

Төлеген ҚАЖЫБАЕВ

32160

II

**СЕКСЕН
КОП
СЫПДЫРЫ**

Төлеген Қажыбаев

СЕКСЕН КӨЛ СЫЛДЫРЫ

Өлеңдер жинағы

Ақмола, 1996 жыл.

84523

К15

ISBN 5-86228-044-8.

Т. ҚАЖЫБАЕВ, Сексен көл сылдыры (өлеңдер) Ақмола,
«Жаңаарқа» баспасы, 1996 ж. 190 бет.

Ақын Төлеген Қажыбаевтың бұл өлеңдер жинағына оның соңғы жылдарда жазған лирикалық өлең жырлары еніп отыр. Мұнда туған жер, атамекен, махаббат, адамгершілік тақырыптары қамтылған.

32160

Ақмола қаласы. «Қаламгер» шығармашылық алқасы.

Жауапты шығарушы: ЖЫЛҚЫБАЙ ЖАҒЫПАРҰЛЫ.

Пікір жазған: Қазақстанның халық жазушысы, Қазақстан Республикасы, Мемлекеттік сыйлығының лауреаты МУЗА-ФАР ӘЛІМБАЕВ.

ISBN 5-86228-044-8.

©

Т. Қажыбаев.

ШЫМЫР ӨЛЕҢ ШЫРАЙЛЫ

(Алғы сөз)

Уақыттан озар сыншы болмас. Қатал уақыттан асқан әділқазы табылмас...

Осы бір өзгермес қағидаға кашанда, қайда да көз жетеді. Бұл жолы да солай!

Өнер адамы алдындағылардың рухани асылына, қасындағылардың қазынасына көз тігіп, ғибрат алып қана қоймай, соңындағылардың да дүбіріне құлақ тосады. Сол ғадет менде де бар: жас қаламгерлердің жана толқынын көзден тасалаңдырмай қадағалай жүремін...

1977 жылы бір топ жастардың тырнақалды дүниелеріне пікір айттым: олар — Дәуітәлі Стамбеков, Несіпбек Айтов, Нұрлан Оразалин, Төлеген Қажыбаев, Иранбек Оразбаев. Осы зерттеу «Уақыт және қаламгер — 1978» жинағында «Талант — тамсандырса ғана талант» деген атпен жарық көрді. Мен сол пікірде Төлегеннің тұңғыш қадамдары жөнінде не деген екенмін?

«Парасатты сөзімен ел-жұртқа, оқырмандарға «Патширкін!» — дегізе алған кісі — поэзия патшалығының азаматы. Ақындық аз сөзден де танылады...

«Бәйгенің алып жүрген бұйрықтысын, жұлдызы дара тұған жүйрікпісін, жабы болу жараспас, тегі таза, құйма тұяқ қыл сабау құйрықты үшін. «Жүйрікті жүйрік байқар жүгірістен», деген жұрт бәйге жолға үніліскен. Ортаға оғ түскендей дулаған топ бір сәтке үнсіз қалды, тынып іштен».

«Жарыс!» десен, жаны қалмай, тоқсандағысының өзінің де делебесі қозып, байыз таппас ата-бабалар мінезі емес пе бұл?! Ендеше жыр да қазақы мінезді — жүрекке жылы, жанға ыстық. Ал ақындық төркінін

танытуға осы сегіз жолды тұтас алмай-ақ, біреуін «мынау!» десең де, жегін жағыр. Мәселен: «Ортаға от түскендей дулаған топ, «Дүрліккен, дүрілдеген, шоқшо кыкулаған, даланы басына көтере дауыстасқан халық, қалың көпір, лепірме көңілдер, өрекіңген жүректер, тапқ-мерейге ынтыққан дөме, кібіртіктеген күдік, сері сенім, ошағын маздатқан үміт... Автор өлеңді астарлы түйіндейді. «Хас жүйірік қасиетін танымаған жандардан шошынамын бірақ та мен!» және «Жүйірікті жаратпаған қорласын деп».

Рухани салмақты түйін! Адамгершіл камқорлық Тілге тиек еткені көдімгі ат жарыс еді, автор асқардан барын бір-ақ шықты. Анық поэзия, нағыз жыр осындай көркем құндылықты бойына дарытқандықтан бізді ұйығады.

Бұл көкшетаулық жас акын Төлеген Қажыбаевтың «Жол басы» деп аталған алғашқы жинағындағы «Жүйірікке арнау» деген өлеңі.

Төлегеннің «сенбісің кемел жүйдің кемелгері, тұңғыш сыры неткен тереңде еді?! Кара тас балқын кетпей неге жатыр, ол шіркін шөмен бе еді, керең бе еді?!» деген жыры шертпе жүйдің тәңірісі Тәттімбетке татырлық туынды. Әттең, «неге жатыр?» дегеннен гөрі, «не ғып жатыр?» десе, сезім қуаты ықпалдырақ шығар еді-ау.

Маған Қажыбаев қаламынан сәтті туған, мәселен, құс балапаны турасында «Бауыры сүйін көлдің алақанын, қапысыз ақ айдыңға қонды ма екен?» немесе «соқырларды кездестірsem егер мен тағы боп кеткім келер ұстаған» әлде «Өмір!» деп өлген өлмейді, майданда оққа ұшқан әкеге тіл қатып: «...ұран тастай шықтың ба екен суырылып, ауыздыксыз асау мінген атаң қазақ секілді» және қарапайым болса да қасиетті айтқан «ұғынбасам ұлылықты ұл болғанның несі сән», — секілді асқартық, ерлік мінез танығатын жұмыр бітімді әрі ұтымды жолдары, жырлары қатты ұнайды.

Арман мұрагерлігін, ерлік еншісін бедерлі бейнелеген жолдар («Аталардың тартқан сүрлеу соқпағы Бүтін Айдың пығына асылған»). «Сарын», «Айтсаңшы», «Махамбеттің монологы», «Күй», «Егер», «Сәкен көшесі» реуіштес өлеңдері көңіл көзін тартары күмәнсіз — деп жазыппын.

Содан бері табаны күректей он бес жыл өтіпті-ау!

Осы уақыт ішінде кара жердің бетіндегі қаншама құбылыстардың, құрылыстардың, қасіреттердің, бетбұрыстардың, күйреулердің күзесі болдык?! Содан бері Төлеген өзінің ерен жүйрік, өр талантты терезелестері қатарында өсін ыспарлана түсті. «Жол басынан» кейін өлеңдерінен екі жинағын, прозадан үш кітабын және очерктерін жеке басылым түрінде оқырманға ұсынды...

Мұның сыртында балдырғандарды ара кідік қуанып қоятын миниатюраларын, газет-журнал беттерінде көсіле сөйлейтін көсем сөзі тағы бар. Қажыбаевтың қалам сілтесін қиядап болсын қадағалай жүрем... Төлеген түлеген, ердің жасы елуге жөк артып қана қоймай, кемеліне келген: көңіл көзі көрегендігі жітіленген тұсы, өмір тәжірибесі молайып, ойшылдық өлкесіне жиі сапардайтын тұсы!

Тектілік — өнер атаулының, нарасат пен кісіліктің тұн қазығы. Төлеген әйгілі акын Жакан Сыздықовтың бауыры. Қажыбай — Жаканның туған інісі. Төлеген нағашы жағынан Бапан билің жиеншары. Екі жұрты да — ауыз өнерінен есе мөл тиген ата... Әрі акын, әрі әнші, әрі сері Қажыбайдың баласы—Төлеген тәрбиесі де мәйекті болғанын оның өнікті қалам қайраты қалтқысыз дәлелдейді-ақ!

Міне менің алдымда Төлегеннің жаңа жинағы жатыр. Әр қолжазба әрқашанда үміт пен күдікке толы құпия. Соның кітін тапқанша асығасың... Төлеген төбесі қай деңгейден көрінер екен? Шырқап шыңға көтерілді ме, шыбылдап шыңырауға түсіп кетті ме?

Осынау жалпақ даламнан
Өзіңдей тұрақ таппаған.
Міпажат етіп қағбадай
Спынбай сағап жатпаған.
Тасына таңба салуға
Абылайдың өзі батпаған.
Бурабай!

Атамзаманғы аруакты атамекен қадірін білу осындай болсын! Хан Абылайдың қасиетті ізеттілігін білдірген қыл қаламның бір сүйкем бояуы сияқты титтей деталь ойынап шыға келді. Иә, қазақтың қағбасын-

дай киелі Бурабай бүгін не күйде?

Түтін құсып, шаң жұтқан

Қалпына қалай алданам?!
Адамдар артқан азаптан
Күйремей тасып қалай тұр,
Соғына ғана таңданам?!
Тұтамдай қалған түрің бар,
Тұс-тұсыңнан жалмаған,
... Келемеж қылды-ау келімсек
Андағайлап қаптаған.

Бойында қазақ қапы бар, кеудесінде қазақ жаны
бар болса, болжыр бозымның өзі де намысқа шауып,
налымай ма мынау күйзеліске?! Иә, сөйтері хак!

Әлгі «Бұрабай» деп басталатын өлеңнен өзге екінші жырдағы

Ағалар қайда аркалы,
Арулар қайда алқалы?!
Думанды, қызу, гату шак
Тоз-тозы шығып таркады, —

Бұл жолдар да жүрекке шок тастайды, шоршытады... толғантады...

Көкшетаудың бүгінгі күйзеу-жүдеу кейпі арқылы бүкіл қазақ сахарасының бүгінгі жөрінісі көз алдына келеді.

Тозған заман, азған адам, өткеннің өте жаздаған ізгі дәстүрлері, ұмыттыра жаздаған ұлағатты тарихымыз, есік сыртында қалып, жетімектің күйін кешкен ана тіліміз, дүбәралыққа ойыса бастаған ұлттық көркем өнеріміз, сілікпесі шыққан туған табығат пен туған топырақ — осының бәр-бәрі байыпты акын поэзиясының фокуссында, көңіл экранында...

Безіндірдің тілімнен — тірегімнен,
Түнілдірдің имандай тілегімнен.
Жүрегімнің әмірін тәрік еттім,
Енді қалай жер басып жүремін мен?!
... Тонайтынын бар шығар, тона, тала.
Кісіліктің оты бар әлі менде.
(«Безіндірдің тілімнен»).

Жоктауменен келемін, жылауменен.
Сүрінумен келемін құлауменен.
Жырым-жырым желкомдай тозып бітті,
Мықты жүйке, балғын жүз, бұла денем.

Ашынған ақиқаттын ащы айқайы! Жан даусы!
Шымыр өлеңдер шындықтап тұған!

Жаттандысы, жасандысы жоқ, жаратылыстың өзін-
дегідей жарасымды сөз қиысулары сізді де, бізді де
сырт қалдырмай сырласуға шақырады. Сіз өлеңдерді
еріксіз қайталап оқуға мәжбүр боласыз. Себебі — мынау
жырлар — сіздің де сыртқа шығарып жайсам деген сы-
рыңыз бен мұныңыз сияқты... Ішке сыймас, іркіп болмас
сырлар — содан тұған жырлар. Шымыр өлең шырайлы!

Мансаппенен өлшедік кісілікті,
Дедік: — Соның қашанда ісі мықты.
Пысақайлар ныққа мініп алды,
Қолы сұман болғанда, көзі сұқты.

Алдыңыздағы кітаптан мұндай сырлы, мұңлы, нұр-
лы тармақтарды, шумақтарды, тұтас өлеңдерді көптеп
келтіруге болады.

«Жырлап біттік, — десек те — баяғыда»,
Басы да жоқ бұл жырдың аяғы да...
Ылайымда, әсем жырлар таусылмағай!
Шымыр өлең шырайлы.

Орын тарлықтап әрі оқырман уақытына княнат жа-
сағым келмегендіктен ізденгіш ақын өрнектерінен — Тө-
легенге тәп шеберлік сипатын танығарынан бірнеше мы-
сал ғана тізейік:

Түндігін үмітінің қайғы шалып,
Құрымдай қымтап еді қаралы аспан.

(Дерексіз ұғым — үмітке түндік бігіру — атымен де,
затымен де жаңа метафора... Саңылау атаулыны кер-
пей көптейтін құрымға қаралы аспанды балау да —
жаналықтың көкесі! Әңгіме Ақан сері трагедиясы
жайлы болған соң — әлгі айшықтар өте сай...)

Дидарына көш-керуен уақыттың
Әжім болып қонып жағыр тозаны.
(Көзбен көріп, қолмен сипар сүрет')

Талас өзеніне ақын:

Толқының-жұмсақ алақан
Сипайды тастың жарасын, — дейді.

(Өлі жаратылысқа жан бітірген жолдар!)

Сыймаған арнасына сілеусін — сен
Жағаға аласұрып секіреді.

(сілеусін — сен... Селт еткізеді — неткен тосын бейне-салыстырма!)

Қазақ ақындары кашаннан-ақ қанды ауыз қара құлақты қаншама мәрте жырлап елі: ал Көкшетаудың көрсеген ақынының көзқарасы атымен бөлек (және тандандырмай қоймайды!):

Азуы қанды қақпандай,
Ашуы түтек ақпандай.
Бүлігі таңғы ауылды
Бір қосын қалмақ шапқандай.

Айшықты сөйлейтін, айтқыш, әрі ақиқатшыл ақын Төлеген Қажыбаев өлең-жырларын енді өзіңіз оқып, өзіңіз бағамдаңыз: тамсанарыңызға, тәңті боларыңызға, дәззәт табарыңызға алдын-ала сенгендіктен:

— Қуанышыңыз құтты болсын! Мынау жыр кітабын дос-жарандарыңызға сыйлауды ұмыта көрмеңіз! — дегім келеді.

Мұзафар ӘЛІМБАЕВ.
Қазақстанның халық жазушысы,
Қазақстан Республикасының
Мемлекеттік сыйлығының лауреаты

ӨЛЕҢДЕР

ӨЗІММЕН ӨЗІМ СЫРЛАСАМ

Алданбасқа алданып,
Болмашыны малданып,
Қу тірлікті қия алмай,
Келіпін ғой жан бағып.

Айран жалап тұғылып,
Ұтылмастан ұтылып.
Түскен тағдыр торынан,
Шыға алмадым сытылып.

Қызықпасқа қызығып,
Қызыпбасқа қызынып.
Тас-талқан боп шашылдым,
Ніл суындай бұзылып.

Ұрыпбасқа ұрышып,
Бұғынбас жерде бұғышып.
Шақыртпай барар күн қайда,
Қызыққа думан бұрылып.

Төрден орын тебе алмай,
Иек астын көре алмай,
Бұлың-бұлың күн кештім,
Сен дегенге сене алмай.

Үлесімнен қағылып,
Қара терге малынып.
Көш соңында келемін.
Жүрісімнен жаңылып.

Тегіс жерде сүрініп,
Бар тірліктен түніліп.
Отырамын кей-кейде
Алды-артыма үніліп.

Ырайымнап кайта алмай,
Айтарымды айта алмай,
Сырбазсынып, сызданам,
Сұркия тірлік сайқалдай.

Берерімді бере алмай,
Аларымды ала алмай,
Өксікті өгей өмірім,
Өтермісің, ой алла-ай!

КӨКПАРҒА ТҮСКЕН ТАЛАЙЫМ

Көкпарға түскен талайым,
Саркылмай солды-ау, бал айым.
Танисың менен бұл күнде,
Тәлкекті тірлік малайым.

Тағдырдың тартын тоқпағың,
Шыырлап тірлік сөкпағың.
Жүрсем де жні келеді
Жоғалған күнді жоқтағым.

Жоғалған қайдан табылсын,
Артың — өкініш, алдың — сын.
Қауызға қамар шағыңда,
Дүние петкен тарыңсың.

Тарышпап туар таршылық,
Көктемес шөлде тал шыбық.
Жігітке біздей таңсық па
Жоқшылық непен баршылық.

Жоғыңа төздім пардайың,
Барымды тостым әрдайым.
Дегендей әсте, ойым жоқ,
Алдайың сені арбайың.

Қайтейін қозған қордаңы,
Таңдайдап кетпес сөр дөмі.
Арттағы күннің бір сәтін
Қайтарып берсең болғаны.

БУРАБАЙ

Бурабай!
Мен сенің сұңқар құсың ем,
Төсіңнен тоят татпаған.
Сұрқыңды көріп бүгінде,
Оныма қалай мақтанам.
Өзіңнің қолат-қойшыңда,
Жатыр-ау арым шашылып,
Намысым жатыр таптаған,
Келемеж қылды-ау келімсек,
Андағайлап қантаған.
Осынау жалмақ даламнан
Өзіңдей тұрақ таппаған,
Мінәжат етін қағбадай,
Сыйынбай саған жатпаған.
Тасыңа таңба салуга,
Абылайдың өзі батпаған.
Бурабай!

Мен сенің қызғын құсың ем,
Көліңе қонбай зарлаған.
Өзіңнен артық көріңбес,
Оң сегіз мың бар ғалам.
Түтін құсып, шаң жұтқан,
Қалпыңа қалай алданам.
Адамдар артқан азаптан,
Күйремей тасың қалай тұр,
Соңына ғана тандапам.
Тұтамдай қалған түрің бар.
Тұс-тұсыңнан жалмаған.
Бұлақтың көзін шел басып,
Көлің қорыс, лай шайқап,
Аумап қапты малмадан.
Атадан қалған асылды.
Арашалар бар ма адам.
Осындай халге жетер ме ең,
Зарласа мендей бар балаң?!
Бурабай!
Мен сенің торғай құсың ем,
Талыңнан тапқан панасын.

Қазаққа біткен бір жұмақ —
Бұрабай десе анасын.
Желімен желіні тербетер,
Бауырына басқан баласын.
Жаттығың жоқ жаныма
Сен де маған анасын.
Құтқара алсам — қол создым,
Құрдымға кетіп барасын.
Жазпра жалпақ даламмен
Жиһаздай тапқан жарасым,
Бір өзіңнің бойында
Бар ғажайып, бар асыл
Келер күнің не болар
Артымда қалып барасың.

МЕНДЕ ДЕ БОЛҒАН БІР АУЫЛ

Менде де болған бір ауыл,
Бір ауыл бүтін бір бауыр.
Тып-типыл болды сол мекен,
Соқты да сұсты сұм дауыл.

Қарттары кілең данадай,
Ақылы кемел даладай.
Жеңгелер қайда желекті,
Мандайдан сипар анадай.

Әжелер қайда ырысты,
Аластап ғайбат ұрысты.
Жыртығын жамап ауылдың,
Отауын солар құрысты.

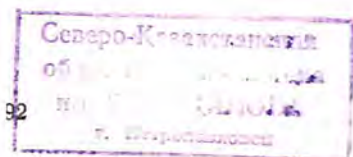
Ағалар қайда арқалы,
Арулар қайда алқалы?!
Думанды, қызық, тату шақ,
Тоз-тозы шығып тарқады.

Қорадан қорып тірлігін,
Көрсетіп көпке ірілігін.
Көкпарға салды-ау кей неме,
Ауылдың уыз бірлігін.

Көсемсіп көшті бастардай,
Жарылқап бәрін тастардай.
Кісімсінген кеудеде,
Мойын қалды, бас қалмай.

Бесікте тербер күйім ең,
Ата жұрт сен деп сүйіп ем.
Төлкекке түскен тағдырың —
Сонына ғана күйінем!

32/60

Ақтарды ала құйыңды.
Біржанның әні әлдилеп,
Кеудеңе келіп құйылды.
Зеренді көлден зер тізіп,
Жаныңа алқа қадай ең.
Арулар қалды-ау көз сүзіп,
Қоштаса алмай ағамен,
Қол бұлғап қалды Қөкше —

кыз,

Жерде мен де, көкте сен.
Ұшып-ақ кетті дедік біз.
Көксеңің қар ақын

Қөкшеден.

Жаксы аға,
Оқыдым отты жырыңды
Жырыңа оран беріңсің.
Армандай аспақ сырыңды.
Талайлар аңсап көксеген,
Ордасы жырдың бұл

мекен.

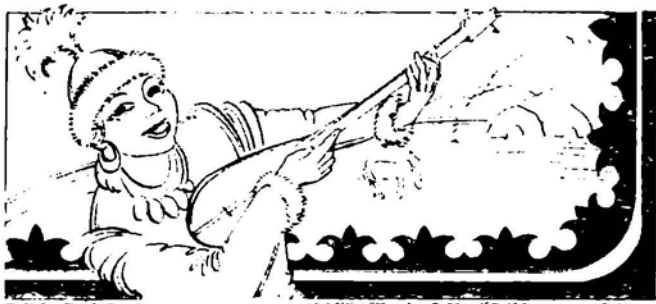
Жаның да жырын
Қөкшемен,
Бірге екен, аға, бірге екен.

ӘН ЖҮЛДЫЗЫ

Сан сүрінің көңілдің құлагері,
Күрсінгенде Көкшенің құба белі
Сен соққан сері көңіл сергелденген,
Омырауын өрт шаршып жылап еді.
Жылап еді, көз жасын бұлап еді,
Елінен жап араша сұрап еді.
Төсінен шер көңілдің құлап аққап,
Әп шіркін бұлың-бұлың бұлақ еді.
Бұлақ еді ән шіркін жамырасқан,
Асаудай ала бүлік ала қашқан.
Түндігін үмітінің қайғы шалып,
Құрымдай қымтап еді қаралы аспан.
Түнеріп түскенгедей қату қабақ,
Қос аққу сұңқылдаса қапат сабап.
Саумалкөл сабасында дөнбекшінді,
Жарқ етпей жалтырында алтын шабақ.
Олар да Ақап жайып ұғынғандай,
Күмбірлеп күй төкпейді күміс таңдай.
Күймесін серіліктің күйік шалып,
Армандай алыс қалды ақша маңдай.
Тағдырдың ұмытсам деп тай-таласын,
Көп кезген Сырымбеттің сай-саласын.
Жалғыз тау жасып әнді қақпақылдап,
Қағып ап күмбір-күмбір қайталасын.
Әніңді қайталасып, байтақ дала,
Қырында қой қайырған бейбақ бала.
Мақпал қыз қайталаса ән төресін,
Кеудеден өше ме екен қайғы-пала.
Әніңді қайталасын қалың орман,
Тас бекет, құбақан қыр, қорым-қорған.
Ілесіп сұңқар әнің қанатымен,
Кетер ме ем әлем кезіп, дүние-жалған.
Сыр тартып ақсұңқардың баласынан,
Алқадай жарқ етті де жарасып әп.
Бұлақтай Ақтоқты арман ақтарылды-ау,
Селдетіп сал Сырымбет саласынан.
Сол тасқын тоқтауы жоқ үдей жосып,
Бір әннің бір ән жатыр алдын тосып.

Жел канат Құлагер-ән аспандайды,
Дәуірлеп, дәуіріне үнін қосып.
Көтеріп аруағын байтақ әннің,
Мен дағы жаңғырық боп қайталаармын.
Дариға-ай, дәруі мол мақпал әнді,
Ақанның өзі болып айта алар кім?!
Айта алар кім, сол әнді қайталар кім,
Қайталасак, қайтейін байқалар мін.
Ұлыларға ұксау да бакыт шығар,
Бар-жоғын кара өлеңмен қайтарармын.
Жез тандай, күміс көмей, алтын кемер.
Арудың жан әлемін әнің тербер.
Ту тіккен туған елдің күмбезіне,
Өмірге Ақан-ән боп бір-ақ келер.
Кетпестей кесек пішім өң мен түстен,
Япыр-ау, қайта оралмас көрген түс пе ең?
Ардағым, Ақан-әнім, жұлдызым ең,
Айыртау асанынан ағып түскен.

С Ы Р

Мен жағана келдім де бакытыма жолықтым,
Сүйіктімді сүйдім кен сүйірігіндей борықтым.
Мақнал түшіп кірпігін күзетсем де көз ілмей.
Аялаған аяулым оянар деп қорықтым,

Мен жағана келдім де арманыммен табыстым,
Жаным бірге жанымен түн ләззәтін алыстым,
Асыл көлім, аман бол, ақын жанын жұбатқан,
Қуаныштар қаумалап қалды аулақ алыс мұң.

Жағаң жұмақ болғанда күміс сауыт кемерлім,
Тап өзіндей әлділеп толқынына бөлер кім,
Қабыл алсаң, Қотыркөл, перзентіңнің сыйы бұл,
Бұлтпен желпіп жүзінді, айды алқа қып беремін.

Мен жағаңа келермін елден бұрын ертеден,
Аймаласын сол шақта анамыздай ерке ден.
Әдейі ізден желгенде жатырқама, жатынба,
Сол бір түндей жатшы тек алдымызда еркелеп.

ЖҰМБАҚ БОЛУ ЖАРАСПАС

Мен бір жұмбақ адаммын, оны
дә ойла.

АБАИ

Жұмбақ қанша өмірде,
Тас күрмеудей байлаңған.
Адам аз ба бұл күнде,
Жұмбақтарға айналған.
Өзді өзіме жұмбақ боп,
Кейде өзіме таңғалам.
Жұмбақ болып барады,
Болмыс, тірлік, бар ғалам.
Күн де жұмбақ мен үшін,
Жұмбақ маған айдағы.
Жаппа тыным бермейді,
Қимелеп ой қайдағы.
Түн де жұмбақ мен үшін,
Жұмбақ маған желдағы.
Жұмбақ болып барасың,
Қимас қалқам, сен дағы.
Жұмбағыңды шеше алмай.
Күнде, жаным, қиналам.
Өтінішім, тілегім,
Бір сырынды қи маған.
Түбі құрдым тіршілік,
Тытсым жұмбақ жап-жағың.
Бұл өмірде жұмбақ боп
Өту қиын, ардағым,
Өзімсініп өзінмен,
Жайым бар ма таласпас.
Жұмбағы көп өмірде,
Жұмбақ болу жараспас.

АҚЫН МЕН ЖЕНДЕТ

Атылды оқ!
Қарк етті де қара қарға оянды,
Теріскей түс түгін теуіп сыртына,
Өксік өмір қос бүйірін таянды.
Сардар ұлдың заңғар басы жер құшып,
Қара өзен¹ қара қанға боялды.
Құлады ақын!
Енді қайтіп тұра алмастай мертікті.
Ажал арсыз ақ қар үстін айғыздап,
Есіріктей билеп-билеп ептікті.
Есіл ерін құрбан етіп жатқанын,
Сезінбеді-ау, серпілмеді-ау ел тіпті.
Жылады жел,
Желден басқа кім жыласын мұндайда,
Тұрған жеңдет масаттанып, мастанып,
Деді іштей: «Келіп қалып ынғайға
дәл тиюін қарашы. Оқа емес, бірақ та
Ресей үлкен, тағы да ақын тумай ма?»
Тыңда жеңдет!
Ой-сапаңның іштен жауып ілгерін,
Айтқан сөзді құлағыңа ілмедің.
Қайран Ресей, шеттеп келген
Тап өзіндей туғанымен мың жеңдет,
Жалғыз ақын тудырмасын білмедің.
Пиғылынды жасыр, мейлің жасырма,
Өтер ақын, өтер сендей тасыр да.
Бірақ, бірақ жөні бөлек ұлылық,
Туса туар тек ондаған ғасырда.

¹ Қара өзен — Пүшқин осы өзеннің бойында айтысқан.

ҚАРАЛЫ ТАУЛАР

Қаралы таулар етегін қанға малып,
Қаракұрым қалың жұрт естен танып.
Қара табыт үстінде қарқылдайды,
Қаба сақал қырт шешен бетімен лағып.
Қайғы-шерден сөгіліп қабырғасы,
Етегіне төгіліп қара шашы.
Табыт құшып сынсыды бейбақ жесір
Дегендей бұл фәшпге қалдырмашы.
Бар тірлігі өтпеген өлең, жырсыз,
Ақын жатыр табытта үнсіз, тілсіз.
Ұшқыр ой, ұлы арман сап тнылды,
Тап қазір ұмыт пала, көңілі мұңсыз.
Бәрібір оған енді күнкіл өсек,
Қажет емес жар құшақ, жайлы төсек.
Асау қаны суынып, сезімі өшкен,
Ол үшін барлық әлем өлдіге есеп.
Керекі жоқ ол үшін мақтауың да,
Даңғазалы бос дақпырт даттауың да.
Арашалап енді оны алып қалмас,
Азабөтен атой сап ақтауың да.
Біз жырлаймыз ақын ұлдың өткенін,
Қиясы мол азапты өмір кешкенін.
Қалың тобыр қайдап ғана білсін-ау,
Азаттыққа енді қолы жеткенін.

ТАЛ ТҮС АУЫП

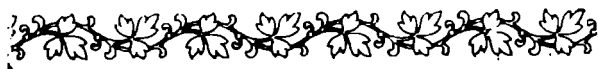
Тал түс ауып, еңкейген соң екінді,
Өткен күндер өшкен үміт секілді.
Сешін келмес мына отырған кемпірге,
Кеше ғана қыз болды деп кекілді.
Артта қалып балалықтың базары,
Өңін барат жігіттіктің ажары.
Дидарына көш-керуен уақыттың,
Өжім болып қонып жатыр тозаңы.
Сап тиылып қиял құсың шарқ ұрған,
Жем түскендей жаңылысып қарқыннан.
Жолайырық түсіп қалып жатамыз,
Жолдаушыдай сапар дәмі сарқылған.
Болмашыға алдарқатар көңілін,
Көңілді емес, жабырқатар көбі мұң.
Күйкі тірлік күйін шертін болмастан,
Өксіп келін, өксіп өтер өмірің.

ЖОҚТАУМЕНЕН КЕЛЕМІН

Жоқтауменен келемін, жыдауменен,
Сүрінумен келемін құлауменен.
Жырым-жырым желкомдай тозып бітті,
Мықты жүйке, балғын жүз, бұла
денем.

Аласумен келемін, жаңылумен,
Сағынумен келемін, сарылумен.
Күте-күте күдерді үздірдің-ау,
Орны толмас бауыр ет бауырым ең.
Өзінді іздеп мен жні егілермін,
Егілермін, жас болып төгілер мұң.
Жан бауырын жоғалтқан менен басқа,
Қабырғасын қаусатын сөгілер кім?

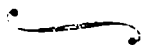
О, ТОБА!

Жайдың оғы түсті де,
Жайрап қалды анасы.
Саулады сүт үрпіден,
Дертіп жатты-ау шамасы.
Тоя емін саумалды,
Құлыншағы — баласы.
Шыға берді ойпақтап,
Көңілде жоқ иаласы.
Жатты бие төбеде,
Бар тірліктен шет қалып.
Көкшіл аспап, жасыл маң,
Жапарынан кетті ағып.
Қарға, құзғын княда,
Қасап шақты жүр бағып.
Құлын-тірлік құйғытты,
Сар жазықты бетке алып.

БЕЗІНДІРДІҢ ТІЛІМНЕН

Безіндірдің тілімнен — тіретімнен,
Түнілдірдің имандай тілегімнен.
Жүрегімнің өмірін тәрік еттім,
Енді қалай жер басып жүремін мен.
Безіндірдің даламнан, ауылымнан,
Ауылда алқа қотан қауымымнан.
Безіндіргің келсе де безбедім тек,
Жалғыз-ақ жаным бірге бауырымнан.
Безіндірдің ұяттан, ардан дағы,
Адамдықтың нарқы да арзандады.
Алаштықтан аттасам қалай көктер,
Көңілдің көкөрім тал арман бағы,
Безіндірдің күйімнен, әнімнен де,
Жұрдай еттің салт-дәстүр, сөнімнен де,
Тонайтының бар шығар, тона, тала,
Кісіліктің оты бар әлі менде.

ДАРИҒА ЖҮРЕК

Дариға жүрек,
Шаршадың ба, жарқыным,
Сейілте алмас мендегі
Иілі жыртық жалқы мұң.
Өзің де жиі сезіндің
Тоңмойын тірлік салқынын.
Дариға жүрек,
Қажыдың ба, қажырлым,
Бір жүрек жылап жатыр

деп

Әлділей қойсың қазір кім?
Иықтап алды бүгінде
Қараспан қайғы, қалың

мұң.

Дариға жүрек,
Жабырқап, жылап

тұрмысын?

Қиюы қашып кеткендей,
Бейопа тірлік тұрмысым.
Төңірек тылсым болғанда,
Сен ғана сырбаз нұрлысың.
Дариға жүрек,
Өзіңмен жиі кеңестім,
Сезім боп селдеп кеткенде,
Төцеспеспен төцестім,
Егеспеспен егестім.
Жыласаң бүгін жылап қал,
Абайдан әулие емеспін!

МҰҢЫМДЫ КІМГЕ ШАҒАЙЫН

Мұңымды кімге шағайын,
Бармысың ара, ағайын?
Ағайын деп жалтақтап,
Қайсына қайтіп жағайын?
Мұңымды кімге бұрайын,
Сенбісің көкте құдайым?
Өзің де мендей пенде едің,
Басымды қайтін ұрайын?
Мұңымды кімге айтайын?
Сынайын, еппен

байқайын,

Десең де Ардың алдында
Райымнан қалай қайтайын.
Мұңымды кіммен бөлісем,
(Шырықтым. Бұрын көнбіс

ем).

Елдессең төрім сенікі,
Жаулассаң жаным садаға,
Ұсынған ұды бөлісем...

ТЕКТІЛЕРДІҢ ЖАРМАСЫП ЖАҒАСЫНА

Тектілердің жармасып жағасына,
Бігісе алмай ей, бейбақ, барасың ба?
Жаралып па ең тіетесіп, тебісуге,
Әлде осылай төменде қаласың ба?
Сене алмаймын сөзіне, панабаймын,
Иландырар енді кім, имандайын,
Ітке айналып кетсең де табан асты,
Іненің жасауындай қиналмаймын.
Қокыстардың шаңын қак, күлін сапыр,
Шашынды жұт, жер теуіп, бақыр-шақыр.
Көш керуен жылжырып білмейсің бе,
Әлемге орнатсаң да заман ақыр.

САҒЫНТЫП ЖЕТЕР КӨКТЕМДЕЙ

Сағынтын жетер көктемдей,

Жастығым қалды көк

белде.

Жүректен басқа бір жалғыз.

Таяныш сіре жоқ менде.

Тірек қып сені келемін.

Келемін, саған сенемін.

Сүрінсең, жүрек, мен дағы,

Сүрінем, бәлкім өлемін.

Сездіріп кейде қаласың.

Өлім мен өмір арасың.

Өткеріп бастан келесің,

Тірліктің қайғы-паласың.

Не дейін саған, ет-жүрек,

Егіле берме елжіреп.

Уайымның улы жасы боп,

Төгіле көрме мөлдіреп.

Білемін мені қимайсың,

Бәрібір мына кеудеме,

Күндердің күні сыймайсың.

Кетерсің тастап табытқа...

Сөзім бар айтар халыққа,

Ісім бар әлі бітпеген,

Сондықтан, жаным,

жалықпа,

Жалықпа, жүрек, талықпа...

МАНСАППЕНЕН ӨЛШЕДІК

Мансаппенен өлшедік кісілікті,
Дедік соның қашанда ісі мықты.
Пысақайлар пыққа мініп алды,
Қолы сумаң болғанда көзі сұқты.

Сөз сөйледік бәрін де тәрік қылып,
Тастағандай күпіндік қарық қылып.
Жандайшаптар төрге озды, төбе билеп,
Саудаға түсті дағы нарық қылық.

Топтап торай шалдырмас күлік қалып,
Жабы озды айылын терге малып.
Таланттардың талайы тәйке гүсті,
Бақ-талайдың алды-арты тұйықталып.

Сұрап алған атағын бұлдаған бар,
Екі асады-ау, сақалып құндағандар.
Елден биік еңсесін көтереді,
Жұрт қызығын жырымдап ұрлағандар.

Оларыңмен бір сапта бола алмаспын,
Төбедеп төксе дағы қара албастың.
Қорынба қор етер деп, қайрап көңіл,
Жүзіндеі жарқ ететін ақ алмастың.

Сұлтаның жігіттердің
жібiтпей ме,
Ми қақтар антабындай
Отты намыс .
Беу, дүше,
Өзiнде өткен қызықты шақ,
Көңiлiден қалай ғана
Қалар қалыс.
Толқының жанды тербеп
ұзақ жылдар,
Сапамда сылаңдарсын,
ағынды Арыс!
Тарқатпай құмарымды
қош айтыстым,
Армандай алға ұзаған
Арынды Арыс!

ТАЛАС (Лесханға)

Шымырлай жылжып
Таласым,
Шерулеп кайда барасың.
Аптығын басып аптаптың,
Талыксып, талмай ағасың.
Нуыңнан ұшып қасқалдақ,
Жағаңнан таптым жарасым.
Толқының жұмсақ алақан,
Сипайды тастың жарасың.
Ырыс боп мынау өлкенің,
Өзегің бойлап ағасың.
Қара сирақ казактың,
Төсіңе бөлеп баласың.
Анадай тербеп суыңа,
Малып та малып аласың.
Тірліктің дулы күйіңең,
Қалайша шеттеп қаласың.
Тал бойыңнан табылар,
Бар ырыздық, бар асыл.
Жайымен жылжи бересің.
Тәрік қып тірлік таласың.
Қайғысы менен наласың...

МҮРДЕНДІ ІЗДЕП МҰҢАЙДЫМ

Түркістандағы Абылай хан
мүрдесі трактормен сырылып,
қалған.

Алдияр ханым, армысын!
Көзіме неге түспеді.
Алатау тектес нар мүсін?
Қақырап түсті-ау табанға,
Қаратау басы — қарлы

шың.

Тұралап қалған жау анау,
Көтермей елдің қарғысын.
Айта алмай бұққан

жұрт мынау.

Өзіңе айтар алғысын.
Сактасам деп ең сақсынып,
Тәукенің Жеті жарғысын.
Жұртыңды жұт та жұтатпас,
Дәуірдеп биік арлысын.
Іздедім, ханым, таппадым,
Жоқпысың әлде бармысың?
Жоқты жоқ деу оңайлау,
Мойындау қиын барды,

шың.

Таба алмай сенің мүрдеңді,
Алдымнан шықты қайғы

шың.

Сойканды содыр кес-кестеп,
Ақиқат жолдан тайды шың
Кеймана қалған жұртым-ау,
Қайсын бар бүгін көгерер,
Айықпас халық қайғысын?!

ҚОЖА АХМЕТ ЯССАУНҒЕ

Көзімді күмбезіне тастап едім,
Сен неткен алып едің, асқақ едің.
— Жан балам, алыптармен жағаласпа,
Жанарды тік қадамай жасқа, — дедің.
Жасқандым тік қарауға келбетіне,
Бергей деп күбірледім, ем дертіме.
Алынка жалбарыну айып емес,
Пенде боп келгеннен соң жер бетіне.
Бас ұрып босағана тізеледім,
Жолына шыбып жанды үзе келдім.
Жалғыз хақ, өзіне аяп қылған қылық,
Келмеді бар күнәмді тізе бергім.
Сен сонда қабыл айлап тілегімді,
(Білмедім жыларымды, күлерімді),
— Күнөдін пәксін, ұлым, — дедің баяу,
Бір сәтке дір еткізіп жүрегімді.
Басымнан серпілді де қайғы уайым,
Жебей гөр деп тіледім ылайым-дәйім.
Жан кірін жуып-шаяр өзін барда
Мен неге бар күнөдан арылмайбын!

ЭСКИЗ

Шағыл құмда шалқалап,
Ару жатыр шашылып.
Шөкім бұлт жоқ қалқалар.
Күн қадалды шаншылып.
Қоңыр құмның тозаңы,
Қос анарын қымтаған.
Аунап барып қонады,
Ақ балтырлы қылтадан.
Жамырасқан көп толқын,
Ақ көбігін қалқып ал,
Ырық берсең күш жойқын,
Ару тұсқа алқынар.
Жағалауды көп сүзген,
Толқын тулап басылар.
Қыздың сырын кім білген,
Ақ толқынға асылар.
Қақтар күнге тәнін көп,
Жатқан жалғыз жағада.
Ару сыры мәлім деп,
Шаңқылдар тек шағала.

МӘСКЕУ ӘСЕРЛЕРІ

(Қызыл алаң)

Қызыл алаң,
Қызыл құрыш табаны.
Шакпак шаққан
Тұлиар тұяқ тағалы.
Ғасыр үні осы арада
санкылдап,
Ғасыр сені осы тұстан
ағады.
Қызыл алаң,
Қызыл құрыш іргесі.
Қызыл отқа шарпылғандар.
Қызыл туды көтеріскен
бірлесіп
Мұпаралар нығында
жұлдыздар
Қызыл күнмен тұрар ылғи
тілдесіп.
Қызыл алаң,
Қызыл тастап өрілген.
Ел тірлігін күзетіскен сакшыдай.
Қалғымайды ол алуан тіл,
көп үнмен.
Қызыл алаң жүрегі де
сондықтан
Бірге соғып жататыны
өмірмен.

АРБАТ

Аты да жоқ, бұл күнде арбасы да.
Бірақ мұнда ақыл-ой арбасуда.
Оқуджава әнімен көше халқы,
Бір-бірімен үнсіз-ақ жалғасуда.

Бүгінгіңе болардай асыл нұсқа,
Көне көркі Мәскеудің осы тұста.
Суретшілер қаламы бояу құсып,
Полотнолар айналған тоты құсқа.

Арбат бойы бұрканып тыншымайды,
Мадонналар рамадан тым шырайлы,
Көз тіккенде, сенің де қу көңілің,
Рафаэльдің жанындай томсырайды.

Сұзұлардың ілігіп назарына,
Табан асты ұқсайсың жазалыға.
Өзінді өзін саудалап тұрғандайсың,
Кіріп алып Бағдаттың базарына.

Ндіргендей маңына көк шыбықты.
Ақындар тұр пірін көпшілікті.
Тапшылығын жыр етсе, енді бірі
Әжуалап күледі тоқшылықты.

Кейбір сөздің селк етін шарпысынан,
Кей пікірдің тұралап талқысынан,
Арбат бойлап күн ұзақ жүре берсең,
Арыласың жетім ой жалқысынан.

Көнеліктің қалған бір аралындай,
Көз аулап көне Ресей ажарындай.
Арбат жатыр Мәскеудің кіндігінде,
Мың бояулы мың бір түн базарындай.

Осы арада тым жаркын ғашық әні,
Бір бірінен беделін асырады.
Шындық іздеп шырылдар жүрек біткен.
Осы тұсқа келуге асығады.

Десең егер ауыр ой мазалады,
Осы тұста әркім бой жаза алады.
Мекке барған қазақтай мәскеуліктер,
Арбат барып шаңынан тазарады.

ПУШКИН ЕСКЕРТКІШІ ТҮБІНДЕ

Армысың, Пушкин,
Пырығың мініп Парнастың,
Тулап тастап кетер деп,
Жалына қатты жармастың.
Ресейге сыймай шалқушы ең,
Аруақтанса ақ түтек,
Ақындық деген

«албастың».

Армысың, Пушкин,
Алдыңда тұрмын елжіреп.
Тұғырдап түсер түрің жоқ,
Бір қазақ іздеп келді деп.
Түспесен түспе тұғырдап,
Мәңгілік соққан құрыштай.
Сөзімді бірақ тыңдап қал,
Махамбет тұтқан қылыштай.

Тануың кәдік сірәда,
Қысық көз қырдың қазағын.
Менде де титтей муза бар,
Тарттырар жырдың азабын.
(Көтеріп келем өзіндей
Азабын да мазағын).

Жаныңды отқа қақтады-ау,
Атқойлап қаны арабтың.
Жалт еткен жаркын үніне,
Ресейді түгел қараттың.
Кеткен де кезін аз емес,
Алай да дүлей борап тым.
Алтынды заңғар залдарда
Қызығынды да топаттың.
Тексіздер сенің теңің бе,

Күйзелдін несін сарқылып.
Асықтың неге өлуге,
Тағатсыз жанын шарк ұрып.
Асықтың неге көмуге,
Жапартау мінез
жарқылын?
Өзінді окка байлардай,
Ресейдің жырын сормандай,
Аясаң етті, жарқыным...

КӨКТЕМ ЭСКИЗДЕРІ

Келеді көктем көшіп, көктем көшіп,
Қызықтағың келсе оны бөктерге шық.
Қыр біткен қарын сілкін жұтынады,
Жел — көсеу жіберген соң көсіп-көсіп.

Мұз сүңгі күн нұрымен жарқ-жұрқ етіп,
Маңғаз бел елтіп жатыр есі кетіп.
Оянған таңмен талас ақ бұлақтың,
Күледі тас тандайы тақ-тұқ етіп.

Даламның кеңігендей көкірегі,
Мол судан меллек атып кекіреді.
Сыймаған арпасына сілеусін — сен,
Жағаға алас ұрып секіреді.

Жылмықтың жіпсіді де маңдай тұсы,
Қысыңның ұмыт болды кәрлі сұсы.
Жапанды жарылқардай сәруәр шақта,
Сайрамас қалай ғана көңіл құсы.

ШУАҚТАН БҰҚПА

Шуақтап Бұқпа таудың басы зепгіп,
Етекке құлады су — алтын белдік.
Сәскесіз көрпе серіппес мұңсыз жаңдай,
Қона көл дел-сал қалпы жатыр кергіп.

Самайы құж-құж тастың қаспақтанып,
Дидарын тер айғыздап тастапты анық.
Сал самал тоты құстай көзге ұрады,
Жанарды жанұт лұрмен жасқап қалып.

Жия алмай жатса дағы еркін есін,
Қарсы алып күмбір-күмбір көктем көшін,
Құлындай құлдырандап Қылақты — су,
Шапқылап бара жатыр дала төсін.

ТАҒДЫРҒА

Анам өтті — жазылмас жаралымын,
Досым өтті — өмірде азалымын.
Сондықтан да жыртаңдап күле алман,
Қызығы кем қу тірлік — базарымның.

Алыстады жпырма бес оралмайтын,
Тобан аяқ құстаймын қона алмайтын.
Қамшылаумен келемін өзімді-өзім,
Сондықтан да күйім бар тұралайтын

Тірлік болар бір болса — ғашық әнім,
Ол әнімді сан қырдан асырамын.
Өткен күндер ессін қайтарсам деп,
Мен бүгін ала-бөтен асығамын.

Емес сірә ғұмырдың бәрі майдан,
Біреу жерір тойынып сары майдан.
Енді біреу емініп ертеңіне,
Қанағатын табады қара шайдан.

Көңіл шіркін көк дөнен арығандай,
Қырау түсті самайды қарығандай.
Тас бауырлы тірліктен үлес алам,
Жетім қозы бір тойып жарығандай.

Жіберсең де маңдайдан жел естірмей,
Еңселімен келсең де теңестірмей.
Күрескер болмасақ та үлескерміз,
Қу тағдыр, еншімді бер егестірмей.

ӨЛЕҢГЕ

Мұқағали жоқтаған музамысың,
Сыртым дүрдей болғанмен, ызалы ішім.
Ызалы адам не демес тірлігінде,
Парықтамай жатса да қуат-күшім.

Қасым ақын іздеген шабыттысың,
Сарқылғандай менің де шабыт күшім.
Алдарқатқан сұлудай жүрсің бе әлде,
Ақындардың шабапын, шабыттысын.

Төлегенді тамсаңтқан сұлуымысың,
Еліктірер ақынды сұлу мүсін.
Мені дағы сандалтып, сабылдырды,
Тоғыдай мың құбылтып іші-тысым.

Жүмекенді ақсатқан арманбысың,
Көз алдымда көлбейді арда-мүсін.
Мені де мерт етерсің бір күндері,
Жайымды қайран өлең, өзін түсін.

ТҮЙЕГЕ АРНАУ

Түйені көргенде жылағым келеді.
М. ПРИШВИН.

Өзіммен бірге өзегі талып шөлдеген,
Соқпақты жолда жүктері қалып көрмеген.
Теңіздей естің, құмдарды көштің кемедей,
Табаны тастақ, жотасы жал-жал көлбеген.

Үмітің елдің керуендермен көшіріп,
Ғасырдан ғасыр тұлғанды келдің өсіріп.
Қаракұм жакка қарайлап жүрмін өзінді,
Оралар деп жолаушыдай қалған кешігіп.

Жетсең де бізге тағдыр талқысын елемей,
Жатсынды ұрпақ құбыжық көрген немедей.
Ордалы жұртқа оралмассың-ау жампозым,
Құмдарда белден қайырылап қалған кемедей.

Қомында өткен бабамның барлық ғұмыры,
Арайлап атып, қан болып батқап іірі.
Өзің боп көшкен керуен — соқпақ үстінде,
Үзілмей келген үміті менен күдігі.

Бабалар сенің боздауыңнан күй ұққап,
Мимырттау деп күлсек те бүгін мыықтап.
Саздауға батқап еліңді алып шығып ең,
Қиыр да шпыр күрмеуі қатты тұйықтан.

Анамдай сен де жалғызың жоқтап аныраған,
Ботанды іздеп боздадың ба екен, аруанам.
Омырау жуған мөлтілдеп келген көз жасың,
Ойраны шыққан ордаға қарап қаңыраған.

Сары құмда сарғайған жаңдай санамен,
Күнлерің өткен боздауы бөлек наламен.
Бабамның — көзі, абыздың сөзі — жампозым,
Қалсаң-ақ етті біздермен, мына даламен.

Боздауың бекер таскереп жапға жетпейтін,
Өкініш мұның өлгенше естен кетпейтін.
Қай жерде, қашан көз жазып қалдық, ойсылым,
Тұлғаннан анау тәңірге тағзым етпейтін.

Атомды ғасыр атанды сірә елер ме,
КрАЗ-ды керуен жетекке сені жегер ме?
Бұйдада емес, бұғауда қалған басың бар,
Даланды кезген дариға дәурен келер ме?

Дәуірің мынау тайрандауыңды жақтырмас,
Кілем түгілі нарыца желком жаптырмас.
Бабадан қалған түліктің басы өзің ең,
Желмая уақыт ізінді сірә таптырмас.

Өткеннің бәрі өкініш болса сол қайғы,
Қайғы бір қобыз «Бозінген» күйін толғайды.
Күй тілін ұғар зерделі мына жұртым-ау,
Өлгендерімізді тірілтіп алмай болмайды.

«ҚАРТТАР ҮЙІНДЕГІ» ҚАРТТАРҒА

Бұл арада қарттар бар,
Балалы да баласыз.
Шырмалған тағдыр торына,
Шерменде қарттар шарасыз.
Кейуана жандар қашан да,
Қорғансыз, тірек, напасыз.
Қарттардың жайып кім ұғар,
Қайғысыз, қамсыз, наласыз.
Бақытсыз жандар әлемде,
Осылар десе напасыз.

Бұл арада қарттар бар,
Өткеннің бәрі елестей.
Ішкені бойға сіңбеген,
Кеңінен толған кеңеспей.
Опынған көңіл ортайған,
Кетіліп қалған тегештей.
Думанды дәурен өткен күн,
Көргені қызық еместей.
Пұшайман еткен тағдыр бар,
Айдардан қайтып жел еспей.

Бұл арада қарттар бар,
Тірліктен ойы түңілген.
Құлақкесті құлдайын,
Тағдыр уәжіне жүгінген.
Тілегі кеткен тоз-тоз боп,
Тазыдай құмда жүгірген.
Қарттықтан емес қайғыдан,
Еңсесі анау бүгілген.
Ертеңнен нені күтсін-ау,
Күтпеген қызық бүгіннен.

Бұл арада қарттар бар,
Жалғызып тосып талыққан.
Қалқайған бойын көрсем деп,
Зарыға қарар жабықтап.
Көрінбей кетіп кесір ұл,

Зарыққан, жапы жабыққан.
Сарғайған көңіл сазынан,
Кімдерің бар зар ұққан.
Безінген ұрпақ қайласың,
Көрілік деген гарыштан?

Бұл арада қарттар бар,
Жастығың жауға алдырған.
Жүректің отты қызуың,
Қпырда сонау қалдырған.
Жүздестірмес жаз дәуірің,
Сабылтып жетсең сан қырдан.
Дария көңіл данам-ау,
Қалдың ба шеттеп әп-жырдан.
Көрілік деген албасты,
Есіңнен қалай тандырған?

Бұл арада қарттар бар,
Егіліп іштей жылаған.
Арманы биік асқар тау,
Тұрмастай мәңгі сұлаған,
Тірлігі бар әйтеуір,
Қырық жамаудан құраған.
Сарқылып барып тынғандай,
Бұлқынып жатқан бұлақ — ән,
Ұрпақтан жаны түңіліп,
Тәңірден медет сұраған.

Тірліктің таңдап ақпаның,
Жастанып көк мұз — көксоқта.
Жамылып қырдың ақ қарың,
Өздерің едің сыйлаған,
Өмірдің мынау ақ таңың.
Халқым деп атқа қолдың да,
Үмітің елдің ақтадың.
Мансұғың емес марапат,
Дей көрме жөңсіз мақтадың.
Кеше гөр мәңгүрт ұрпақты,
Торға түскен торғайдай,
Жаутаңдап қалған қарттарым!

ӘЙЕЛГЕ МАДАҚ

Жырлап біттік десек те баяғыда,
Басы да жоқ бұл жырдың аяғы да.
Жылқышы да жырлағач, қойшы дағы,
Қыр басында сүйеніп гаяғына.

Есептеген шаттығын отырып кім?
Таусылдым деп мен босқа оңыныппын.
Әйел деген бар жырдың бастамасы,
Әйел деген жүректің отын ұқтым.

Сезім барда жыр шіркін сарқылмайды,
От — қуаныш болғанда, салқын — қайғы.
Сыры бөлек мақпалдай мына тірлік,
Көз ұшында әйел боп жарқылдайды.

ҚАЙҒЫРУ

(Жанайдардың рухына)

Каза жетті,
Қу ажал адамды алды,
Қайғысы да шаттығы төмендалды.
Тәрік етіп тірлікті қайран жүрек,
Қадам басты тылсымға, қараңғы алды.
Үйі-күйі, үміті, армандары,
Бәрі-бәрі осылай қараң қалды.

Адам өлді,
Ойпырмай, обалдағы.
Сары тап боп көп жатып оналмады.
Алмағайып тірліктің тоқпақтары,
Сірә оңай тимеді-ау оған дағы.
Жап жүйкесін жұқартып кетті ме екен,
Қилы-қилы қиғаштық қоғамдағы.

Адам өлді,
Жүректі жаралады,
Соңында аһ ұрғызып нала қалды.
Өзегін жарып шыққан жалғыз ұл да,
Зауал шақта тірекке жарамады.
Ажал да азу тісін сақылдатып.
Адамға адамсын деп қарамады.

Адам өлді,
Өкінбе, өкін мейлі,
Сынған емен бәрібір жетілмейді.
Өксік өмір өкпеге тепсе дағы,
Болған іске болаттай бекін дейді.
Жетімдіктің желкомын жамылғанға,
Кісімсініп қай пенде жекірмейді.

Адам өлді,
Қатарға қосылмайды,
Шаттанбайды, жүрегі, шошынбайды.
Ұлы — келін, әйелі — күйеу табар,
Тіксіндіріп кетсе де тосын қайғы.
Жұрдек тірлік жүрістен жапылсын ба,
Кісі өлді деп көш-керуен тосылмайды.

АДАМ ӨЛДІ

Адам өлді,
Ағайын адам өлді.
Тағдырына пендесі қалай көнді.
Жап жылуын, бойдағы күй-сезімін.
Тәнмен бірге арулан жерге көмді.
«Көзі жоқтың — өзі жоқ» ұмытылар.
Өз жұртына десен де қадірлі еді.

Адам өлді,
Тұрындар. Қайғырындар.
Өмір барда — өлім бар, қайғы-мұң бар.
Оралмасын сезсек те ортамызға,
Тірілте алмаса да қайғырулар,
Парыз біткен өтелсіп, ақтық рет.
Табытын жаспен шылап қайғырындар.

ШҮРЕГЕЙ-ӨМІР

Бұл көл ертеректе Қотыркөл емес,
Қатаркөл атанған.
(қарттың әңгімесі)

Қатаркөлден канат қаққан шүрегей,
Кетпеуші еді, айдынына түнemesi.
Тербететін түн баласы тынымсыз,
Ақ толқышның ақ көбігі — кілегей.

Ақ білегін қадау қамыс бұлап қап,
Шок үкісі шошынатын бұлақтап.
Селт еткеннен секем алар жауар,
Суды сырып сырғитұғын сырғақтап.

Іір-іір ирек тастап соғынап,
Жылыстайтын үйір қамыс шоғынап.
Ақ айдынга асығатын бейбак күс,
Сұр мергеннің мерт болам деп оғынап.

Мамық төгін бауырынан ақ түбіт,
Тағаты мол танды көзбен аттырып.
Жаң қызуын сарқып бермек ишетпеп,
Жылы ұяда уыз шайқап жатты үміт.

Апалықтың ұйып әлді әніне,
Қарамастан қаусап біткен әліне.
Алаңы жоқ жұдырықтай шүрегей,
Ұрпақ үшін бейіл еді-ау, бәріне...

Жатқан тірлік ұясында жайланып,
Ажалды оққа кетті сол сәт байланып.
Сұмдық болды көз алдымда күтпеген.
Қатаркөлдің
Қотыркөлге кеткеніндей айналып.

ЖҰБАТУ

Ұлы дүбір, бақ сынасқан тойларда,
Сүргін шабыс сүріндірмей қойған ба?
Жер баспаған жел тұяғың мерт болып,
Бар қызығың айналды ма ойранға

Егілдің бе, қайран серім, қамығып,
Шыға келді шырай жүзің жабығып.
Бұл қайғының басы елі ғой, базарлым,
Тасыр тобыр талай талар жабылып.

Ойрандалар ата жұртың ордалы,
Өшер, сөнер талай ойдың орманы.
Қайғырулар, қамығулар әлі алда,
Сол шағында жыламасаң болғаны.

ДАМОҚЛ СЕМСЕРІ

Сөйле дейсін сен маған,
Сөйлемеймін,
Болсамдағы біршама сөзге бейім,
Сөз біткенін сандырақ мына шақта,
Бітелгендей менің де сөз — көмейім.

Сөйле дейсің сен маған,
Қыстамағын.
Тұрған шақта жүзінде ұстараның.
Саумал сөзді сапырып сандалғанша,
Сөйлемейтін саясат ұстанарым.

Сөйле дейсің сен маған,
Сөзім біткен.
Сарқынды сөз шықпайды тартсан түптен.
Сөз сапыру тыылып, тамам елдің
Еңбек етер сағатын көптен күткем.

Сөйле дейсің, қоймайсың,
еліктіріп.
Еліктірген көңілге желік кіріп.
Сөз—сабасын шайқап ап тағы бөстік,
Жайға қалып манағы беріктілік.

Орақ орып ауызбен,
Кетпен шауып.
Қилы-қилы қиядан өткел тауып,
Орағытып, орғытып, ойкастадык,
Қозғала алмай көшіміз жеткенде ауып.

Солай-солдай көсіліп,
Қарық қылдық.
Өртегенсіп өзекті паныс қылық.
«Әй» дер ажа табылмай босқа шаттық,
Жағымызды жібермей қарастырып.

Ананы айтып көкідік,
мынаны айтып.
Әрнемеге ұрындық барып-қайтып.
Бәрі көсем бұл жұрттың, бәрі шешен.
Көсегеміз көгермес сіді қайтін.

Сол желгесінен болдырмай
желеміз бе,
Сайкал сөздің сойқанын сеземіз бе.
Дамокл¹ семсері жапалғыштай,
Төне қарап тұрса да төбемізде.

¹ Дамокл семсері — төтен қатердің символы. (миф. автор).

КӨК БӨРІ

Жабелен таудын бөктерін,
Сыдыртын сайдың өткелін.
Балағың батпақ, баурың саз,
Жаңаңда жортқан көк бөрім.

Тағатсыз тажал арзың.
Тайыпбай тасты қабады.
Жеміден жемтік айырып,
Княдаң шалар қараңы.

Жаңқалап төңің қабатың.
Қыжыған анаң қазатың.
Қықулап түссен соңыңаң
Қайыстай баурың жазатың.

Жемтігін жығып еңсермей,
Сокқыға шыдар теңселмей.
Салыңқы кеуде, аш құрсақ,
Тырнағы болат семсердей.

Тірсегі маймақ сірідей,
Шүйдесі шомбал күбідей.
Жайратып салып атанның,
Суырар етін тірідей.

Қайсарлық бойың билеген,
Қапырдай жауың илеген.
Батпанды білек батырдай,
Аулатып шаңға сүйреген.

Жапары төгіп ызбарың.
Сездіріп өлім ызғарың.
Ақтүтек боран ақшұнақ
Бөгесін емес мұз-қарың.

Азуы қанды қақпандай,
Ашуы түтек ақпандай.
Бүлігі таңғы ауылды,
Бір қосын қатмақ шатқандай.

Төзімі темір тегештей,
Жүрісі сыпсың елестей.
Құлығы құрдым тұңғық,
Апшылар айтқан кеңестей.

Жүрсе де тағдыр жылатып,
Қайтемің көңіл жұбатып.
Адамның досы — иттей де,
Қасқырды тұрам ұнатып.

Таққа отыр, мейлі көң шығар,
Ізіңе ертең шөп шығар.
Ітіңің иттей жүргенше,
Қасқыр боп өткен жөн шығар...

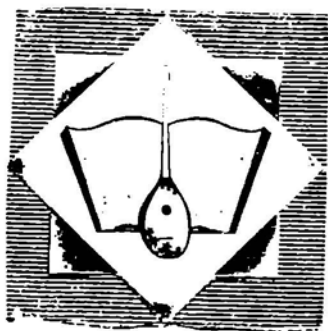

ӘБДІЛДА АҚЫНМЕН СЫРЛАСУ

Киын екен
Атамекен азғасын.
Киын екен,
Ана тілің тозғасын.
Тілсіз қалған
Халық ақыны атандым,
Қырсық күдай
Мандайға әкеп жазғасын.
Әбділда ТӘЖІБАЕВ

Не деп кеттің, қартым-ау сенейін бе.
Өксік лықсып тығылды көмейім.
Өзіңменен косылып қарт жырауым,
Ащы жасың көңілдің төгейін де.
Не деп кеттің, қартым-ау, шыныңыз ба,
Ақтарыңыз бар сырды ұлыңызға.
Мың жасаған қазағың қазақтығың,
Елді ғана ес жиып ұғынуда.
Шынымен-ақ жете алмай біз елдікке,
Шыға алмастай тұйыққа тірелдік пе?
Абыз қартым, несіне күңірендің,
Деп жүргенде бой жазып түзелдік пе.
Шуласақ та ұқсап бір нар қамысқа,
Әлде мұның бәрі де алданыш па?
Ерте туып, кеш қалған халық едік,
Әлде уақыт қалмап па қарманысқа.
Нені сезді қарт жүрек, сынап білді,
Дәуірінің қай жырын құлаққа ілді.
Жиртығына елінің жамау ақын,
Көңілі қаяу болғанда, құлақ мұңлы.
Тәңірге имес басыңнан дәурен көшіп,
Үмітіңнің қалды ма, жанғаны өшіп.
Қажытты ма жаныңды, жампозым-ау,
Жалған күлкі, жалған сөз, жалған өксік
Сарқып біткен халқы үшін қара күшін,
Сілтеп келген елім деп қалам ұшып.
Шошынайын дедім мен сөзіңізден,
Әбсеке-ау, алау-жалау жанады ішім.
Айтарыңды айта алмай, опындырып,

Қырық пышақ қыркысу шошындырып,
Менің дағы жанымды жаралауда,
Тойғанына мәз болған тасыр құтық.
Жүрегіне қотарып ғасыр әнін,
Үмітінді белестен асырар кім?
Сырлас іздеп сарылған шақтарында.
Беу, Әбекем, өзіне асығамын.
Сезінемін жаныңның арда мұңын.
Санамызды жаншуда салмақ ұғым.
Алмағайып күн кешкен мына жұртқа,
Сен үндемей кім үндер, ардақ—үнім,
Күйретсек те сенімді соғып жарға,
Дедің сызат түспесін ұят-арға.
Ал, мен болсам, Әбеке, дегім келед:
«Ақын болып қатарсың халқың барда».

ҚҰЛАГЕРДІҢ ӨЛІМІН АҚТАУ СӨЗ

Қызғаныштың қызыл иті,
Жүрген шақта қаңғырып.
Құлагердің мерт болуы,
Логикалық заңдылық.
Таласпа оған, бостан бос,
Алқынуың бекерлік,
Қарсы дауың дәйексіз,
Монтапсыған мекерлік.
Қызғаныштың қызыл иті
Тұрған шақта шәуілдеп,
Батыраштар бұғынбай,
Сойыл соғар дәуірлеп.
Қызғаныштан қарғы таққан,
Қодар кімді аясын,
Бекежандай ақ мылтықтап,
Мерт болмады қайсы асыл.
Қақпақылдап құрдым сырға
Тартып кетті-ау ой терең.
Батыраштың сойылынан
Ақан өлсе қайтер ең.
Дәй көрмеңіз мына сөзім,
Астам айтқан күпірлік,
Ақан өлмей, Құлагердің
Мерт болуы шүкірлік...
Қызғаныштың қызыл иті,
Жүрген шақта қаңғырып.
Құлагердің мерт болуы
Логикалық заңдылық.

ЗИРАТ БАСЫНДАҒЫ ОЙ

Бұл арада сәбилер жатыр,
Ернінде сүті кеппеген.
Бұл арада арулар жатыр.
Гүл ізден қырға беттеген.
Бұл арада жігіттер жатыр,
Ажалын алдан күтпеген.
Бұл арада аналар жатыр,
Шаруасы қалған бітпеген.
Бұл арада әкелер жатыр,
Жығылған жолда жүкпенен.
Бұл арада аталар жатыр,
Айтарға сырын бүкпеген.
Бұл арада бабалар жатыр.
Сөз мәйегін түптеген...

Бұл арада шешендер жатыр,
Ғұлама ойлар тербеген.
...Бұл арада көсемдер жатыр,
Ешкімге билік бермеген.
Бұл арада батырлар жатыр,
Ту тұтып, топта ерлеген.
Бұл арада ақындар жатыр,
Қиялы сұңқар көлбеген.
Бұл арада ғалымдар жатыр,
Ғаламдық сырға шөлдеген.
Бұл арада затымдар жатыр.
Пайдасын жұрттан көздеген.
Бұл арада нағандар жатыр,
адамдар жатыр,
Бір-бірін қимай жерлеген.
Төбісіп өткен тірлікте,
Осының бәрін, яшырау,
Құндақтап жатыр қалайша,
Жарылып кетпей жер деген?

ТҮСІНБЕЙМІН, ТҮСІНБЕЙДІ...

Мен жұртты түсінбеймін
Кешір мені.
Заман озып барады көш ілгері.
Біреулер жүр жанығып, жампаң қағып,
Өз беделін биіктеу өсіргелі.
Біреу әлек қанды ауыз қақпаң құрып,
Бұл өмірден басқаны өшіргелі.
Мен жұртты түсінбеймін,
Кешір мені.

Мен жұртты түсінбеймін ,білесің бе?
Білесің бе?
Қайрат қайда қайғымен күресуге.
Жүрек біткен міз бақпас мұзға айналып,
Сезім біткен сең болып сіресуде.
Буырқанған дәуірдің бұла күші,
Көп тірлікпен тістесіп, тіресуде.

Мен жұртты түсінбеймін,
Ұғамысың.
Табан тайып тұғырдан құлады шың.
Тұмба басы лайланды-ау, дегендердің
Тірлігімнің ақ қайнар тұрағысың.
«Алты бақан алауыз» сиқыш көріп,
Қамығумен қан жылап тұрады ішім.

Мен жұртты түсінбеймін,
Сезе алдың ба?
Алмағайып күн кешкен көз алдымда.
Шындық жылап жатқанда шырылдап кеп,
Дәтке қуат қолыңды соза алдың ба?
Соға алмадың, масқара-ай, соға алмадың,
Сырт бердің, бетондайың бозардың да.

* * *

Сан тезіне салса да тағдыр лаңы,
Таймасын деп елімнің бастан бағы
Күңіренген Абайды ұқпаған жұрт,
Түсінуі шүбәлі-ау мені дағы.

САҒЫНЫШ

(ағам Шәкітайдың рухына)

Мен сені сағынып жүрмін, сыңарым,
Оқиыты шақта ойранды болған шыңарым.
Кетілген тұсым жетілмес жаның бірі едім,
Санаға түскен салмақтап бәлкім сыңармын.

Мен сені сағынып жүрмін, боздағым,
Тереңде жатқан жектаулы зарды қозғадың.
Қозғалған зардың әуені мұңлы болар ма,
Ілесіп соған ағыл да тегіл боздадым.

Мен сені сағынып жүрмін, жоталым,
Ішкірің еді ауылық-тұттей Отаның.
Тынышуды білмес тынымсыз жаның бірі едің,
Кеттің бе қалғып астына түсіп жотаның.

Мен сені сағынып жүрмін, тірегім,
Тірегім сынды, аунақшыл түсті-ау жүрегім.
Аға деп енді кімдерге тұрам еркелеп,
Өзің барда алаңсыз бейғам жүр едім.

Мен сені сағынып жүрмін, бауырым,
Бұрқан бір өтті қайғының қара дауылы.
Қасында жатыр әлдилі құрсақ анашың,
Іргеңде жатыр әлдилі құшақ ауылың.

Мен сені сағынып жүрмін, биігім,
Жаныңшылып кетті-ау қайғыдан мынау нінім.
Бауырдың жөні бәрінен бөлек екен ғой,
Ойымнан өшпес, көңілден көшпес күйігің.

ЖЕҢЕШЕ

Жеңешем, жаның жалау, көңілің қаяу,
Сарғайған сағыныштаң санаң ояу.
Басына орнады ма бір-ақ күнде
Қоңыр күз, қоңыр тірлік, қоңыр болу.

Қабакты қаусымалы қырау шалып,
Жүрмісің болмашыға қажып, натып,
Ардақтым, жаси бермей, есінді жый,
Тірліктің түндік атты отын жағып.

Білемін көкірегіңді күйік шалған,
Арыту оңай болмас заһар зардан.
Сені де жер соқтырып кете барды-ау,
Біраз күн алдарқатқан мығау жалған.

Жаз жетіп, шырай кіріп, жадырармыз,
Қыс түсіп, ызғар шалып, қабынармыз.
Тірліктің төлқынынан таппай оны,
Біз әлі сан қосылып, аңырармыз.

Сарғайған жапырақ боп төгілер күз,
Көктем кеп іргемізден сөгілер мұз.
Бірақ біз ұшыраспай сныменсең,
Әлі де сан қосылып, егілерміз.

ҰМЫТА АЛМАЙ

Ұмыта алмай қосағыңның түр-түсін.
Жүрген жүріс, сөйлеген сөз, күлкісін.
Мұңлығым-ау, жол қарайлап әлде сен.
Жолаушылап кетті ғой деп жүрмісін.

Өлім деген кейде аза, кейде сын,
Ұмыта алмай қосағыңның бейнесін.
Жүгі-жүгі піскеп қойып жүрмісін,
«Тоздыра алмай кетті ғой...», — деп жейдесін.

ОЙ ТАМШЫЛАРЫ

Теріскейден ызғырық соқты-ау ыскааяқ,
Шынымен-ақ қалғаны ма қыс таяп.
Елеңдеймін әлде неге мазасыз.
Түстік жаққа жол тартатын құстай-ақ.

Қызығынды жатсам дағы құшпай-ақ,
Бас сауғалар жағдайым жоқ құстай-ақ
Тағдыр сынып көтеремін Көкшемде,
Бір қлырға қанат қағып ұшпай-ақ.

ҚОҢЫР КҮЙ

Қоңыр күй, қоңыр әуен, қоңыр сарын,
Қоңыр сарын қотарар көңіл зарын.
Әлем-жәлем әумесер даңғаза емес,
Қоңыр зардан аршылар нағыз дарын.

Қоңыр кеште ынылдап анам баяу,
Тал бесікте тербелдім, көңіл ояу.
Қазақи қоңыр үйде өсіп едім,
Сондықтан маған жакын қоңыр бояу.

«ҚОҢЫР» КҮЙІ

Әбікеннің тыңдашы «Қоңыр» күйін.
Оралады көңілге ойлар дүйім.
Одан сен сезінбейсің секектеген,
Бүгінгі даңғазалы жындар бін.

Әбікеннің тыңдашы «Қоңыр»¹ зарын,
Зар әуені әуелден маған мәлім.
Қайғысы жоқ, мұны жоқ көзсіз неме,
Қайдан сезсін ондай да зардың барын.

Әбікеннің тыңдашы «Қоңыр» мұнын,
Мұң-пірім, мұң-түссіз кара жылым.
«Қоңыр» күймен тербелін асау жаным,
Бір қиырда жатсам-ау алып тыным.

¹Әбікен Хасенов — атакты «Қоңыр» күйінің авторы

СЫР

Сен мені желіктірме баяғыдай,
Баяғы баяғыша күба белде.
Желісім аз жоргалар, аяным жай,
Шабыс та жоқ, шабыт жоқ мына менде.

Біздің бастан өтіпті ала пөсер,
Жұртта қалған бұралқы жаным жалғыз.
Тәрки дүние ол дағы өшер, көшер,
Мола тұстан сұңқылдап жалғыз байғыз.

Қайратым кем бұл күнде, шамам осал,
Өкініш мол өткеннің орны толмас.
Жазғырма, жаңылыссам жолыңа сал,
Жан емен жегенге тоқ, тойымға мас.

ҚЫЗЫЛ ҚУРАЙ

Зират анау үлкен ауыл шетінде,
Өтер ғұмыр, өкіп мейлі өкінбе.

Қайран ана мүрдесінде өксиді,
Қызыл қурай, қызыл желдің өтінде

Қызыл қурай қызыл желге сыңсыды,
Бұл тірлікті кім тәрік қып, кім сүйді.
Тәркі—дүние базарынан көшкенше,
Күймей-сүймей жүрек қалай тыншиды.

Тыншымайды талпынар-ау, талпынар,
Талпынар да жүрек шаршап алқынар.
Алқынғанда қолтығынан демсу боп,
Жан табылса жарар еді-ау хал сұрар.

Уақыт озар, мүрде тозар шаң басып,
Жылдар жылжыр бір бірімен жалғасып.
Жылмен бірге жаңғырады жас ұрпақ,
Көш-керуен келе бермек алмасып.

Зират анау үлкен ауыл шетінде,
Барар жер сол, бекіп мейлі, бекінбе.
Осы араға келген сайып өксімің,
Қурайдайын қалған желдің өтінде.

ДҮНИЕ ЖАЛҒАН

Қазықұрттың басында кеме қалған,
Ол әулие болмаса неге қалған?..
Неге қалған дейсің де жауап таппай,
Ойға сүнгіп кетесің, дүние—жалған.

Батқан сайын ой — теңіз тереңіне,
Талпынасын тірліктің кемеріне.
Сауалыңа жауап жоқ бұл тірліктің,
Тірлік болып сірә де керегі не?

Күйі бөлек тірліктің сыры жұмбақ,
Өткеніңе өкінбе-сірі тулақ.
Бүгінгіңе тойынған тасыр жандар,
Келер күннен ойы аулақ, пұлын қумақ.

Дүниеде керек-ау құлқын басқа,
(Не деп кетті дейсің-ау, шіркін қасқа).
Тірлік үшін тамақ жеу айып емес,
Тамақ үшін күн кешу сұрқы басқа.

Солтай-солтай сан сауал жамырайды,
Жауабына тағы да ол жарымайды.
Жетім қозы секілді қайран көңіл,
Әрімеге ұмсынып манырайды.

«Қазықұрттың басында кеме қалған,
Ол әулие болмаса неге қалған?..»
Тылсым жұмбақ шешусіз жатыр әлі,
Осынысымен қызық-ау дүние жалған.

ТӘУЕЛДІЛІК ТУРАЛЫ КЕРТОЛҒАУ

Тәуелдімін мес қарын мешелге де,
Кесіп алсаң қан шықпас кеселге де.
Тәуелді етіп алған соң амал бар ма,
Ішкі көздей ссірік есер неме?

Тәуелдімін дәулердің қабағына.
Жарлық жазып сүйкектер қаламына.
Тәуелділік қанды ауыз қатмай қойды-ау.
Қайдан иттей жабысқан балағыма.

Тәуелдімін үлкенге, кішіге де,
Тәуелдімін итке де, кісіге де.
Бәріне де тәуелді етіп қойған,
Бұл шіркіннің сондағы күші педе?

Тәуелдімін барға да, жоққа дағы,
Тәуелділік басымды нокталады.
Тәуелділік дейтұғын темір тезін,
Ні қанбас балшықтай соқталады.

Тәуелдімін еш кеткен уақыттарға.
Серпілесін қалайша адым тарда.
Уақыт та тар, үй де тар, күйін де тар,
Сол тарлықтан ауысар бақыт бар ма?

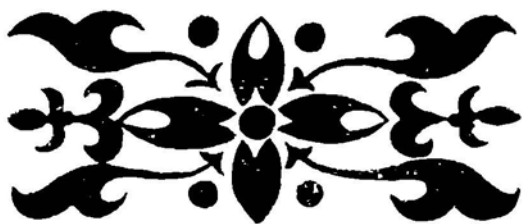
Тәуелдімін бұйрық пен жарлығына,
Көнгенмін үй мен күйдің тарлығына.
Тәуіп етіп келемін дәруіштей,
Құдаймын дегендердің барлығына.

Тәуелдімін тек тұрмыс тексізге де,
Тәуелдімін бетондай бетсізге де.
Ащы ішектей шұбалып кете берер,
Тәуелділік тәлкегін шексіз деме.

Жан азабын келсек те тартып әлі,
Оның дағы бар шығар сарқылары.
Тәуелділер топ құрып жырласайық,
Бар әлемге естілсін жарқын әні.

Білсем дағы лашық пен орда барын.
Жоқ жаным, жетер енді қорлағаның.
Тәуелсіздер сапынан ізде мені.
Көндірем деп ыркыма зорлапбағын.

Тындан қал ақ сүт берген Арда-Ана,
Сен дағы құлағың тұр, маңғаз Дала.
Тәуелді болсам жалғыз бола алармын,
Сақшысы болмысымның — Арға ғана.

КӨҢІЛІМНІҢ КҮЙЛЕРІ

Сен мені ойлайсың ба,
Сойлайсың ба сол ойдың тереңіне.
Адамды адам өмірде ойламаса,
бұл тірліктің сірә да керегі не.
Түсіме кіріп шығар кей түндері,
Ауылымның адам түгіл терегі де.
Олар сонда жамырап жыр айтады.
Жыр емес-ау өксікті сыр айтады.
Қара ормандар орнында қара шала
Санамды өртеп, жанымды мұнайтады.

Сені мені ұғармысың,
Құлармысың ишеттің ақтығына.
Көрікті ойсыз кеудемде шалқымайды,
Тірліктің күмбірлеткен шаттығы да.
Құс үнісіз қаңырап қалары бар —
Базарлы жай дей көрме бакты мына
Мен жырымды ешкімге мұра егпедім,
Қалдырса да кейбіреу жоқты мұра.

Сендіре алсам—сен едің
бұлқынған кеудемдегі бұлақ-әнім.
Сол бұлақтың көрдім де булыққанын,
Егіліп, етек тола жылап алдым.
Ей табиғат, кеш мені, кеш ұғындым,
Болғанда артым қия тұман алдым.

Топырағыңа тамшың боп сіңсем ертең
Бей махаббат, бос жоқтап жыламағын.
Жыламағын, жайымды сұрамағын,
Мен талай тірлігімнің тіктеу біткен
жарыппа жазатайым құламадым.
Алайда бір шыбын жаным үшін,
Ешкімнен кешу-сауга сұрамадым.
Ал әзірге әнімді тыңда тірлік,
Кеудемді шертіп жатыр бұлақ-ағын.

МЕНІҢ ДЕ ТИТТЕЙ ҒАНА ОТАНЫМ БАР

Менің де титтей ғана Отаным бар,
Отан десем бұлақ-ән қотарылар.
Ол Отаным — Ауылым шалғайдағы,
Сол ауылдан дәм татып жол-жөкекей,
Жандарына сөнбестей от алыңдар.
Шақпақ шағар саусақтың шертісінен
Күйші күйін кеудеге қотарыңдар.

Беу, менің шағын ғана сыйлы жайым,
Басыннан көп кешіп ең қайғы-уайым.
Мен сенің тағдырыңа алаңдаймын.
Сүрініп кетер ме деп жазатайым.
Несіне жасырайын, түлеп қалам,
«Ауылың жақсы-ау, шіркін» десе лайым.
Беу, менің ата қоныс ақ мекенім,
Жақсылықтан жанылма сен де дәйім.

Сен мені ойламайсың, сезем, білем,
Білсем де білмегенсіп үнсіз жүрем.
Сен менсіз де алаңсыз, күн кешерсің,
Ал сенсіз мен қалайша өмір сүрем.

Беу, менің құртақандай мекен-жайым,
Жайымды ойлап жнiлеу құр күреiнем.
«Ауылың ұшпаққа ұшты» десе бiреу,
Сенге бәр, сен сапырын бiр сiлкiнем,
Ал әзiрге сенi ойлап құр күреiнем.

МЕН СЕН ДЕ ЕМЕН

Мен бір жұмбақ адаммын. .

Абай

Мен сен де емен, басқа да емен,
Емен де емен, бөр да емен, тас та емен.
Ақ сүтімен анамның суарылған,
Бұл күнде алқам-салқам мына денем.

Менде де арман болған Эверестей.
Күн кештім егеспей де ерегіспей.
Бірақ та етек сілкіп шеттемедім.
Дәмімді елге тостым бөлек ішпей.

Менде де намыс болған жөні бөлек,
Сол намыс жүрген шығар елп-жебеп,
Дәнмін деп даңғойсыған талайларды,
Қу тағдыр қуырған да еткен кебек.

Бойыма қарама сен қаршыгадай,
Жарысқа қосылман тер тамшыламай.
Желбуаз жабыларға қоспа, жаным,
Жортақтап жолға шықпас қамшыламай

Тұрқыма қарама сен тоқпактайып,
Жұртымның бір жігітін жоқтатпаймын.
Мойныма бір ұрпақтың жүгін артып,
Жетелер өрі қиын сөкпақ дәйім.

«Солай да солаймын» деп бой ұрмаған.
Жандарды жағалаттым ой ұрлаған.
(Ақиқат жыртығына жамау жанды
Талайлар сырттан шалып сойылдаған.)

Ақиқат алауында жаным маздап,
Қалғанмын талай рет жана жаздап.
Әлі де тұтана алмай жүрген жай бар,
Талап бар, бақ-талай бар берген аздап.

Несіне қызғанамын басқа бағын,
Ірінің баққан емен қас-қабағын.
Өз үнім, өз соқпағым қалсын деумен,
Өріме сүйірен берсін бақ-талабым.

Болмадым көлеңкесі биіктердің,
Болмадым күйіктісі сүйікті елдің.
Тағдырға разы көңіл шүкірәна,
Демейді «не берсең де үйіп бергіш».

Сондықтан мені іздеме өзгеден де,
Шертпедім сезім қылын сезбегенге.
Мерген де бола алмадым атқан оғы.
Қапысыз тиіп жатар көздегенде.

Сондықтан мені іздеме өзіңнен де,
Іздеме ала кұйын сезімнен де.
Бірде мәрт, бірде пәмәрт көңілім бар,
Кейде шөл, кейде байтақ теңізден де.

...Мен сен де емен, басқа да емен,
Бор да емен, емен де емен, тас та емен.
Ақ сүтімен анамның суарылған.
Жүрегім, болмыс бітім жастай денем.

АНАНЫ АҢСАУ

Қырып ап қырдың
қынасын,
Тозаннан бояу қайырдың.
Ширатып арқан бұрасып,
Тортадан майды айырдың.
Малмаға салып теріні,
Тазарта сылып шелінен.
Түйгіштеп тастап келіні,
Ағыттың құлын желіден.
Сабадан қымыз

сорғытып,
Ошақтың шоғын үрлеген.
Сабақты ише орғытып,
Талмадың жөйлек бүрмелеп.
Терімдеп кілем тоқысаң,
Өрнегің тіздің өңірдің.
Майданнан хабар оқыса,
Көз жасы болып төгілдің.
Снырмен соқа сүйреткен,
Тербеді сені ғашық мұң.
Бейнетті белден күйреткен,
Күндермен алға асықтың.
Жарыңды тосып

талықтың,
Қалмады қайғы жармасып.
Жападан жалғыз жабықтың
Қайғыға қайғы жабысып.
Сүзіп ап құртты қазаннан,
Беліне тіздің сөренің.
Өргізіп сныр азаннан,
Бесікке меші бөледің.
Ұмытып бір сәт қайғысын
Басатын мауқып

мұңлығым.
Іздейтін менен байғұсым,
Тірліктің рахат

шындығын.

Ерліме тосын мамасын,
Тыпшитын аз-кем
 дамылдап,
Бауырга басып баласын,
Жататып өрттей жалындап.
Шіркін-ау, сол бір құшақтың,
Жылуын жипіп алсамшы,
Маманды сөріп,
 дамылдан,
Қойнында мәңгі қалсамшы.

ӨМІР БӘЙГЕСІ

Күшіген тілек төлмірген андып босаға,
Жымысқы ойлар—Бекежан бұққан

Кособа.

Тоғышар сезім сүліктей дертіп семірген,
Арамзалардың да атқа қонары осы ара.
Содан соң-ақ бәйгелі шеру жосылар
(Төзімін жетсе сөреден бөріп тосып ал).
Жабылар қанша бәйгеден мысық дәмелі.
Шаңдаққа еріп дүрмекке о да қосылар.
Малмаға түскен қайыстай бауыры

жайылып,

Жосылар жүйрік тозанды алдан

қайырып.

Ентелеп қалған есірік сезім қамшылан
Тапырақтар тоңай торы да таңым

айырып.

Тапырақ тобыр тобықтап қағып керіскеп,
Үздік те сөздық құлайды бәрі еңістен.
Қынаптан шыққан семсердей бірде жарқ етіп,
Суырылар жүйрік баптауы әбден

келіскеп.

Құбақан қырлар қалбаңдан қалып

бауырда,

Жөңсәйді жүйрік соқтырмай қамшы

сауырға.

Даланың жолын барабан еткен тұяқтар,
Ұксап бір кетер түйдек те түйдек

дауылға.

Қаншырдай неме қанатын желден

байланып.

Қеткен бе дерсін сакпан тасына айналып

«Жосылса солай жосылса керек»

дейсін-ау,

Мәңгілік жарыс жолына шыққан

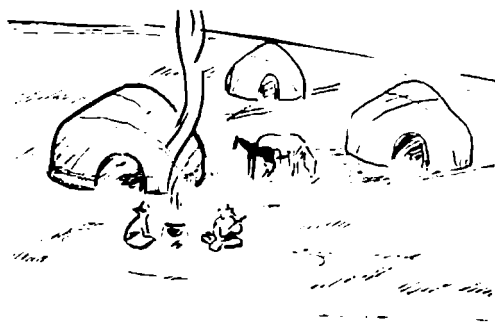
сайланып.

Бәйгелі шеру үзілмей үрдіс шұбаған,
Беленді бүктеп еніске барып құлаған.
(Жарысты жолда, жарқыным, сен де
сыналғын
Арытғыш келсе шабақтар жанды
шүбөдан).
Жыралы сайлар, жымысқы ойлар
бұғынған,
Қызғаныш дерттің какпаны болған
бұрыннан.
Апқылдай шапқан андаусыз бейбак
күліктер.
Осы бір тұста ажалына барып ұрынған.
Егескен тұста қызғаныш болып
маздаған
Жабының жанын шаршып бір өртеі
жаздаған.
Сормандай жүйрік сүрініп жыра
тұсында,
Қермені үзіп, үздік келуге жазбаған.
Шаңдақта қалып шашадаң шалған
жабылар,
Бәсеке тілер бәйгелі жолда табылар.
Жарыстың құнын көк тиып құрлы
көрмейтін,
Тобықтан қағар Батыраш қолдар әлі бар.
Жүйріктер озбае бәйге де бітті-ау
ақыры,
Біртіндеп сөнді сезімнің семсер
жарқылы,
Шаңдақты жолды жамбастап жатқан
жүйріктін,
Өзегін тесті-ау қарғанын қаралы
қарқылы.
Ойранды жайдын ордасы болған осы
ара —
Жылмнып жатыр жымысқы жыра —
Қособа.
Қатын да мінбес қойшының
можантоспайы,
Бәйгеден озып келіпті дейді о, тоба...

БІЗДІҢ ҮЙ

Ауылдың кіндік тұсында
Тұратын еді-ау біздің үй.
Қалтырап үміт ұшында
Қоңыр тұрмыс, қоңыр күй.
Жылдардан іліні жаншылып,
Еңсесі кеткен бүгіліп.
Жаппырда қалса малшынып,
Кетер ме дейсің үгіліп.
Желменен бірге теңселіп,
Сықырлап кәрі сүйегі.
Тұрса да қайғы еңсеріп,
Тынбады тірлік жүрегі.
Үілдей соғып үскірік,
Ыршытып сора—көз жасын,
Үш кіріп, анам үш шығын
Бітейтін пештің мұржасын.
Сонда да жылу дарымай,
Есетін ызғар қағынған.
Ойынға қызық жарымай,
Кез еді күлкі сағынған.
Көтерін уақыт тоқпағын,
Тарлықта талқан татырған.
Үздірмей тірлік соқпағын,
Үміттің таңын атырған.
Бүрлеген бұла сезімді
Үсітпей аяз өтіне,
Ұмытпан, ордам, өзінді —
Жеткізген елдің шетіне.
Қалса да сонау ет кашық,
Ойлардан кейде көз ілмен.
Көлемін әлі жер басып,
Алған соң жылу өзішпен.
Күндерді өткен күнгірттеу
Қайғысыз ұрпақ ұғар ма?/
Дәуші еді анам бұл жұртты
Жадыннан әсте шығарма.
Әкеден қалған қоңыр үй,

Босаған бакыт-баспанам.
Өзің бол шерткен коныр күй.
Жаныма жакын баскадан.
Өтінті сенде көп күнім
Өкініш-өксiк үмітпен.
Қамығу, қайғы жоқ бүгін,
Үміт озық, күдік кем.
Білмейтін өмір тынуды.
Шақырар бетес жетсең деп.
Мен жүрмін сендік жылуды
Батама берін кетсем деп.
Мұным жоқ демен—о да бар.
Үй де жоқ бүгін, анам да.
Өзгерер, бәрі оңалар.
Отаным:—елім аманда.

ӨҢЕШ ФИЛОСОФИЯСЫ

Тазкара кұстың талғамай жұтар өнешін,
Қасында жүрген кейбіреулерден
көресін.

Көресін де,
Ұяттан қыздай өртеніп,
Басқалар үшін бетмошшағынды
төгесін.

Терлігін дымдап, жортакка түсер
тепендеп,
Жүргендер қанша байлыққа батпап
жетем деп,

Соларды көріп,
Қаласын кейде қопандап,
Сол өнеш сірә, менде де жоқ па екен деп.
Тоқтық пен жоқтық десек те әмәп
егескен.

Күн кешу қнын алдамшы жалғап
елеспен.

Құлқының құлы
Қоғамға хауіп қашан да,
Өмірді мынау өлшеген қызыл
өңешпен.

ШЕНДЕСТІРУ

Қар жауып тұр
Жер қарасын, жер жарасын жасырып,
Ту биіктен сусып түсер ақ желек,
Тал-теректің пығына асылып.
Не ғаламат мына дүние кеппейіл,
Жатқандай бір ағыл-тегіл шашылып.
Жел жұлқнды қар етегін әлек боп,
Бассыз үйдің қонағындай басынып.
Қар жауып тұр
Жердің таңы қалмасын деп ашытып,
Саулап жатыр ту биіктен ақ тозан.
Ақ қайыңның балтырына бас ұрып.
Аспан астын, жердің үстін түтелеп,
Сумандайды ақ қаншық жел ашынып
Бәрі өткінші..
Жел де тынар долдануы—далбаса,
Тыншу алар қар көрпесін арбаса.
Сол әлемнің ұғынбауы өкініш,
Желге ұксаған мінезі бар жаңды аса.
Қайран сезім бір қалыпта тұрар ма,
бір өшіп, бір жанбаса.
Менің дағы жел көңілім жұбанбас
Қардан да аңпақ сенің сезімің болмаса,
Болмашыға пілмеуші ем мен де аса...

ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ӨЛЕН

Қасына күміс қақтаған,
Қалмақы ердің тұрқы едік.
Көк шағыр атты баптаған,
Саяткер елдің жұрты едік.

Сарыала сапты, жез шығыр,
Қамшы едің қалғап атамған.
Бұрауы сірі қыл шылбыр,
Әбзелі аттың атанған.

Құйысқан тартып, зер шегіп,
Оюдан жабу жабатып.
Бесіктен шыға бел бекіп,
Бәйгеден ләззат алатып.

Кикулап кетсе құба бел.
Қалбадан артта қалатын.
Қарсыдан соғып құла жел,
Көк шағыр сырғи ағатын.

Қадалса шапка шаяндай,
Сарыала қамшы сусылдап.
Самғайтын шағыр аяңбай,
Шабыстан жаны сусындап.

Солай да солдай жарыстар
Өтіпті-ау мына даламда.
Өтіпті-ау небір арыстар,
Сыймастай жалпақ ғаламға.

Қазақи жанға от тастап,
Бәйгелер өткен баянсыз.
Жабылар шаппас топ бастап
Сарыала қамшы-шайнсыз.

Терімдеп таспа төгетін,
Ынтызар қылып пендені.
Теріне қосып өретін
Өрімші қайда зерделі.

Бәрі де ұмыт көңілдің,
Санамда солғын елесі.
Жал-толқын мына өмірдің
Жылжиды алға кемесі.

Бәйгесін табы білігесін,
Тер неі шалқып өрімнен.
Сарыала қамшы ілінген,
Түспейді сонау төрімінен.

Сақтамай берік жадымда,
Баянсыз жан ба ем тер төгер.
Сарыала қамшы аяғында,
Ұяттан жаным өртенер.

Тоғышар мынау көңілдің,
Шаңдағын сілкіп, қағатын.
Қолға алып сегіз өрімді.
Кімім бар сабап алатын.

Сол шақта, бәлкім, ширғып,
Шағырды қайта ерттермін.
Намысқа жанды күйдіріп,
Бәйгелі топқа беттермін.

Шағылмай таудай талабым,
Сусымай қамшы қолымнан.
Таймаса болды табаным,
Бәйгелі ғұмыр жолынан.

ҰЛЫММЕН СЫРЛАСУ

Армандар қанша,
Жанымды менің жебеген.
Адамдар қанша,
Қолтықтап, коштап, демеген.
Солармен ғана, ей ұлым,
Жанымды нұрға бөлеп ем.

Асулар қанша,
Алдымда әлі аспаған.
Аралдар қанша,
Бүгінге дейін ашнаған.
Соларды бір сәт ойласам,
Алаңсызбын деуге жасқанам.

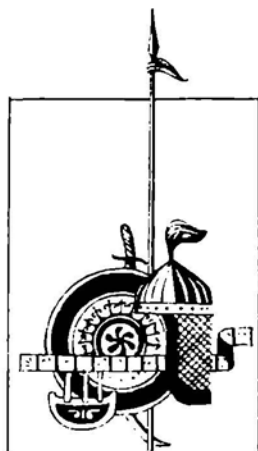
Біліктер қанша,
Ұмынсам өрем жетпеген.
Күйіктер қанша,
Жанымды өртер дерт-өлең.
Жетер ме арман-жағаға,
Желкенді кемем беттеген.

Күндерім қанша,
Бостан бос өткен сабылтып.
Түндерім қанша,
Тостырған таңды сағынтып.
Байлаусыз тұлпар-қуаныш,
Оралды алдан сан үркіп.

Әндерім қанша,
Төгілте шырқап салмаған.
Жолдарым қанша,
Алысқа алып бармаған.
Ұғына білсең, ей ұлым,
Армансыз сіре бар ма алам?..

Басталды міне,
Қаз тұрып алғаш қадамың.

Алдында бәрі,
Берерін менен аларың,
Бағасын біліп,
Қадірін ұғып уақыттың,
Қаныда қалмай, қарағым.

ҚАЗАҚИ СӨЗ-АСЫЛ СӨЗ

Қазақи сөз-асыл сөз,
Мәйегі мен мәндісін,
Екшесем деп ұмтылдым.
Тереңде жатқан сыр сандық
Ашады онын құлын кім?
Анаң тілін арым де,
Ұлы болсаң ұлтыңның.

Қазақ елі — байтақ ел,
Мың Құлагер жарысса,
Зорығар жетпей шегіне.
Көкжиек-арман көлбеңдеп,
Жеткізер емес мені де.
Сапар ұзақ, жол ауыр,
Алған беттен шегінбе.

Қазақ күйі — ұран күй,
Атқа қонған бабаң мен
Дабылы болған далаңның,
Сол бір сарын жоғалып
Кетпесін деп алаңмын.
Күй сарының санаңа
Сүтімен сіңір анаңның.

Қазақ әні — қуатты ән,
Сол әуенмен бұл дала,
Талай ұлын тербеткен,
Сол әуенмен сен түгіл
Ата-бабаң ер жеткен.
Ән мәйегін бойыңа,
Сіңір жаңым, жөргектен.

Қазақ халқы ежелден
Ерке желдей еркіндік
Еңгілеген ер халық
Тақым талын көп жортқан,
Еңкеу-еңкеу жер шалып,

Ел қаласа атқа көп,
Қала көрме жаң бағын.

Халқың сенің бауырмал.
Достармен ғана жеріңде
Береке, бақыт құраймын.
Туыстық туың берік тұт.
Ол барда деме «құлаймын»,
Бәрі де дұрыс бірақ ға.
Ей, ұлым сенен ең алды
Тегіңді түптеп сұраймын.

БІЛШІ, ЖАНЫМ

Білші, жаным,
Білші еліңнің өткенін.
Осы өмірге
Қалай, қайтіп жеткенін.
Күрес жолда сүріндің деп сөкпегін,
Оңай емес өліп, қайта тірілу,
Оңай емес кешу өмір өткелін.

Барла, жаным,
Барла еліңнің белесін.
Сол белестің ар жағында
Қалып қойған көп есім.
Есіне ұста өткен күндер елесін,
Ұраны бір ұрпақ болып сен дағы
Сол күндерден желі тартып келесің

Ұғып жаным,
Ұғып елдің тілегін.
Сол елің ғой
Берік, бекем тірегің.
Сол еліңмен соқсын бірге жүрегің,
Елсіз, жерсіз ердің жаны белгілі,
Белгілі ғой сенің де онсыз жүдерің.

Таны, жаным,
Таны еліңнің елдігін.
Онда самғау,
Онда байтақ кендігім.
Дей көрме тек елсіз «бекем, белдімін»
Менің емес, елдің ұлы бола алсаң,
Сонда ғана жетіледі кемдігім.

СЕН ӨМІРГЕ КЕЛДІҢ ДЕ

Арманға

Сен өмірге келдің де,
Масаирадым, марқайдым.
(Күйрек сезім аулақ жүр,
Келмейді енді қартайғым).
Ұмыт болды бір демде,
Бастан кешкен бар қайғым.

Сен өмірге келдің де
Алай-дүлей күй кештім.
Сағынып жеткен сәбидің
Бал деміне нұмес кім.
Жүрек жыры тәтті жыр,
Сол жырыммен үйлестің.

Сен өмірге келдің де
Қанат бердің талмайтын.
Қысылғанда қол созар,
Талым болшы қармайтын.
Өмірімнің үзігін,
Болшы жаным, жалғайтын.

Сен өмірге келдің де
Кетті өрісім кенейіп.
«Самға биік, сәт сапар,
Қолдан келсе демейік».
Анаң болып, мен болып,
Басқа, балам, не дейік.
Сен өмірге келдің де,
Дел-сал халден тазардым.
Кетті ұзап келмеске
Менден алған мазаң мұң.
Сағынтқандай сен мені,
Қайда жүрдің, базарлым.

Сен өмірге келдің де,
Кеттім асып арпадан.
Жатты шалқып кеудемде,

Айтылмаған арман-ән.
Ақжолтайлы тілек бұл —
Өзіңе деп арнаған:

Қыран болып қанат как,
Тісін төбесі бұлытқа.
Арман деген ақ тұлнар,
Ұстағайсың құрықтап.
Елдің жүгін ер болып
Арқаларыңды ұмытпа!

ҚҰЛАГЕР

Көз көргендер кешегі,
Құлагерді,
Жер басыаған жүйрік болған деседі.
Тенеуіңе таласым жоқ, өйткені
Кен даламен самғау үшін,
Жолды жолмен жалғау үшін,
Қажет емес базаршының есегі,
Жолдың шаңын суыарлық,
Жер аңшысын қуыарлық,
Гобан аяқ тұғыр емес,
Жел қанатты жүйрік керек көшелі,
Жел қанатты жүйрік қана
Даңғыл дала жолдарына ілеседі.
Сан бәйгеде тері тамған,
Тұлпар ғана тартып алған,
Жатқа кеткен есені.
Бірақ, бірақ қызғаныштың кеселі
Өзектерге шок боп түсіп,
Көкейлерді жегі құрттай теседі.
Қыл құйрықты саудалаған,
Тұлпар терің саугалаған,
Сотқарлықтың қанды қолы
Жүйріктердің қолқаларын кеседі.
Елдің дағы алып қашпа өсегі
Осы тұстан еседі.
Қызғаныштың отын жакқан,
Жүрегіне қаны қатқан,
Батыраштар осы тұста
Ат құйрығын кеседі.
(Айтып айтпай немене,
Дауға түскен жүйріктердің
Маңдай соры бес елі),
Құлагер де жүйрік еді,
Шабысынан танбаған,
Шаң жұтқызар алдына жан салмаған
Тағдыр оны маған бірақ
Көрсетуге жазбаған.

Әйтседағы өн бойында
Жалыным бар маздаған.
Қанға сіңген сол бір жалын,
Жүйірік шыққан жылқы малын,
Сезінерлік сезім берген аздаған.
Содан болар күні бүгін
Бәйгі десе ұшын кетпей аз қалам.
Шын жүйіріктің төнірісі
Жауыздыққа жолықты да құлады,
Ерейменнің ен жазығы
Еңіреді, жылады.
Қусак көлдің көк толқыны
Жанырылып құрағы,
Жар жағасын ұрады.
Қаза тапты қазағымның тағы да бір пырағы.
Сөнді сөйтіп жүйіріктің шырағы.
Былай калып Сағынайдың азасы,
Қалың елдің сабырғасын қаусатқан,
Жаңға батты-ау шын жүйіріктің қазасы.
Қызғаныштың құрбаны етер жүйірігін
Осы болды күншілдіктің жазасы
Жерге кіргір жауыздықтың жалына
кеп жармасқан
Батыраштың сөткарлығы-соқырлық.
Ал соқырлық әмәнда адасқан да алжасқан
Қалың топтың қуанышын алқалап,
Дүйім елдің аруағын арқалап.
Ұрандатып өте шығар көмбеден,
Құлагерлер сұм ажалға көнбеген.
Кен даланы дүбірлеткен шабысы,
Күні бүгін көкіректерде сөнбеген.
Өйткені ол — жүйірік еді
Ал жүйіріктер жатқа кеткен есені,
Мерт болса да өз қолынан бермеген.

ӘГУГАЙ ДОМБЫРА

Әні бар

Әсем әуен дала кезіп барады.
Ару балкып, жігіт жерге қарады...
Селт етерлік сезім кетті сел болып,
Домбыраның күйі төккенде шанағы.

Перне қуған сүйірік саусак салалы,
Кейде желіп, кейде өрпін шабады.
Сала құлаш сағағынан сыңсыған,
Акку ұшып, қаздар қайтып барады.

Тұлпарлардың дүбір қакқан тұяғы,
Көкірекке сырлы сарып құяды...
Сыңғырлаған сан мың әуен, япыр-ау,
Шанағына қалай, қайтпн сияды?

Күй төккенде тасып көңіл кемері,
Сезім селі пәсерлеп кеп береді.
Бала халық, дана халық қазақтың,
Қарт тарихын күй көтерін келеді.

УАҚЫТ ЖАЙЛЫ

«Лучше час с Пушкиным,
чем сто лет с дураком...»
Ю. НАГИБИН.

Күндерді ансап Пушкин жүрген кешегі,
Қайран қиял қалай-қалай еседі.
Көк дөңгелек көңіл-пырақ тұрғанда,
Уақыттың да болмайды екен еш емі.

Пушкин қайда, біздер қайда десек те,
Ұлылармен ұрпақ бір деп есепте.
Пушкиндерге сыңар сағат кимаған
Көшпен бірге жүрдім дейді-ау, есек те,

Мойындама, мойында, өзің білесің,
Ұлы болып қала бермек ұлы есім.
Қыран барда жапалаққа жармасқан
Кейбіреудің қылығына күлесің.

Тексіз қылық толып жатыр санаса,
Кімдер оған бола алады арыса.
Шараң қайсы құзғын-ғұмыр үшін деп,
Ақынды емес ақымақты қаласа.

Ырық бермес дессең дағы «өтінем»,
Өмір неткен қатал едің, өкім ең.
Пушкиндерге бұйырмаған, қор болған,
Қайран уақыт, саған ғана өкінем.

АҒАНЫ АҢСАУ

(Аманкелді Ахметжановтың
рухына ескерткіш)

Сенейін бе, жаным-ау, сенбейін бе,
Күйікті шер кептелді көмейіме.
Суық хабар жанымды қалтыратты-ау,
Көз жасымды көлдетіп төгейін де.

Көз жасымды төккенмен келермісің,
Ей табиғат, қайғымды елермісің.
Өз жүректі ақ жарқын ағатайым,
Көз алдымнан кетер ме кемел мүсің.

Аялаған жаныңды аяулы арман,
Тұлпардай ең бәйгеде тері тамған.
Табытына қоғадай піледі,
Қаралы ту қанатын күйік шалған.

Ісің қалды бітпеген, бастамаған.
Жан едің жол қиыны жасқамаған.
Ақтаймын деп үмітті атқа міндің
«Ұл ма, — деуші ең, — үмітті ақтамаған».

Сапар ұзақ, жол шалғай көрінетін,
Солда дағы жүрмедің емін-еркін.
Тас бауыры тағдырдың осы бөлэр,
Қуанышқа қашан да қайғы төркін.

Түсіргендей көңілге терең сызат,
Өмір аққу болғанда, өлім—тұзақ.
Тосуменен өзінді жүрміз әлі,
Оралар деп сапардан кеткен ұзақ.

Көз жасы боп өңірге төгілесін,
Көк етіндей жүректің сөгілесін.
Суынбас көңілдерге күні бүгін,
Жолаушылап кеткендей көрінесің.

САҒЫНЫШ

Сан сөкпақ сорабында сабылумен
Жүргенде кимасымдай табылып ең.
Бұлбұлдай бақ апсаған бұла күнім.
Өзінді жүрмін бүгін сағынумен.

Қытықтар қыз шолпысы жүрегімді,
Сан қайрап сан жаныды-ау жігерімді.
Кім білген бұлбұл ұшқан көз алдымнан
Сол күнді жетімсіреп жүрерімді.

Онда бақ сыр ақтарып тұратындай,
Жапассаң сұлу мойын бұратындай.
Бұл күнде әлдекімнен тайсақтайсың,
«Не жоқ» деп шанаалақтап ұратындай.

Ол дәурен бұлдырайды сағым құсап,
Бәрі ұмыт: күміс-күлкі, кимас құшақ.
Не десеңдер о дендер, бозбалалық --
Өмірде естен кетпес лағыл тұс-ақ..

ӘН КЕЛЕДІ

(Социалистік Еңбек Ері, Кеңес Одағының
халық артисі Ермек Серкебаевқа).

Желбіреп Алатаудың ақ желегі,
Ән келеді құлаққа, ән келеді.
Селдеткен сыршыл әуен қотарылды
Шүңілдеп сексен көлдің бар кемері.

Сығалап Ақан әні Сырымбеттеп,
Сабылып «Сұрша қыздан» бұрын жеткен.
Ару тұр ақ алғысын жеткізе алмай,
— Жап аға, қуатты, — деп, — үнің неткен!

Фигаро гитарасын от боп шалып,
Келеді Қөкшетауды бетке алып.
Асау ән бас білмеген алып қашты,
Тасқынды топан судай тоқты жарып.

Ұялап таңдайына бұлбұл сазы,
Қонақтап көңіліне сұлу назы.
Келеді көмейінен күй қотарып.
Өрде озған Қөкшетаудың өнерпазы

Тұмбасын көңілдердің шайқап ашып,
Келеді сылқым әуен белден асып.
Тебініп тонай торы тебілгісін,
Сері сөз сауырына қамшы басып.

Арқаның бар алабын шарлай самғап,
Сері әуен жүректерді жатыр жалғап.
Алкалап туған жұрты тұрған шақта
Топшысы әуезді әннің қалай талмақ.

Ұғынған жүрегімен сезім сөніп,
Көтерген көк күмбезге әннің мәнін.
Көкшенің кемелді ұлы шырқай бермек,
Тыңда деп жалпақ әлем қазақ әнін.

КӨНЕ ДИВАН

Нак төрде тұратығын ала диван.
Мүліктей қымбат едің дара жипан.
Қаусаған құшағыңа бір кездерде
Қуаныш-қайғы шіркін қалай сыйған.

Іздерін өткен күннің іздеп тапшы
Дегендей босағаға шығып қансың.
Әлде сен келер күннен күдер үзбей
Неңнің ықыласын малданбақсың.

Серіппең солқ еткенде сықыр етіп,
Кетеді сүйегіңді күтірлетіп.
Қос қаптал арқалығың жантайған соң
Ешкім де көрген емес бүтіндетіп.

Тұрушы ең төрден орып бермегендей,
Серіппең салмақ сырын сезбегендей.
Күйінді көріп кейде сенбей қалам,
Кемпірдің қыз болғанына сенбегендей.

Кеуденді алаулаған нұрға малып,
Сан тойды өткізгенің маған анық.
Сыр берер сықыр еткен үйінді естіп
Сан көңіл дір етті ғой алау жағып.

Нең де енді саған бұрылмайды,
Көргісі келмегендей қырындайды.
Десек те тәтті сәттер күзгеріп,
Далаға таста деп те бұйырмайды.

Уақыт заңы — өмірдің үзілмегі,
Бұл сенің көктем емес күзін бе еді.
Сан сырдың сорабындай әжімдерің,
Сан түннің табы болар жүзіндегі.

Өмірдің күйін ұқпай ойға қалып
Жүргенде сан жұмбақтан қажып-палып.
Келесің көз алдыма көне диван,
Өмірде тозу барын еске салып.

САҒЫНЫШ САЗЫ

Өтеді күндер өрнегін жинап өмірдің,
Өтеді жылдар тозаңы сілкіп көңілдің.
Селдеткен сезім тізгініне не бола алмай,
Ойраны шыққан ойларға небір бөлендім.

Өтеді көктем желегін желге тонатып,
Жетеді қысың үскірік ызғар боратып.
Жайдары жаз да тұсымнан зулап барады,
Келетін күзге жүзімді тұрмын қаратып.

Сен болсаң, жаным, тәлкегін ұқпай ызғардың,
Ақтенге бұлттай басында жүрсін күздардың.
Мен болсам сонау төменнен саған үздіктім.
Өйткені сені пендеден барша қызғандым.

Тірлікте мынау өтпелі бәрі десек те.
Қарамай борар күші ертең гайбат өсекке.
Арнадым саған алаудай отты жырымды,
Жырымды мынау сағынышым деп те есепте.

ТУЫСҚА

Бұл күнде жатса дағы алыс ірге,
Дегуші едім сеніменен намыс бірге.
Жаным бірге жақыным деген шақта,
Жапарымнан тамады огты сірне.

Қонсаң да менен жырақ аулақ барып,
Барасың бәз біреудей салмақтанып.
Қиналғанда қол созар туыс қымбат,
Қаламын кей шақтарда аунап барып.

Сол кезде сені іздеймін, етпеймін,
Ат ізін салмап еді, келер деймін.
Туыстықты ту етіп тура саған,
Өзім тартып кеткім де келер кей күн.

Сынайды мынау өмір ер бекемін,
Тарылып қанелімде кең мекенім.
Қалай ұқпай келгенмін бұған дейін,
Бір тусық та бірге өлу жоқ екенім.

Ой әсте демесе де сыртқа тебем,
Көрінбей қойды-ау, жаным, сенің төбең.
Осы ма өзге түгіл бауырыңды,
Өгейсіткен өр мінез өмір деген.

КҮЙІНІШ

Тірліктің басы сайран, соңы ойран.
Тәрік қып, түнілдірдің аза бойдан.
Бір кезде Ақан бәлем аспандағы,
Бұл күнде кімсің сері, қаза ойлап..

Тірлігім тірелгендей тығырыққа,
Жүрегім жұлқынғандай жұдырықта.
Қырандай қызыл тілер жемсау-көңіл,
Бұл күнде айналдың ба бұлдырыққа.

Алдымда сұрғылттанып жайран өмір,
Сырт беріп сырғып кетті ойда небір.
Соңғы рет тұяқ серііп аунап түеті-ау,
Мәрт болған Құлагердей қайран көңіл.

СЫР ПЕРНЕ

Бақытым менің,
Баянды болсаң не етеді.
Тұрлаусыз тірлік,
Түбіме әлі-ақ жетеді.
Өзіммен бірге
Өзгелер ұқпас сырларым
Құрдымға сіңіп кетеді.

Бақытым менің,
Таймасаң етті басымнан.
Кетпесең етті
Қызғыштай безген лашынынан.
Табылсаң етті,
Сүйесең етті бір уақ.
Кезімде мынау ашылған.

Бақытым менің,
Баянсыз болып барасың.
Бағамдай алман,
Шабыттың шалқар шамасын.
Қиялым емес,
Қияли сезім шарлайды,
Жер менен көктің арасын.

Бақытым менің,
Ғұмырың сондай қысқа ма,
Қабатқа қырау қондырып
Жортушы ем зәһар қыста да.

Бұл күнде мешел немердей,
Шықпаймын жиі тысқа да.
Ілібес қолға бақ құсым,
Ізде деп мені,
Қыстама, көңіл, қыстама..

ҚЫЗЫҚТЫ КҮНІМ

Қызықты күнім,
Қырмызы қызыл түлкісің.
Қылығың мәлім,
Және де мәлім түр, түсің.
Қайғысың кейде
Күңіреніп жанды жылатқан,
Жұбатқан және күлкісің.

Қызықты күнім,
Алдаумен әлі келесің.
Өзіңе ғана лайық-ау
Күдік пен үміт -- тел есім.
Болмашы тірлік
Ойымды несін бөлесің.
Етерің майып мәлім гой,
Ақ желкен үміт кемесін.

Қызықты күнім,
Бәрібір саған тоймадым.
Бос күнім өтті,
Желігіп нені тойладым.
Тойдың да тарқар сәті бар,
Содан ба екен, кім білсін
Ойларға небір бойладым...
...Желікпе, жетер, қой жаным.

БУРАБАЙҒА МҰҢ

Бурабайым, жәннәтім, жасыл алқам,
Орман — қорған болғанда, тауың — қалқан.
Көз алдымда барасың, кемін-семін,
Күйігіңе күй қосып, болдым талқан.

Бурабайым, базарлым, сандал керім,
Сәкенімдей бір туар ардагерім.
Көз алдымда барасың азып-тозып,
Шыбын жанға батары арман-шерім.

Бурабайым, жампозым, жасыл нуым,
Айдыныңа қолбай ма қаз бен қуың.
Оқжетпесім, ордалым, сөз жетпесім,
Жаңбыр емес, жуынса жаспен жуың.

Бурабайым, мақтаным, маң-маң керім
Ақ ұлпадай аунақшыр самал желің.
Жадыратпай жанымды қап жылатты-ау,
От күйіктей күрсініп алған демің.

Бурабайым, айбарлым, ақнығым,
Тонадық-ау, тойымсыз жер ұйығың.
Су қанып, орман қансып, тас мүжілген,
Бұл шағыңа арналар ән-күйігім.

АҚАН СЕРІ АМАНАТЫ

Бір кезде Ақан едім аспандағы,
Бұл күнде ағаң болдым төр алдында
Ақан сері

Шерменде жанның бірі едім,
Шерімді несін қозғадың.
Жүректің таппай бір емін,
Ән болып талай боздадым.

Қайғылы жанның бірі едім,
Көрмеген әсте бақ құшып.
Шүрегей емес ілерім,
Бірегей еді ақ құсым.

Арманды жанның бірі едім,
Алысқа тартар сапарым.
Жүдеулік көрді-ау жүрегім,
Сирексіп қалып қатарым.

Топқа да түстім тартынбай,
Ақ жібек ән боп өрілдім.
Ақберен үнім алқынбай,
Ағыл да тегіл төгілдім.

Тексізден теңді таңдамай,
Қияға назар салғанмын.
Күрсінбеп бүгін мен қалай,
Күйігін кешсем жалғаншың.

Күндерім өткен бәрі арман.
Еңкіштеу тартты нар тұлғам.
Жүйрікті міндім жаралған,
Жасындай отты жарқылдам.

Ақтоты — арман арбаған,
Жанымның нәзік пернесін.
Аяулым торда зарлаған,
Аянам жаңды мен несін.

Құлагер—күйік ғұмырым.
Құрдымға бетін түзеген.
Құмығып тынды жыр --үнім.
Тұл аттай тағдыр күзеген.

Тентегің бәлкім болсам да,
Тасырың болып көрмедім.
Бөлінген ойым он саға,
Сұлулық, саған шөлдедім.

Тұрлаусыз тайғақ жалғанның,
Жалынған қолды айырдым.
Әлділе мені, арда-мұң,
Еңкейген күндей байырмын.

Әлділе бесік, арда-мұң,
Қайтейін тағдыр, басқа ұрдың
Аяулым, әнім ардағым,
Болашақ саған тапсырдым.

Тағдырым тайғақ, жалқы мұң,
Жебейсің, әлде не дейсің.
Далана сыймай ақының,
Ән болып ұшты дегейсің...

ҚЫРАНҒА ҚАРАП

Мұзбалақ қыран мұзарт тауын сағынар,
Сағынар да қылыш қанатын қағынар.
Қанат қағып қияға самғар қыранды,
Бұлт сапырған қарқышынан танып ал.

Танып ал да бағасын бер байыптап,
Қырағы қылық қыранға ғана лайықты-ақ.
Қажеті қанша можан-топай мінездің,
Қойшыдай анау ішкені күнде қойыртпақ.

Жердегі мынау коқыстың бәріп тәрік қып,
Самғайды жні көк қақпасын жарып тік.
Содан соң барып тұғыр ғып қонар қияны,
Жай оғындай жарқ-жұрқ етіп, жарықтық.

Тұяғын жанып, тұмсығын малып мамыққа,
Отырар маңғаз айналып мүсін қалыпқа.
Нәжісті жерді мен дағы тәрік естер ем,
Қанат жоқ, әттең, дейтұғын маған қалықта.

АБАЙҒА ЖҮГІНІС

Қазақтың қаптал шапап кара шалы,
Ойлаумен қажыдың ба карашаны.
Алысып мыңмен жалғыз жеңбесең де
Өзіңнен сұраушы көп арашаны.

Қазақта кара сөзге дес бермеген,
Өзіңді кезім жоқ-ты ес көрмеген.
Қобыздай күңірендің бе абыз қарғым,
Басыңнан буырқанып көшкенде өлен.

Тірлікті тәрік етіп назы басым,
Қолыңа қалам алдың қажығасың.
Қотардың зерек көңіл зереніне,
Қазақтың кара өлендей қазынасын.

Батырдай ұрыс салған майдандағы,
Бүгін де әрбір сөзің айбарлы әлі.
Сен барда қазақ тілі қараң қалмас,
Деуші едім өлең сөздің пайғамбары.

Тірліктің мойып бұрмай қызығына,
Мен бүгін келіп тұрмып құзырыңа.
Не дейін кемел ата, кемеңгерім,
Парықсыз пұғыл біткен бұзылуда.

Кеудемді тербететін тулап дәйім,
Баба тіл — Абай тілі болды-ау уайым.
Өзіңнен қалған мұра — сөз сарасын
Әркімдер көкпар етпек тулақтайып.

Білемін бізсіз де таң ататынын.
Жыл-тұмыр жылжып алға жататынын.
Діннен безген немедей тілден бездік,
Осы ғой шыбын жанға бататыны.

*

О тоба. Намысы жоқ езден бе елік?
Жұрт ек қой тоқсан толғау сөзге жерік.
Тексіздей тентек тәліш қылықтардан,
Бара ма қасиетін тезден кемін.

Бас шұлғып Қазыбек бп кесіміне,
«Тәпшәй» деп Төле бидіп шешіміне.
Сен түгіл пайзаты жау жүтінген сөз.
Оралған әлди-ән боп бесігіме.

Тербеткен бар казакты қара өленім.
Ер жеткен сол өленмен бар өренім.
Кнелім, қасиетім — Абай сөзі,
Өшу ме, өкіну ме бар «өнерің».

Мен оған көне алман, келісе алман,
Сенен безсем — безгенім намыс, ардан.
Сен өлсең менің сол сәт өлгендігім,
Құш кешкен тірлігімде шалыс-жалған.

Дәуірде алмағайып ала құйып,
Күрмеуін күрделі істің шешу кпнн,
Десек те дана қартым, ұғынарсын,
Ұрпақтың тап бүгінгі мазаң күйін.

Замана заңғарына табап тіреп.
Мен неге самғамаймын қайта түлен.
Өз үнім, өз-тілімді тындатарлық,
Мен дағы ақ некеден тусам керек.

ПІЛ КӨТЕРГЕН

Оқжетпестің төбесінде піл жатыр,
Қәдімгі піл түгі түскен тап-тақыр.
Сауыры сом, желкеп құлақ желбіреп,
Басы анау төңкерілген ақ шатыр.

Шың сілкініп, бұлт көше де сабалап,
Төңкерілмес дөңбектейін домалап.
Бііктікке шығуын бір шыққанмен.
Сол биіктен түсе алмауы обал-ақ.

Бұлт көшеді піл-сауырға дым бүркіп,
Шаңқылдайды сұсы бөлек су бүркіт.
Тұмшалайды шыңның басын көк мұнар,
Жалы қара, бауыры кіл ақ іркіт.

Бұлт сырғиды нәуетегін сығып ап,
Жел еседі піл-құлаққа сыбырлап.
Бііктіктен басы айналған немедей,
Жатыр пілдің шың төбесін сығымдан.

Біздің уәжге сенбе мейлі, сен мейлі.
Бііктіктен түскісі оның келмейді.
Піл сауырлы қасиетті қара тас.
Арман болып көз ұшында көтбейді.

Тұғыр еткеп Оқжетпесте тұрағы,
Төмендерге қона бермес қыраны.
Қөкшетаудың тасы дағы жай жатпай.
Ту биікке піл көтеріп тұрады.

ӨНЕРГЕ МАДАҚ

Айтуға да болмайтын,
Айтпауға да болмайтын,
Алмағайып халдемін.
Болмаған соң сөйтесін,
Әншіде — сын, әнде — мін,
Сұңқар болып самғады-ау,
Жабы жортар жердегі үн.
Сезінгендей сергідім,
Нөсер лебін, жел демін.
Ақтарылған сел ме едің,
Шықпай жүрген тер ме едің,
Құр сүлдерін қалдырдың,
Парқы бөлек пенденің.

Айтуға да болмайтын,
Айтпауға да болмайтын.
Ебіл-себіл күйдемін.
Болмаған соң сөйтесін,
Күйші де—сын, күй де—мін.
Құтырылған қу тақтай,
Сұңқылышан күйгенмін.
Сөйте тұра үніңді,
Өліп-өшіп сүйгенмін.
Көк жебелі сезім боп,
Әлсіп-әлі түйредің.
Табан асты баксы боп,
Күйдей күйік күйге ендім.
Ей ағайын, елірмей,
Күй алдында бөркінді ал.
Менің дағы жазылмас,
Оған деген дертім бар.

Ей ағайын, апырмай,
Он алдында басыңды ій.
Абайшылап айтқанда:
«Әнді сүйсең—менше сүй».

ШОРТАН КӨЛГЕ

Шортан түгіл шабақ жоқ айдынында,
Шортан көлім, қосылам қай мұңыңа.
Сен несіне сойшама егілсең,
Бізге қалған напақа — қайғыру ма?

Боздатқан өзегіңнің қара нарын,
Сеземін көңілінде нала барын.
Базары ерте тарқар жетім қыздай.
Кім тындар қара судың қаралы әнін.

Төсіңнен түте-түте бұлт аунап
Шаңқылдар шағалаң да кетіп аулақ.
Жандар да жуымайды жуық маңда,
Жағанда отыратын балық аулап.

Өң берген жаһұттаып өңіріме,
Көп көлді жоғалтқанмын өмірімде,
Күрсінген алабөтен күбіріңмен,
Күдікті күй әкелдің көңіліме.

Дей алмап баяғыдай шарап толық,
Барады күн-күн санап сабап солып.
Жанымды жылатар деп шошынамын,
Кезекте жоғалар көл өзің болып.

Өзірге келер күннен түңілмейсің,
Толкынға толқын қосып «жүгір», — дейсің.
«Мәлт еткен көз жасындай күміс көлім»,
Ұшында кірпігімнің дірілдейсің...

ҚАРА ҚАЙНАР

Табапында бүлкілдеп кара қайнар.
Балтырыға балауыз шәйір байлар.
Көктен шуак тартқанда, жерден-кұнар.
Қиядан қол бұлғайды карағайлар.

Желмен бірге шуласып, жамырасып,
Ол тынғанда тынады мауқын басып.
Көзге қара, көңілге лападайсың,
Жолаушыға жол кешкен арып-ашып.

Туған жерге тіреудей карағайлар,
Күнге таман қол созып биік бойлар.
Мен саянды сағынып келген сайын,
Тамызықтай тұтатқан небір ойлар.

Бойында тарқамайтын ұлы той бар,
Жанымның қуанышы ең кара қайнар.
Мен аттансам күні ертең, саяңа кел
Тұнығыңнан сыр тартып балам ойнар.

Өзің барда арманды құлатпайсың,
Сарқылмас кара қайнар — бұлақтайсың
Әкесін де бір кезде аялаған,
Бөбегін де әлділен жұбатқайсың.

КӨКШЕГЕ

Армысың тауым-ақ жамбы,
Атырдым сенде ақ таңды.
Ұзатың сенде тамызды,
Қарсы алдым талай ақпанды.

Тағы да келдім саяша,
Барыңды менен аяма.
Қарыздар мен де қалмаспын.
Бауырыңа бас та аяла.

Алдымнап күліп ақ таңым,
Ойларға небір батқамын.
Алаудай ыстық құмыңды,
Құшақтап талай жатқамын.

Жайлаулы — көңіл, жаным—бақ,
Тағы да келдім жалындап.
Ақ кардай апнақ құшақта,
Жатайын тағы дамылдап.
Осы бір сәтті бұл ұлың,
Әлі де талай сағынбақ.

СОР КЕШКЕН АРАЛДАЙЫН...

Жықпасам деп тірліктің қоңыр қосын,
Кезіктім-ау сұраққа небір тосын.
Сауал біткен санамды суыртпақтап,
Жоғалтқандай болам-ин көңіл хошын.

Шалқымайды бұл күнде сырлы сазым,
Тарқап сірә кеткен бе жарқын жазым.
Жүйке біткен жұқарған мына шақта,
Біреудің кім көтерсін өкпе-назын.

Дос көргенің сырт беріп сызданады,
Сыз көңілден сезілер күз қабағы.
Не боп кеткен бұл жұртқа—қызығыңды
Қызыл көрген қаншықтай қызғанады.

Салмақ езіп санамды күн-күн санап,
Тал бойымнан барымды жатыр тонап.
Бір қайғысы — досыңның азайғаны,
Жақыныңдай жаныңа жүрген балап.

Алаяқтар мадақтап қотыр атып,
Бәйгеге бәс тіккенсін қосылатып.
Ата сөзін ұмыттық әлде кашап,
Тасырлардан сақта деп отыратып.

Тұшынарлық сөз таппай тандай татыр,
Әлде кімдер үй-күйін мактап жатыр.
Бәрін де сатып алам дейді-ау сығар,
Ол үшін ардың құны — кара бакыр.

Десендер де обырға обал дағы,
Бір зауал туары хақ оған тағы.
Санамызды жаңбыр боп жүса дейсін,
Селк еткізген сілкініс қоғамдағы.

Бізге сын тоқсан ауыз сөз түйіні,
Бізге сын мәрттік пенен ез күйігі.

Қыран-қия, бакалар батпақ қорыр,
Десек те әркімнің бар өз биігі.

Өтерін сезінсек те өмір бір күн,
Дауасыз мәңгүрт ұйқы, арсыз күлкің.
Сор кешкен Аралдайын айданы тұз,
Ғайыптан көмек күтер көңіл шіркін.

ЖҮРЕГІМДІ ЖАРАЛАДЫҢ

Сен менің жүрегімді жараладың,
Жараландым десем де қарамадың.
«Жауды аяған — жаралы» дедің бе әлде,
Басымды сүйеуге де жарамадың.

Қалдым солай қапсырап Қособада,
Өлермін-ақ деп едім осы арада.
Өле алмадым. Тірімін. Қалдым бірақ,
Махаббат аталатын босағада.

ОМЫРАУДЫ ШЫҚҚА ШЫЛАТЫП

Омырауды шыққа шылатып,
Іздедім сені қырлардан.
Аруына жанды жылатып,
Алыстап кетті нұрлы арман.

Үзе алмай үміт бұйдасын,
Үздіге жаздап барамын.
Іңкәрлі сезім қимасын,
Сезінермісің, қарағым.

Сен тұсқа мойын бұра алмай,
Тауыстым мүлде тағатты.
Шашылған ойым құралмай
Айқаспай кірпік таң атты.

Бәрі де бәлкім көңілдің,
Алдамшы, елес сәулесі.
Тәлкекті мына өмірдің,
Әуейі бөлек әуресі.

Не десең де бұл басқа.
Бәрі де қалқам, сияды.
Тағдырдың жолы әрі басқа,
Әр басқа арман, қиялы.

Көңілде ылғи кілкіп ой,
Бейнесі берем қызықтай.
Қосылмауымыз да мүмкін ғой,
Параллель тартқан сызықтай.

ҚОРАШТАУ КӨРІНЕР

Қораштау көрінер басқаға,
Жай қарау мүмкін бе тасқа да.
Ғашықтық жөні бір басқа,
Сұлуды сүймеу масқара.

Жаратса неттің бүкір ғып,
Тұрпатың түзу — шүкірлік.
Сыйластық жөні бір басқа,
Сұлуды сүймеу күпірлік.

Қасы бар қығаш қияқты,
Сымбаты сиқыр сияқты.
Іцкәрлік жолы бір басқа,
Сұлуды сүймеу ұят-ты.

Іле керек осы мекерлік,
Бізсіз де олар жетерлік.
Сырбаздық жөні бір басқа,
Сұлуды сүймеу бекерлік.

Тағардай сырға сан қызға,
Желөкпе сезім азғырма.
Әйтсе де сұлу-сұлу ғой,
Жазғыр мейлің, жазғырма.

Жақсыға құмар кім-кім де,
Не жетсін ой-хой, шіркінге.
Көрсоқыр сезім болмаса,
Сұлуды сүймеу мүмкін бе?

КАССАСЫНДА АҚШАСЫ

Кассасында ақшасы бар ептеген.
Жұназы мол төрт бөлмені көптеген.
Оны дағы сатып алды деседі,
Болонканың күшігі еді жетпеген.

Қамқа тонды әйелі бар ай қабақ,
Әлем кілті қолындай-ақ найқалат.
Біздің әйел соны көріп кей-кейде,
Тулап-тулап алады да жайі табат.

Көр дегендей біздің үйдің байлығын,
Майға малып мақтанады майлығын.
Ал сен болсаң қиналасың кей күні,
Жетпеген соң шайлығыңа айлығың.

Мұның бәрі жай бір сөз ғой айтылған,
Кім бар дейсің, төрт құбыласы сай тұрған.
Тояты жоқ көңіл бірақ қашанда,
Тала берсін дейді екен ғой май тұнбам.

Қылығы мол аумас қара құлыптан.
Май айырап қара сулы тұнықтан.
Сапасының семіргені соншалық,
Өзінің де леңде екенін ұмытқан.

Бұл сөзімде болмаса да еректі ой,
Есті күнде есіне алып, елеп қой.
Қоғам қанын сұратұғын мерез ол,
Ал мерезді сылып тастау керек қой.

ҚУ ҚАРЫННЫҢ ГӨЙ-ГӨЙІ

Қу қарынның гөй-гөйі,
Талайларға батқан-ды.
Қолға түскен ұрын да,
Қарын қамы дегенсің.
Ақталмасқа ақталды.
Жұтамын деп қақалып,
Жолда жатқан батпанды,
Тояты жоқ талайлар
Шатқаяқтап шақ қалды.
Менің де бір танысым,
Қарын сырып ақтарды.
Бір қарыным тоймаса,
Жүрмін несін жер басын, —
деп те сабаз мақтанды.
Байқап тұрсам ол қуың,
Қарынына қотарар,
Төте жолды тапқанды.

Кімде қарын жоқ дейсің,
Несіміз қарынның.
Тойындыру үшін де
Қажеттігі жоқ шығар,
Ағыл-тегіл дарынның.
Қажеттігі болса да
Құзғын тұяқ қарымның.
Есебіне жүйріктер
берім менен алымның,
дей қоюы қиын-ау.
«Құлқып-құдық, қу қарын —
садақасы арымның».
Қарындардан төмендеу,
бітсе анау бастарың.
Ойланбауыңа мен кәміл,
Мұң-тілегің басқаның.
Ойланарсың ойлансаң,
Өңеш жайың, бас қамың.
Сол пығылық қашанда,
Пығыл болып қалады
Бастап төмен түскенше,
Тасырайған тас қарын.

ЖАЛҒЫЗДЫҚ ЖАЙЛЫ

Жалғыздық жайлы сан ақын,
Жырлап өткен деседі.
Жалғыздығын ән қылып,
Мәдн де өткен кешегі.
Жауда қалса мәрт батыр,
Соңынан сарбаз ермеген.
Жалғыздықтың кеселі,
Жалғыз жаңды жылатар.
Дұшпанның атқан кесегі,
Миллиондардың өмірі
Балауыз шамдай сарқылып,
Бір-бірлеп барып өшеді.

Өмір жалғыз болған соң,
Жалғыз болу заңдылық.
Дауласудың реті жоқ,
Басымызды даң қылып.
Жалғыз тағдыр, жалғыз ой
болғандықтан жаңдардың
бәрі бір-бір жалғыз ғой.
Отан жалғыз болған соң
Отына оның күйесің.
Ақ сүт берген анаңды
Жалғыз панам өзің деп,
басыңды оған несің.
Жүрек жалғыз болған соң
Алғаш рет, соңғы рет
Ғашығыңды сүйесің.
Жалғыз келіп өмірге,
Жалғыз өтіп кетесің.
Күн де жалғыз, жер жалғыз, —
деген пәлсафа ұғымға,
Қалай қарсылық етесің?
Сондықтан да көппін деп,
Күпсінуің — далбаса.
Әйел бала, дос та бар,
Тек жалғыздығым болмаса..

АРЫҚ АТҚА ҚАМШЫ АУЫР

«Арық атқа қамшы ауыр,
Жыртқы үйге тамшы ауыр».
Арқалатқан ауырды,
Өмір неткен тас бауыр .

«Жетім қозы — тас бауыр,
Түңгілер де отырар».
Жайлау болса жетілер,
Сұй-шәрбат, оты—бал, —
деп анашым отырар,
Ныққа ілін шапанын.
Ал мен болсам он тыңдап,
Тіссесінде жатамын.

Арық аты несі екен,
Жыртқы үйі бір жұмбақ.
Тоқал төбе шым үйге,
Су сіңеді шым-шымдап.

Жетім қозы бұл үйге,
Қашан найда болды екен.
Жетімдігі болмаса,
Қозылығы оңды екен.

Үйіміздің күйі жоқ,
Қайғы алған нықтап.
Әлдімен анамның,
Кете барам ұйықтап.

Солдай жатып түс көрем,
Түсім қызық тамаша.
Арық атқа мінеміз,
Бала біткен таласа.

Арық аттың құны жоқ,
Шаппақ түгіл желмейді.
Жал бітсін деп тулаққа,
Анам байғұс жемдейді.

Көген үзген көп козы,
Жамырайды, шулайды.
Енесі жоқ немелер,
Қолды-аяққа тұрмайды.

Сүт іздеген сүмелек,
Мені келіп түртеді.
Жетім жүрек тулап қап,
Жетімектеп үркеді.

Сөйтіп жатып шошынам,
Шошығам да ояғам.
Мен несіне шошыптым, —
Анам ояу, ояу ән.

Анам тартқан азабын,
Азап емес тозақ-ты.
Сойқан соғыс тылдағы,
Балалығыма оқ атты.

Отығып кеткен оналып,
Жетім қозы мен едім.
Арқалаған ауырды,
Қайран анам сен едің.

Содан бері жыл жылжып,
Артта қалды белестер.
Қозы көрсем қамығып,
Балалығым елестер.

«Арық атқа қамшы ауыр,
Жыртық үйге тамшы ауыр».
Арқалатқан ауырды.
Өмір неткен тас бауыр, —
деп күрсінген жан анам,
Жатыр сонау белесте.
Қу тағдырға көнесін,
Егес меілін, егеспе.

Қозы болып беймезгіл,
Маңырағым келеді.
Мама іздеген немедей,
Анырағым келеді...

СЕНІМ

Қоңілімде сенім бар,
Сол сенімім — серігім.
Әлде кімдер тас атар,
Сол сенімге ерігіп.
Елеңдеймін кей шақта.
Мерт болмасын деймін де...
Мұңға батам бейуақта,
Удай уайым жеймін де...
Жұмысы жок қырт бірақ,
Өз бетінше жориды.
Әлде кімдер ізімді,
Қанден іттей ториды.
Қаны тамып ұртынан,
Шашамнан да шалады.
Бұғып келіп сыртымнан,
Қауып-қауып алады.
Бірақ сенім — қара нар,
Көшімді алға сүйреген.
Адалдықты ұят-ар,
Тек өзіңнен, үйренем.
Қайран сенім — серігім,
Болмысымды билеп ең.
Өзің барда сенімім,
Мұқалсам да күйремен...

КҮДІК

Көңілімде күдік бар,
Күдік түбі жақсы емес.
Күдік түпсіз құдықтар,
Күдік басы қатты егес.

Бірін-бірі итеріп,
Құлатардай құдыққа.
Жол береміз жәні біз,
Бейшаралық қылыққа...

Өсек жалған сырыққа,
Пышақ байлап құрыққа.
Жақсылықты жайратып,
Содан кейін спырдай
Мөңірейміз тұлыққа.
Сол тұлыптың түбінен,
Басталады басты егес,
Егес түбі ерегіс,
Ерегіс те керек іс, —
дейтіндер де табылар.
Олардың да өзінше,
Пәлсапасы, әлі бар.
Көңілімде солардың
Жазылмайтын табы бар.
Күдік түбі мертігу.
Күдік түбі қатты егес.
Күдік-ерді өлтіру,
Күдік түбі жақсы емес...

АЙАСТАН, САҒАН ҚОЛ СОЗДЫМ

Айастан бүгін каралы,
Жүрегі шерден жаралы.
Арарат таудың көз жасы,
Тарам да тарам тамады.

Айастан бүгін мұң кешкен,
Мұңымен мыңдар тілдескен.
Севанның жүзін тұмшалап,
Қапаты қанды бұлт көшкен.

Айастан бүгін жылауда,
Аналар жасын бұлауда.
Сілкінген сұсты Кавказ тау,
Адамнан жәрдем сұрауда.

Айастан бүгін егілген,
Табағы таудың сөгілген.
Бұлақтар теріс жамырап,
Кемерден көлдер төгілген.

Қамыға жоқтап қазаны,
Айастан бүгін азалы.
Күңгіреніп жатыр көк күмбез, -
Исаакян ақын мазары.

Азасыз қайғы тумайды,
Жылатар жанды бұл қайғы.
Менің де мына жүрегім.
Спитак болып тулайды.

Қайғыру барда аяу бар,
Адамдық барда ояу ар.
Сенемін, қайта түлейді,
Сарьян тартқан бояулар.

Соққыдан күйреп батпандай,
Жұмыр жер қанға батқандай.

Бар әлем мына кайғыдан.
Ыңырып жылап жатқандай.

Достықтың жасап көмегін.
Сүрінсең сүйен, демедім.
Қаржы түгілі қанымды,
Өзіңге бөліп беремін.

Азаты ауыр күніңпен,
Түңілме, мен де түңілмен.
Қол созам Алатауымнан,
Айастан, саған бүгін мен.

ЖҮЙРІКТІ АҢСАУ

Тұла бойын желікті от қарыған,
Жүйрік қайда тұяғын жел жаныған.
Жүйрік қайда, жаным-ау, жүйрік қайда,
Даласындай ақ даңғыл бақ дарыған.

Бұл дала жүзді айдаған, мыңды айдаған,
Керме тартып төріне ат байлаған.
Мен сені неге бүгін жоқтамайын.
Баба түлік басыннан бақ таймаған.

Қиғашан соң қу тағдыр қанатын көп,
Сені бабам баптаған қанатым деп.
Ат дүбірі әлділер қазақ жанын,
Бәйге десе тыпыршыр тағаты жоқ.

Замаң бөлек, сен шабар дала тарын,
Тарын тұста шығар ма дара дарын.
Саумал қымыз тандайын жібітпеген,
Жігіт қайдан танысын жылқы малын.

Тұрқына тақтап түсіп бас нетін,
Түлігі едің елімнің нақ сүйетін.
«Баспа бас қызға бермес жануардың»,
Кемір деп кім ойлаған қаспетін.

Көрмейтін жер шалғайын бұйымдайын,
Құйғытар құба жонда құйындайын.
Күні ертең Құлагердің орнын басар,
Түсіме еніп шығар құлын дәйім.

АҚИҚАТ ТУРАЛЫ АҚИҚАТ

Іздедік ақиқатты адасқанда,
Шындықтың шырай жүзін шаң басқанда.
Іздедік ақиқатты аласұрып
Іттей боп болмашыға таласқанда,
Ұмыттық ақиқатты қырдап аспай
Мысықтай майлы мұртты жаласқанда.
Ұмыттық ақиқатты қарың тойып,
Жағамыз жайлау болып жарасқанда.
Қона атмай жүргендей ме мына жерге
Кентері ақиқаттың әлі аспанда.

Іздедік ақиқатты көбіктерден,
Марапат мактауы көп желіктерден.
Қалбақтап құрақ ұштық қарындарға,
Дарынды сыртқа теуіп сеніп келген.
Талантты танымадық тірісінде,
Шындықтың қос бұрымын өріп берген.
Табындық мәртебелі мінбелерге.
Желбуаз қысыр сөзге ерік берген.
Сендік біз сенбестерге жымысқылап
Қоқыстан барды-жоқты теріп келген.

Сендік біз қолдан соққан көсемдерге,
Тартысқан тышқан көкпар шешендерге.
Ем таппай аласұрдық, әлек болдық
Іріткен жап сарайып кеселдерге.
Адастық ақиқаттың ақ жолынан,
Мәнгүрттей ереміз деп бөтендерге.
Бұл шындық талай рет соққы көрді,
Езден де, өкі жүзді мекерден де.
Ақиқат, сенің үшін отқа түстік,
Қайғысыз сенің жолың өтелген бе?

Іздедік ақиқатты алыстардан,
Қиырдап, қилы-қилы ағыстардан.
Тар кешу, ұлан асу кезеңдерде
Бұйырды талайларға алыстан дәм.
Ақиқат аспанынан ағып түскен,
Айрылдық Алатаудай арыстардан.
Бірақ та тоқтамады тірлік-ғұмыр,
Іркілмей ілгері озды ағысты-арман.
Барына бір шындықтың сендік біздер,
Ағалар арманындай алыс қалған.

Шомылтып жан сарайын сенімдермен,
Ұқтырып көңіл күйін сезімдерден.
Жүргенде бәрі де жөн, бәрі де әділ,
Шындықты тонатам деп сезінбеп ем.
Жаладан жапа шеккен аяулы арман,
Сәкен боп, әкем болып көз ілмеген.
Құлатпай алып қалды-ау тірлігімді,
Ғайбатқа төтеп берген төзім деген.
Үзілмей ішкәрлі үміт келеді әлі,
Беу Шындық, қуатыңмен өзін берген.

СӨЗ ТУРАЛЫ СӨЗ

Сөз қадірі дейсің-ау,
сөз қадірін
бір қазақтай мен дағы сезінемін.
Сөз мәйегін жанымға қотарсам деп
Түн күзеткен сақшыдай көз ілмедім.
Сөз болмаса қалайша қотармақпын
Тереңде тұнып жатқан сезім кешім.
Маған да қанат байлап келе жатыр
Ұлы істерге ұран боп,
ғасыр жүгін
Қара пардай көтерген сөзім менің.

Сөздің құны дейсің-ау,
сөздің құнын
саудаға салған емен, салмаймын да,
Бар мұратым—бабамнан қалған сөзді
Келер күн соқпағы боп жалғаймын да;
Кінесі алабөтен ата сөзін
Алапестей шұбарлап алмаймын ба;
Сөз бәйгесі мәреге бет бұрғанда
Шандақ кешіп бір белде қалмаймын ба;
Болмаса сөз көтерген қос қанатпен,
Биіктерден биікке самғаймын ба?.

Сөздің паркы дейсің-ау,
сөздің паркын
бір білсе қапысы жоқ бабам білген.
Семсер етіп сұстылау сөз даңғылын
Дауға түссе дәркер ғып беліне ілген.
Сөз камшысып ойнатып төбесіне
Шырқыратып жауының жонын тілген.
Абыз ата аңырап кеткен шақта
Тау мүлгіп, жапаң дала құлақ түрген.
Қара сөзі қазақтың қара пардай
Алып шыққан тас қамау, қара түннен.

Бір ауыз сөз дейсің-ау,
бір ауыз сөз

қиғаш ұрса дертінді меңдетеді.
Жаныңды азабы мол отқа салып,
Бір ауыз сөз сол дерттен емдетеді.
Ана сөзі құндақтап құлыпшағын,
Әлді-бесік әнімен тербетеді.
Ата сөзін байрақтай биік ұстап,
Текті ұлап есейің, ер жетеді.

Сөздің нарқы дейсің-ау,
сөздің нарқын
саудалаған су аяқ сұмды көрсем
Көңілім ойран болар ит емгендей.
Балдыр-батпақ бірдеңе дейді біреу,
Тілі түскір бұралып, икемделмей.
Ондай мұңдар көрінер кейде маған
Өз анасын кеудеден итергендей.
Баба-сөзден айрылсам тірлік-тәрік,
Көңіл-лернем тұншығар күй тербемей...

СӘЛЕМ ХАТ

(әні бар)

Ыстық сезім тербеп көңіл арпасып,
Сағынышым аққу болып самғасып.
Қауырсынга тізіп жазған сәлем-хағ,
Орта жолда адасып бір қалмасып.

Аңсағанда туған үйдің түтінін,
Төрік етін қатал тағдыр үкімін.
Сезінерсің сағынышты хатымнан,
Бауырым деп сөкқан жүрек лүпілін.

Сол лүпілді қалай ғана жасырам,
Өздеріңе канат қағып, асығам.
Алыстағы бауырларға аққу боп,
Сәлем хатты алты қырдан асырам.

1. ЖАЛҒЫЗТАУ БАЛЛАДАСЫ

(Үкілі Ыбырайдың рухына ескерткіш.
Автор)

Жалғызтауды жалғыз қыран мекендеп,
Күнде самғар зау биікке жетем деп.
Саңқылдаған үнін тыңдап төңірек,
Қуапатын шәулім есеп екен деп.
Қыран шәулі шалдықпайтын самғаудан,
Жалықпайтын құз қиясын таңдаудан,
Жалпақ дала өң-бесікте тербеліп,
Сілкінетін құзар басын таулы аудан.
Қарағайлар қолын сөзіп заңғарға,
Жел оралып қайың терек, талдарға,
Қыран үнін тыңдар еді-ау толықсып,
Талмау шақта адам түгіл андар да.
Жап жадырар жапы бөлек сазды ұғып.
Тыңдар еді-ау жапан дала, жазғы бұлт.
Егілетін «Қалдырған» боп қарт жүрек,
«Гәккү» болып елігетін назды үміт.
Жалғызтаудан жамыраған бұлақ та,
Әнге елтіп жүгіретін жыраққа.
Қоскөл тұстан көтерілген аққу-үп.
Күні бүгін күмбір-күмбір құлақта.
Қыран ұшты Жалғызтауға қона алмай,
Сол ұшқаннан кете барды оралмай.
Бауыр басқан мекенінен бездірген,
Қандай ғана безбүйрек жап, ой, аллай.
Қыран кетті Жалғызтауын қия алмай,
Көздің жасын төгіп өтті-ау тия алмай,
Артта қалған қарт қыранның әніне,
Кей пенделер қосылып жүр ұялмай.
Ұялмайды. Қосылады. Қосылсын.
Өң-күдірет неге оған тосылсын.
Жалғызтаудан самған ұшқан сұңқар-өң,
Келешекке сапар тартып жосылсын.
Жалғызтауың жетім қалды, қыран жоқ,
Қыран да жоқ, оны жоқтар ұлан жоқ.
Ұланынан, қыранынан айрылған.
Бүгінгі ұрпақ соның мәнін сұрар көп.

Оған жауап бере алмаспын мен дағы,
Жауап іздеп көп саңдалма сен дағы.
Безген қыран, өлген ұлан оралар,
Бастан ұшпай тұрар болса ел бағы.
Табытына заңғар басын не алмай,
Сақалынан тағы да бір сүйе алмай,
Өтті Сәкен, өтті әкем арманда,
Өкініштен көздің жасын тия алмай.
Осы қайғы бар қайғының ауыры,
Бастан көшті дімкәс дүние дауылы.
Әлі күнге қарт қыранын жоқтайды,
Жаппа дала Жалғызтаудың бауыры.
Желпіп самал Жалғызтаудың мұнарын,
Іздер күнде зау биіктеп қыранын.
Қара тастың қабырғасы қақырап,
Күңгіренер таппаған соң сыңарып.
Таптырмайды қылыш қанаат қыраның,
Оралмайды орны бөлек ұланың,
Ұрпағың жүр әлек болып әлі де,
Ұстай алмай әннің ерке бұланын.
Талпынатын тұғыр іздеп биіктеп,
Соргалаған сүйрік әндей сүйікті ең,
Қыраны жоқ Жалғызтауға қосылып,
Өзек біткен өртенеді күйіктеп.
Қайран көңіл ауық-ауық сыздап ап,
От күйіктен өртенер де мұздамақ.
Өлгенімнің орны толар күні ертең,
Жалғызтауға ұя салса мұзбалақ.
Ел сенімін тал бесіктей тербетіп,
Өссін қыран еркіндікте ержетіп.
Қарт шәулінің үзіп кеткен әуенін,
Қамсақтыдай сапырсын бір селдетіп.
Дейді халық «орнында бар оңалтар».
Жас түлек құс Жалғызтауға қона алар.
Сол қыранның қанатына ілесіп,
Көкшетауға ән-керуен оралар.
Келеді әне, ұлы шеру сәнімен,
(әнсіз, күйсіз жарқын тойдың сәні кем)
Көкшетаудың көк тасы да балқысын,
Қарт қыранның толғап салған әнімен.
О. ғаламат! Неткен ғажап ән елі,
Осы болар сұлулықтың әлемі.
Құтты болсын жарқын тойың, Жалғызтау!
Құтты болсын, қуанышың, ән елі!

II. ЖЕЗКИІК

(Кәкімбек ағаға)

Армысың, әнің Меккесі,
Жалғызтау—жасыл атырап.
Жоқ саған елдің өкпесі,
Ыбырай туган топырақ.
Сұңқарлар самғап көгінде,
Тізгінін қаккан Құлагер,
Дамылдап көңіл төрінде,
Жусаған әнге құба бел.
«Сандыбай» бұлақ шапқылап,
Ыбырай үкі таққан жер.
Кеудеден әні атқылап,
Кермені үзген ақтангер.
Төмаға тартып қиырдан,
Қиынға сілтен түлегін,
Сокпағын салып шыырдан
Сопыдан күткен ілерін.
Қобызды шалған қияқтай,
Шабытты міндің ақтабан.
Асылдан қалған тұяқтай,
Барына сенің мақтанам.
Жезкиік—шабыт серігін,
Сілтесі сүргін әмәнда,
Естіртіп үнін еліңнің,
Тегінді таптыт ғаламға.
Атадан қалған көктұйғын,
Бабында болсаң самғарсың.
Әуенін аңдап көп күүдін,
Бабанның әнін жалғарсың.
Сұңқылдай ұшар жылмшып,
Қарымды қимыл қасқалдақ.
Көкшенің рухын тым биік
Көтеріп ал да, аспандат.
Жалғызтау, жалпақ далаға,
Орының бөлек сүйікті ең.
Көрейін сені, жан аға,
Ыбырай жеткен биіктен.

ЖЫРМЕН СЫРЛАСУ

Жатсынба жырым, жатсынба,
Жатсынар жаның мен бе едім.
Азапсың ба, баксын ба,
Шуақты нұрмен тербедің.

Санамды езген салмақтан,
Сабылдым, сені іздедім.
Таптырмай ізің сорлатқан
Кезде де күдер үзбедім.

Қолыма түспей қор етіп,
Сездірдің көңіл салқынын.
Өз құнын өзі зор етіп,
Болсеіне көрме жарқыным.

Атаң басқа, нар басқа,
Мен дағы басқа жан едім.
Жігіттер аз ба маркасқа,
Ұғынған жырдың әлемін.

Ұрысам қатты ұрынар,
Бұлтақсыз жан ем бірбеткей.
Мұңдасым едің ұғынар,
Есімнен жүрсің бір кетпей.

Көңілде мына пала бар,
Өмірде аз ба күрсініс.
Жанар таумен нара-нар,
Керек-ау сірә сілкініс.

Жақындау келін жайғас та,
Сырымды тында, құлақ түр.
Сәйгүлік мініп айкасқа,
Салайық тосын тың дүбір.

Сапарға шықпай жоқ пәсіп,
Дария сүзіп, шың басып.
Қиыр да шыыр жол кешіп,
Отырсақ деймін сырласып.

Жапғанын айтсақ өшкеннің,
Өлгенді айтсақ тірілмес.
Бұрканып дәуір көшкен күн.
Желқайық — уақыт білінбес.

Шындықты айтсақ әспеттей,
Ар отына қақталған.
Мертігін мәрттік мәстектей.
Тонауға түсіп жатты арман.

Жалғанды айтсақ жарамсақ.
Маңсаптың орны толған ба.
Жебесіз қалған қорамсақ,
Батырға серік болған ба.

Ізгілік сыймас бағаға,
Қиянат жайын айтайық.
Ескексіз қайық жағада,
Құм қауын қалар жаптайып.

Тұлпардың соры бес елі,
Жабылар озып жатқанда.
Қызғаныш жапшың кеселі, —
Күйесін жағар ақ таңға.

Білігін бұлдап бүлінген,
Маңсаптың жайын толғайық.
Арсыздап жаны түңілген,
Арманды жанды қорғайық.

Елікпей қулық, амалға,
Арманды ғана жырлайық.
Сілкінер мына заманда,
Соларға ғана жыр лайық!

Жақсылық жайлы жыр құрап,
Жақсы боп кеттік дей алман.
Шарапасында шырқырап,
Тұншығып жатты сан арман.

Жамандық жайын айта алмай
Жалтақтық күйден опындық.
Қызғаныш райдан қайта алмай
От көсеп қолмен отырдық.

Арды да салып саудаға,
Ақиқат жолдан жапылды.
Түкіріп құдық қауғаға,
Қағынан жеріп қағынды.

Көңілдер бырдай семірді,
Қарынның қамын бақ санап.
Жоғалтып жарқын сенімді,
Жана алмай кетті жас талап.

Абайға сойыл соқтырып,
Шәкерім қартқа оқ аттық.
Мағжан жырын—отты үміт,
Талауға салдық, таяттық.

Сәкендей елдің серкесін,
Құлаттық орға жабылып.
Азаты күйді шертесін,
Қаралы жырым қамығып.

Шаттанар шағын ертерек,
Жүректе жатыр қаяу мұң.
Тәлімш қыздай еркелеп,
Өректі көрме, аяулым.

Алдау бар әлі, арбау бар,
Сауда бар сақал сыйламас.
Құлдырау бар, самғау бар,
Жабылар жанды қинамас.

Мертіккен жолда сан арман,
Тапымай жүрген дарын бар.
Дарынды дарын санар ма,
Кеудеден биік қарындар.

Бәрі де өтті, ей жырым,
Шамырқан егіл, еліре.
Ағыннан ақтар жап сырын.
Жауыздықтардың кегіне!

Күмілжір кезін келмес те,
Кемелгер ойды толға сен.
Арамза ырық бермес те,
Алайда арды қорға сен.

Кетсен де мерт боп окыста,
Турасын сөйле, жасқанба.
Былғамай етек қокысқа,
Қала гөр заңғар асқарда.

Жыртылып жаған жатса да,
Жаныңа шаңдақ жолатпа.
Балтырдап келін қапса да,
Қасиетінді топатпа.

Анамдай саған табынып,
Әкемдей көкке көтерем.
Өзінді ғана сағышып,
Өзінді ансап өтер ем.

Сенемін саған, ұлы жыр,
Бабамдай абыз кемелдім.
Сенемін саған, ұлы жыр.
Абайдай алтын кемерлім.

Махамбет жырын ақ берен,
Үніңнен сенің танымын.
Өре алсам өлең — бақ көрем,
Шабытқа қатам жаншым.

Бабадан қалған мұрамың.
Сен үшін неге егілмен.
Біз барда биік тұрарсың,
Боларсың бірге еліңмен.

Сенемін саған, ұлы жыр,
Қасымдай қайсар тектісің.
Сезімге шуақ құйып нұр,
Жайымды, жаным, тек түсін.

АҚЫНҒА

(Туады, туады әлі нағыз ақын,
Нағыз ақын бал мен у тамызатын,
Мұқағали.)

Жаныма жақып едің өлеңіммен,
Өлеңнен сан мың өрім төге білген.
Өмірмен бірге жасар өр үніңді,
Өзіңмен бірге қалай көлемін мен.

Көлгірсу көңіліне қона алмаған.
Өзіндей ақ жүректі болар ма адам.
Алматы аясына сыймаушы едің,
От сезім бас көтерсе борандаған.

Сол шақта кемеріңнен асып-тасып,
Кетуші ең көше бойлай алшаң басып.
Жырыңмен жалғыз қалып жүргеніңді
Сезсек-ші жабыққанда жапың жасып

—Көзіңнен көңіл жасып ағызатын,
Тілінен от тамшысып тамызатын, —
Деуші едің келер күнге үміт артып, —
Қазақтап туады әлі нағыз ақын.

Жылдардың жүгі жатыр пішінде,
Ішінде қуаныш та, күйігің де.
Өзірге нағыз ақын өзін болып,
Тұрасып қазақи жыр биігінде.

ҚҰРДАСҚА

(Науанға)

Айдарымнап жел ескен,
Жан емес ем о баста.
Құрдас едің тел өскен,
Жолы жөні бір басқа.

Салмақ болып талқыға,
Тағдыр бізді таңдаған.
Ортақ жұпқа, жалқыға,
Бейнет кештік аздаған.

Ата мекен қоныстың,
Көз жасы боп тамдық біз.
Төлеуі боп соғыстың,
От күзетіп қалдық біз.

Тыл мен майдан арасың,
Көпір болдық жалғаған.
Арманымыз ең асыл.
Балауыз боп маздаған.

Ақ жалыннан жатса да
Жер өртеніп, құлап құз,
Қайғы жанға батса да.
Мерт болмадық бірақ біз.

Есейдік те ертерек,
Белді будық бекініп.
Жетімдікті желкелеп,
Кеттік солай жетіліп.

Арман болған бекініс—
Артта қалды белестер.
Өткен күндер — өкініш,
Сағым болып елестер.

Ұлы өмірдің тойы ортақ,
Бір кезеңнің төліміз.
Арманы бір, ойы ортақ,
Ортақ ошақ, төріміз.

Мұз оранған оттайып,
Жана алмадық алаулап.
Сипрек біткен шоқ қайың —
Қатарымыз санаулы-ақ.

Мына мазаң кезеңде.
Сені іздеймін қиналсам.
Жан шаттығын сезем бе,
Сенсіз құрбым, илапсан.

Өуені бір, үні бір,
Жолдастаң да кенде емен.
Сыры да бір, мұңы бір,
Құрдасты іздеп шөлдегем.

Орның бөлек маған да,
Досым едің сыралғы.
Іңкәр жүрек әмәнда,
Сені ансап тұрады.

Өтеп өмір мұратын,
Талай таңдар атса екен.
Жан күйімді ұғатын.
Сенің барың жақсы екен.

НАҒАШЫ

Дидарын ақ жауынға малындырып,
Жететін ауыл жақтан сабылдырып.
Деуші еді: «жиенжан-ау, келмей кеттің.
Жүрегін нағашының сағындырып».

Күйдырып алатын да шайын демдел,
Тағдырың айтатұғын тартқан кәрмек.
Содан соң ойда жоқта қолқалайтын.
Кенелің «Ақ ешкісің» айтып бер деп.

Ән-сәтте қырау қонып қабағына,
От күйік кептелгендей тамағына,
Ыршын көздің жасы үзік-үзік,
Шай күйған шыныаяқтың табағына.

«Егілтер болсаң дағы берік-бекем,
Тағдырға дауаң бар ма жетсе төтен.
Қозғаған жан жарасын қайран жырау.
Әнінен айналайын ала бөтен», —

Дейтін де отыратын көңілі көпшіп,
Жатқандай көкірегінен дауыл көшіп,
Кім білген өмірінен өлең жасап,
Бұл күнге жеткенінді жалын кешіп.

Болдың да басты жұртым ат тіреген,
Өкемдей адам болдың бақ тілеген.
Сынауды білмедің де нағашы боп,
Жаныңның жайлауынан нақ түлеп ем.

Кімдерді жылатпаған қатал өмір.
Сен жоқсың. Сап жанғырды мынау өмір.
Іздесем таптырмайтын өз орныңды
Жоқтаумен елендеп жүр жетім көңіл.

КӨҢІЛ САЗЫ

Сағынып жүрмін
Сарғалдақ терген сайларды.
Сағынып жүрмін
Бүлкілдеп жатқан қайнарды.
Сағындым десем сенерсің —
Іздерім қалған жайларды.
Бұғалық салған тайларды.
Сағынып жүрмін
Бұлақты судың тұнығын.
Сағынып жүрмін
Тас шеген ауыл құдығын.
Сағындым десем сенерсің —
Тарқамас шіркін күнұзын.
Балалық шақтың қызығын.
Сағынып жүрмін
Ауылдың мақпал түндерін.
Сағынып жүрмін
Сырнайлы тырна үндерін.
Сағындым десем сенерсің —
Жанымды желпір қыр демін.
Бозбала шақтың күндерін.
Сағынып жүрмін
Жеңгемнің әзіл-оспағын.
Сағынып жүрмін
Көгендеп көзі қосқанын.
Сағындым десем сене бер
Еркелеу қыздың еркінсін
!Шапалакпенен осканын
Сөйтін тұрып сайтапшың
Шиедей еріні тосқанын.
Сағынып жүрмін...
Осы бір сөзім жұқартты-ау,
мендегі барлық төзімді
Жасыру күнә тегінде
Селдеткен сендік сезімді.
Сағындым десем сене бер —
Еш қызда жоқ көзінді,
Көзіңмен қоса өзінді.

АБЫЗ-ҚОБЫЗ

Боз інгенің бас терісін қаптаған,
Шанақ шетін күміс шекіп, қақтаған.
Нір мойнын піп тастап боздаса
Піп салар аруаң да ақтабан.

Жиде ағаштан тиек жонып қондырған,
Шанағы бар қос құрақ қып ойдырған.
Қөкшағырдың сабау қылы сұңқылдан,
Сан тарауға барып-барып болдырған.

Қос құлағы қызыл талдан қиылған,
Ащы үні бар құлақ қарыр қиырдан.
Қияқ шалса қалақтайын қара шал,
Шанақ тұстап заһар шері құйылған.

Еңкіш кеуде, басы жерге тигендей,
Қарт қобызды қолына тұт іменбей.
Токсап тарау зар тыңдауға қалайсың,
Абыз-қобыз күңіренбес күйге енбей.

Тілін тауып келсең егер сайратқың,
Ол төгеді «Сары өзенін» Саймақтың.
Елесі жоқ ескі күндер еніреп,
Жан жылатар майда қоңыр қаймақ-мұң

Қорқыт баба түптеп тартып сарынды,
Ақтарады күй ащысын арынды.
Асап қайғы анырап бір жөнелсе,
Егілтеді ағыл-тегіл жаныңды.

Боз інген боп салқам-салқам желеді,
Тайлақ болып көш соңынан ереді.
Сыпарынан айырылған аққу боп,
Көңіл көгін шарқ айнала береді.

...Солай-солай қобыз күйін шертеді.
Күйге елтіп жатыр бүгін ел көгі.
Ұлытаудай ұлы сарын ұрпаққа
Ұмытылмай жетер ме екен?... Жетеді.

АЛДАСПАН

Кене хан рухына

Бұл қазаққа қаталдығың жарасқан,
Кездерің көп тәңіріңнен де әрі асқан.
Өштесіңнің өтін алдың өкіртіп,
Оған куә мына дала, көрі аспан.
Бұл қазаққа даналығың дарыған,
Кезі қайсы сенсіз сүтке жарыған.
Қаһарыңмен дұшпаныңды қарыған,
Тұлпар едің халқың үшін арыған.
Бұл қазаққа батылдығың аянды,
Жорық жолың қызыл қанға боялды.
Абылайлы ұраныңмен алты алаш,
Дүр сілкініп ұйқысынан оянды.
Бұл қазаққа көсемдігің керекті.
Оны бірақ кезінде кім елепті.
Масаттаиды-ау манап біткен мастанып,
Сұлаттым деп дара біткен теректі.
Шағым қайда өз төрімде шалқияр,
Жетпес ұрпақ, жетпес арман, бар княз.
Сенің орның күні бүгін оңалмас,
Жазымыштан озған алдаспан Кенем,
алдияр!

ЖОҚТАУ

Нысанбай сарынымен

Еліңдей ескеп жел ме едің,
Қапталдай аққан сел ме едің.
Көтерер ала қайғыны,
Қайыспас кара бел ме едің.
Қайдасың, Науан, қайдасың,
Көп тостырып келмедің.
Кіреуке тонға жең бе едің,
Күркірей көшкен сең бе едің.
Тайғақты жолда буыршып,
Мертікті десе сенбедім.
Қайдасың, Науан, қайдасың,
Шып ба екен сонда өлгенің.
Алдаспап еді белдегің,
Алам деп жаудан ел кегін.
Алты малта, көк сүңгі,
Ақауыз атқа теңдедің.
Қайдасың, Науан, қайдасың,
Шақырсам да келмедің.
Жұтсаң да жастан көл демін,
Бетпақта қалып шөлдедің.
Айбынды тугап арысым,
Шамдансаң қия өрледің.
Қайдасың, Науан, қайдасың,
Рас та болды-ау өлгенің.
Желісін үзіп керменің,
Тізгінге ерік бермедің,
Көкшеден ұшқан көк тұйғып.
Оралып елге келмедің.
Топырақ жаттан бұйырған,
Тәніңді қайда жерледің?!
Қырандай қия көлбедің,
Жауына бұлттай төнгенің.

Мәрттіктің түбі мерт етті,
Шып да болды өлгенің.
Ағыбай батыр, бұл қалай,
Өз қолыңнан көмбедің.
Көме алмасаң көме алма,
Науанмен нокта қосақта.
Неге де бірге өлмедің.
Өз қолыңнан көмгенің,
...Жөн еді-ау сөйтіп өлгенің...

ҚҰЛАГЕР ШАБЫС ҚАЙДАСЫҢ

Құйқылжын көсілгенде Құлагерлер,
Дөңгелеп қалушы еді құба белдер.
Бала бейбақ жабысса ат жалына,
Қақпан белге жабысып қалмақы ерлер.
Құйма тұяқ сөккендей жер көбесін,
Бөйге жолға ентелеп сен төнесің.
Аруағы асанадап жетер жүйрік,
Көргеннен-ақ қиқулы ел төбесін.
Тізгімменен алысып, тағатты алған,
Тас уатар тік тисе болат табан.
Өкпе соқпас қос қолтық қанат байлап,
Шашасына шаң-тозаң жолатпаған.
Төбінгісін саумал дәм терге малған,
Қызылы жоқ қу басын төсеп алған.
Жолге мінген жындайып жосылғанда,
Ақ дауыстың бұрқырап көшеді алдан.
Жарау құрсақ, жалпақ жон, қайыс бауыр,
Маймақ тірсек сіңірлі, бөлек сауыр.
Өр-ылдига тең түсер тұлпар тұяқ
Ұзақ сілтер, болмайды жолын ауыр.
Бөйге десе кімің бар қарап қалған,
Алып ұшар қашанда қанатты арман.
Қазақтың бір жүйірігін көрсем-ау ден,
Жаным жылап тілейді жаратқаннан.
Арманшылдау десең де арсыз пенде,
Бұрылмаған бұрыннан көңіл кемге.
Қайдан ғана бітсін-ау тұлпар түлік,
Құлагердің киесі соққан елге.
Көзі шыққыр бөйгеге куәгерлер,
Тұлпар еді деседі Құлагерлер.
Қайдасындар қазақтың жүйріктері.
Жетімсіреп жатыр ғой құба белдер,
Қайдасындар жел қанат Құлагерлер.
Қайран Құлагерлер!..

ҰЛЫМА

Менде дағы толып жатыр кемшілік.
Шыға көрме артық айтып, кем шығым.
Әкеге ұқсау шарт па екен бұл өмірде.
Болсақтағы мен—емеп де сен—шыбық.
Мен әзірге өбектермін, өктермін.
Бесік тербеп талай түнді өткердім.
Жан жылуым, бар жылуым үстінде.
Шуағына бөлесем деп көктемнің.
Сен алаңсыз, мен тағатсыз күп кештік,
Даналық боп, балалық боп тілdestік.
Сан күндерге ұласумен келеді,
Әңгімеміз десек дағы бір кештік.
Саған жұмбақ мына өмірдің соқпағы,
Қарыған жоқ әлі өкініш өт табы.
Тірлік—тірес, өмір—күрес, содан ба,
Әкені кеп тиіп жатыр тоқпағы.
Төнген шақта тұс-тұсыңнан төтеп сын.
Жас бұғанаң жүк батпанып көтерсін.
Алды тайғақ мына қатал заманның
Тоқпағына төтеп берер ме екенсің?
Қойдан қоңыр күп кешсе де әкең тым,
Тірлігіме мол қуаныш әкелдің.
Ақ тілегім—бар тілегім сол ғана:
Көшірмесі бола көрме әкесің.

БАЛА ШЫБЫҚ

Қарасаздың шыбығын жел тербеген.

(Мұқағали)

Іргесінде ауылдың бала шыбық,
Тұратын тонташ бөлек дара шығып.
Көкөрімтал кезімде көз салмаушы ем,
Дара шыққан өрімге баласынып.
Жыл жетелеп жүргенде ағатайын,
Жетіліпті бал шыбық — балақайым.
Естен кетпес ескі күн елесі боп,
Ырғалады дарақтай бала қайым.
Алга ұзап кетіпшің кемедейін,
Өтті-кетті, уақытқа мен не дейін.
Көз ұшында көлбейді көктем-қайың,
Көкірегімді өртеген немедейін.

ДАЛА МҰҢЫ

Дала дейді мына жатқан әлемді.
Сол әлемді сөз ете алсам ал енді:
Өңірінен төрт түлік мал жамырап,
Көкірегінен тұлпар тұяқ ән өрді.
Дала дейді мына жалпақ өңірді,
Тербете алсаң күй боп талай төгілді.
Сол даланың соқа сойып сауырып,
Қабырғасы қақырады, сөгілді.
Дала дейді мына жатқан жаһанды,
Өтті онда небір қаһан қаһарлы.
Азулы аю боршалаудан болдырып,
Айдаһарың жұта алмай қақалды.
Дала дейді мына жатқан ғаламды,
Өлділеген мені, сені, бабамды,
Дала деген гарпаң еді-ау, текті еді-ау,
Құрған торға, қазған орға қамалды.
Талыс табаң аямады, таптады,
Дидарында қалды дәуір—тат табы.
Тулақ болған қайран дала қайратсыз,
Қазір міне, арса-арса боп жатқаны.
Дала бүгін таптырмайды торғайып,
Одан безген боз бетеге, боз қайың.
Саулы інгендей ботасынан айрылған,
Шәрмені мол боздауымды созбайын.

БІЗДІҢ АУЫЛ

Қарттары жоқ ауылдың,
Жастары болар диуана.
(Махамбет)

Мынау жатқан біздің ауыл,
Момын еді, мұңлы еді.
Жанға түскен ел жарасын,
Жаза алмаған жыл лебі.
Шаңырақтарды құйын шайқап,
Шарт сынуға шақ қалған.
Өлім күйі ыстық жас боп,
Омырауларға ақты армап.
Аңғал-саңғал қоралардың,
Жабылмайтын есігі.
Жұртта қалды тербегілмей,
Жетімдердің бесігі.
Қайран ауыл қабырғасын,
Қайыстырды-ау жыл жүгі.
Шөгіп кетті сан шаңырақ,
Ашылмастан түндігі!
Қарт қатары таусылыпты,
Әжелер де жоқ бүгін.
Тіміскіді бұралқы итер,
Өлі ауыл боктығын.
Жаңбырдан соң қақ қалатын.
Қотан бүгін тулақтай.
Тозған тірлік енді қайтпек,
Кірпігімді сулатпай?!
Ауыл сырты қалың тоғай,
Желкілдейтін жел тербен.
Арса-арса шаң бораған,
Самалы-у, жел-кермек.
Адамдары аңғал, адал,
Бір-біріне жуық-ты.
Сыйластықтан қажығандай,
Бір-біріне жуық-ты.
Жастары бар өңбес тірлік,
Күйін күйттеп сарсыған.

Жан болсайшы катарында,
Бұлақ көзін аршыған.
Тозған ауыл, озған тірлік.
Тәрки тағдыр тым ауыр.
Маған жатың ыстық өңір,
Жетім ауыл, жөк бауыр.
Қотаныңа күт дарыған,
Еңсең биік ел едің.
Омырауыңа дамылдаған.
Жалғыз тамшың мен едім.
Соның бәрі бос алданыш,
Өткен күндей белгі жөк.
Өзегімді күнде өртейді,
Нала—калың, қайғы шөк.
Мен ауылдың өткені едім.
Күйік шалған көмейім.
Озсаң—бақыт, тозсаң—қайғы
Ауылым, саған не дейін.

ӘРІ-СӘРІ ОЙ КЕШТІМ

Намыс болды-ау
Қылыштың тасқа тиіп кетілгені;
Қылыштың тасқа тиіп кетілгені
Намыс болды-ау
Мәрттіктің белдесе алмай өкінгені;
Бар намыстың көкесі мыңда жатыр—
Сәби-сана жөргекте жетілмеді.
Намыс болды-ау
Мәстектің бәйге сұрап еміңгені;
Намыс болды-ау
Жүйріктің керме жібін кеміргені;
Бар намыстың көкесі мыңда жатыр —
Арамзаның доңыз боп семіргені.
Намыс болды-ау
Қатып—ерге, ер жерге қарағаны;
Намыс болды-ау
Иманыңды жыртыстай талағаны;
Бар намыстың көкесі мыңда жатыр—
Сұлтаның ұлтандыққа жарамады.
Намыс болды-ау
Ұлынан иман безіп шатасқаны.
Намыс болды-ау
Қызыңның Ивандармен матасқаны;
Бар намыстың көкесі мыңда жатыр—
Атпай қойды күндестің бақас таңы.
Намыс болды-ау
Келіннің ақ сақалмен ойнағаны.
Намыс болды-ау
Тас жұтса да қарыңның тоймағаны;
Бар намыстың көкесі мыңда жатыр:
Әр ауыл өз көсемін сайлағаны.
Намыс болды-ау
Көсем мен шешендердің көбейгені;
Содан ба екен
Атасының қарызын қырық жылғы
Ұрпағы артта қалған төлейді енді;
Сөз сарқылды, ағайын көмейдегі,
Уа дарига, намыссыз мына тірлік,
Мені де құндағына бөлей ме енді.

* * *

Көп болды сырласпадым өзінменен.
Жұкарып жаңқа болды тәзім деген.
Бүлк етпейтін бетон бет көрінсем де.
Суарылған жап едім сезімменен.
Тапсам деп жаңға тыпшу, ойға—өріс,
Сабылтып сапарларда көз ілмеп ем.
Қанжыға күнде қанды болмаса да,
Олжама кездерім аз сөз ілмеген.
Бұл шіркіннен адасып қалдым десем,
Жарқ-жұрқ етіп жүр екең көзінде өлең,

МАҒЖАНША

Күн бұтыңғыр, бұлт былжыр.
Мазалайды ой құрғыр.
Сезім қылын шертелік,
Қайда кетті сөз сыңғыр.
Сөз сыңғыры сап тынған,
Желпіне алмас ой сылбыр.
Не әлі жоқ, не күйі,
Әлшейін бір бос дыңғыр.
Өрі кетсе жаназа,
Бері қойса даңғаза.
Жан тербетпес бір күнгір,
Күнгір түбі күнгірттік.
Сезім—сайқал, ой—бұлдыр.
Көңіл—дөнен болдырған.
Ой қоламта қоздамап.
Барлық үміт өзінде.
Жетім қалған көңілді
Келші, қалқам,
Кел, тындыр!...

ЖАЗАЛЫМЫН ДЕМЕЙМІН

Жазалымын демеймін, жазықтымын,
Қанатымды кере алмап жазып бүгін.
Өрелі аттай өрістен ұзай алмап,
Шылбырымнан байланған қазық мығым,
Армансызбын дей алсам—асылығым,
Дегім күнә—ата жұрт асылымын.
Қара құрым қалың жұрт ортасында,
Көкірегімнен көшірдім ғасыр үнін.
Бакыттымын десем мен күпінгенім,
Айта алмап от басы күтім кемін.
Тәркіп тірлік түбінде тоқтары анық,
Жоқтары анық, ұрпақтан—күтінгенім,
Жалғызбын деп жалбарын, көбеймейсің,
Кім аға боп көңілін бөлер дейсің,
Інісізге іні боп кім жарылқар,
Өзіңе-өзің кей сәтте өгейдейсің.
Аға қайда тезге сап түзететін,
Іні қайда арың боп күзететін.
Кездерім көп тағдырдың тәлкегімен,
Табап түгіл маңдайдан сыз өтетін.
Жолдастың да көп көрдім жалғандығын,
Өткен күннің бәрі де арман бүгін.
Өмір жүгіп өтемес өңшене өңез,
Қайдан ғана бөліссін көңіл жүгін.
Жетімдіктің көтердім желкем жүгін,
Содап ба екен жүрегім жырым-жырым.
Ботасынан айрылған аруанадай,
Жалғыздығым мәңгілік—боздар мұңым.

МЫНА ЗАМАН, ЗАР ЗАМАН

Мына заман зар заман ашындырған,
Нәмәрттікке мәрттікті басындырған.
Көңілің құмға сіңген саркынды су,
Алдында жатсадағы жасыл қырман.
Мына заман талайдың бағын ашқан,
Талайдың ошақ басы күлін шашқан.
Қайда барып тоқтарың тәңір білсін,
Асаудай ала бүлік лаға қашқан.
Мына заман сап соқпақ сабылдырған,
Сабылғанның біразын жаңылдырған.
Селт етерлік бір пенде табылсайшы,
Елім үшін—дегенге,—жапым құрбан.
Мына заман мәңгіртті мансұқ еткен.
Бұйда ұстарың бақыртып басқа тепкен.
Әр ауылда жүз көсем, сексен шешен,
Күн кешуде қырық пышақ, ескі есеппен.
Мына заман арсыздың артын ашқан,
Арлы бейбақ ұяттан бетін басқан.
Қайда анарын соғасың жұмбақ заман,
Ала күйің асаудай ала қашқан...

ЖАСТЫҚТЫҢ ЖЫҚТЫМ ЖАЛАУЫН

Жанымның тербен бөсігін,
Қағумен тағдыр есігін.
Күндерім өтті күйбеңмен,
Айта алмай көңіл кесімін.
Сағаттар өтті сапдалған,
Санама қайғы салды арман.
Келмекке кетті қыр асып,
Салтанат сәттер таң қалған.
Ақберен сезім кетілді,
Жұбанбас жаным жетімді.
Өкіну, өксу жөп бе екен,
Еңкейген тұста екінді.
Келмесе қолдан өкім іс,
Не болар дейсің өтініш.
Бүгін бар да ертең жоқ,
Өткеннің бәрі өкініш.
Баса алмай тағдыр безбенін,
Сүрінер тұсты сезбедім.
Бос далақ екен, асаудай.
Лаға бір шапқан кездерім.
Таба алмай көңіл қалауын,
Сөндіріп отты алауын,
Санғап шыққан сарбаздай,
Жастықтың жықтым жалауын.

ХОШ ҚАРАҒЫМ

Хош карағым, хош енді,
Қайырылмағып.
Қажеті жоқ, қам жүрек қайғырмағын.
Тасқа тиген кетпес-жүз кетіткенсіп,
Қайран көңіл қай тұста майырылмадың.
Көштасалық, хош енді,
Қыз қалқашым.
Қызықтар күн қыр асты қыз маркасын.
Жетім көңіл жамырар жетім қозы,
Осыменен сөз тамам, той тарқасып.
Хош карағым, хош енді, егілмегін.
Етегіңе жас болып төгілген кім,
Жастықтың жалаулатқан шақтарында
Мен дағы қартаймастай көрінгенмін.
Хош қалқасы, сұрама, жоқ себебін.
Күнде кейін шегінді кең кемерім.
Жанарымда қалып қойған қыз-көктем.
Жастығымнан қалған сарқыт сен едің...

ЖҮРГЕНІМДЕ ЖАУЫНДАТЫП

Жүргенімде жауындатып, селдетіп,
Қалыпсың ғой, көгілдірім, ер жетіп.
Жүргенімде қызығына қарайлап,
Қақ қалыпты дариялы көл кетіп.
Уақыт мынау көшін бұзбас керуен,
Болсын деп ем сөзің—дәру, демің—ем.
Сағым қуғап бір қиырда жүрсің сен,
Мен жесіне енді елігіп емінем.
Сен қайыңсың ақ балтырлы, ақ білек,
Демесем де сенен басқа жоқ тілек,
Жатсымбайтын қытығышпан басыма.
Қалғандайып Қыдыр дарып, Бақ түнеп.
От пен судың әлмисақтап таласы —
Жасамыс пен жастық шақтың арасы.
Мен ілгері, сен кейіндеп келетін,
Қосылмайтын көс сызықпыз шамасы...

МЕН ТҮҢІЛГЕН ШАҚТАРДА

Мен түңілген шақтарда тірлігімнен,
Сен сақтап қалушы едің ірілігімнен.
Сұм тағдыр кімді аяп, кімді елеген.
Таластырып қойған соң бірді бірмен.
Түтін тура шалқымай түндігімнен.
Жүргенде, жаңылмадың бірлігіңнен.
Жат жапынан түңілер жақының жоқ,
Ажыратып болар ма кімді кімнен.
Жүрсе де жүншілдіктің шала жаны,
Тобықтап тоқты торым шалады әлі.
Мені де қылғытсам деп қорқаулар жүр,
Жыландай жұта салар шарапаны.
Олде кімдер сыртымнан кектенеді,
Кектенеді, жауығып жек көреді.
Қолдан келсе жанымды суырып ап.
Керөеге апарып көктер еді.
Не жазып ек мұндарға өш алардай,
Сөйлер сөзін сөйлемес көзі алармай.
Әйелімен төсегін бір бөлісіп,
Табағына қол сұққан есалаңдай.
Олде кімдер сыртымнан өсектейді.
Өлтіріп қап-жынымды жесек дейді.
Ақ жолынан алланың бұра тартпап,
Тисе тиер маңдайға кесек мейлі.
Тәңір жалғыз болғанда, жаным жалғыз,
Тағдыр аяз болғанда, тәнім-жалбыз.
Хақтап қуат, тәңірден медет сұрар,
Періште емес, жер басып жүрген жанбыз.

КЕРЕК ЕМЕС ДАЛИҒАН КЕҢДІГІҢ

Керек емес далиған кеңдігің де,
Еркінсініп елірген елдігің де.
Керек етер едім-ау керексізді,
Қайда апарып қояйын кемдігіңді.
Керек емес байлығың, барлығың да,
Бүгін маған жүрмейді жарлығың да.
Керек етер едім-ау керексізді,
Бүгін маған жүрмейді жарлығың да.
Керек етер едім-ау керексізді,
Батып жағса қайтемін арлы мұңға.
Керек емес тағың да, бағың дағы,
Таңдайыма тамызар ағың дағы.
Жанымды шабақтайды күнде менің.
Алжасқан ақпараттар ағымдағы.
Керек емес мақтауың, даттауың да,
Күйелеуің, жампаңдап жақтауың да.
Мен қайтейін сотынды сынар езу,
Ар алдында бар күнәм ақталуда.
Табылбадым көсем мен шешеніңе,
Кетсе кетсін жатыңа есе мүлде.
Песіне сен кергісің кертін бала,
Ем таба алмай жатқанда кеселіңе.
Керек емес өлген соң жоқтағаның,
Өректіме, өрсінбе, тоқта жаным!
Ақыл-ауыс, алдымен арыңды аршы.
Жатқаның білемісің бокта қабың.
Керек емес мысқал мен батпаның да,
Не тұр дейсің шаптығып шатқаныңда.
Мен қайтейін тамұқты көкгей іздеп,
Күншілдіктен өртеніп жатқанымда.

ТОЛҚЫНДЫ ОЙЛАР ТОҒЫСЫ

—Сүйемін!—деп
айғай салу шарт не екен.
Бабам өткен,
балам өнген қарт мекен.
Мен де сенің бөбегің ем,
өтенім, —
Тұғыр етер өз биігін талса екен
Мен де сенің келбетіңе ғашықпын,
Соны айтсам деп,
елдеп ерек асықтым.
Сен болмасаң қоңыр күйлі шалкытып,
шалқарыңда,
жүре алысп тасып кім?
Қабағыңа қоңбасың деп
мұң—перне,
Алаңдаймып алабөтен
мен—пенде.
Дидарыңнан күн күлкісін көрейін.
Басқа тілек,
одап өзге жоқ менде.
Маған ыстық жасыл жайлау,
әр төбең.
Сен заңғарсың —
тоқсан тамыр мәрт емен.
Бой оздырмай,
ой оздырдым басқадан,
биік болсын дедім дағы мәртебең.
Шыға қалсам
алыс сапар сайланып,
Жүре алмадым
жат өлкеде жайланып.
Қайта өзіңе ораламып ордалым.
Қалғандайын кіндігімнен байланып.
Тал бесігің —
ән бесігін тербетер,
Өзің едің ақ пейілді
кең мекен.
Анамдайып аялаған, аяулым,
Тап өзіндей бар әлемде кемде кем

Сондықтан да сен шаттансаң қуанып,
Сен қайғырсаң жүрегімді шерлі етем.
Маған ортақ
Жылуың мен суығың.
Сенің үнің —
Жүрегіме жуық үн.
Босағана әлдекімдей басыңы
сүйкенбедім,
сықырлар деп уығың.
Перзентіңе
парыз — қарыз, төзім — сын.
Асау жаным, —
Құшағыңда көз ілсін.
Күндіз-түні мінажат қып,
бет түзер —
Әлемдегі қағба тасым өзіңсің!

БҰҒАЛЫҚ САЛДЫҢ, КӨНБЕДІМ.

Бұғалық салдың,
көнбедім.
Өзекке тептің,
өлмедім.
Өзімді жиі ұмыттым,
Тілеуін тілеп өзгенің.
Күп сайын қайғы жамайсың,
Жоқтай-ақ менде өзге мұң.
Тобырға салдың,
талаттың:
Бәйгеге қоспай
жараттың.
Сырттансып сырбаз жүрсем де
Тірлігін кештім барақтың.
Базарлы жұртым, барымды.
Ортаңда жүріп тонаттым.
Жүргем жоқ жырмен кісі емдеп,
Дуына жиі түсем деп,
Көусәрлі ойдың орнына
Заһарын удың ішем көп.
Маған да бұғауың бар шығар,
Біржанды қойған кісендеп.
Сыйламас тасыр сақалды,
Жағаға қолы тақалды.
Мансаптың құрған торына,
Мәрттігім талай маталды.
Маған да үкімің бар шығар,
Қаңғыртқан асыл Ақанды.
Кеудеме нала-қақ тұрған.
Арым-бүлік, бақ-құрбан.
Шарана шындық шерлігі,
Қанды қол отқа лақтырған.
Маған да оғың бар шығар,
Ыбырай шалды аттырған.
Сайқалды тірлік, жалқы мұң,
Сетінеп кеткен сырбаздық.
Тебердей басқа, жарқыным.
Көкшетау саған не жаздық?!

ТЕКТІЛІК ПЕН ТЕКСІЗДІКТІҢ АРАСЫ

Тектілік пен тексіздіктің арасын,
Пайымдайтын адам жоқ-ау шамаен.
Сорлы ақын сондықтан да зарланар,
Тұздай құрын таусылған соң шарасы.
Көп телмірдім бақыт, сенің жолыңа,
Ұшырасты соқпақсыз жол сорыма.
Армансыз боп өтер едім, ей тағдыр,
Жарты сағат билік берші қолыма.
Қығаштықтың қисындарын табар ем,
Өктемдіктің өгіз-мүйізің қағар ем.
Менмендіктің бар мерезін сылып ал,
Шаңға аунатып, табаныма салар ем.
Пақырлардың шырағданын жағар ем,
Жесірлердің көз жасы боп тamar ем.
Жетімдердің жел естіріп, айдарын
Шуағыммен әлсіп-әлі тарар ем.
Кембағалдың кемін тауып берер ем.
Еленбесті елден бұрын елер ем.
Тектіліктің туын тұтып төбеме,
Тексіздікті күресіппен көрер ем.
Пенделіктің бет пердесін ашар ем,
Қысастықтың қанын судай шашар ем.
Шекпен үшін елін сатқан ессізді,
Ар сотымен алаңсыз-ақ асар ем.
Жемқорлардың жемсауларын жарар ем,
Қиянатты қазық етіп қағар ем.
Жалғандықтың күйе жағып бетіне,
Ақиқатқа бастар амал табар ем.
Ар уызын азырқанбай емер ме ем.
Көп сұрамаң, қатал тағдыр, қолыма.
Бар билікті жарты сағат берер ме ең.

ТОЗҒАН ДАЛА

Пұшпағы қайсы,
даланың тулақ тозбаған;
Тұлпарың қайсы,
жабыдан мойны озбаған;
Аруанаң қайсы,
келмеске кетіп боздаған.
Базынаң өтпес,
бас бұзар болды бозбалаң.
Осының бәрін ойласам,
інштегі шерді қозғаған.
Тірлігің қайсы,
кньюы қашып кетілген;
Ірілігің қайсы,
жайылған малдай бетімен;
Жолбасшың қайсы,
шенеунек болған шетімен.
Осының бәрі, ағайып,
өксігім болды өкінген.
Иманың қайсы,
Арынды жатсаң тәрік қып;
Ибалық қайсы,
Нәпсісін жүрген қарық қып;
Сақалдың қайсы,
төрінде отырар жарықтық;
Құрдымға кеткен жобасы,
пайымдау менен парықтық.
Осының бәрі таптырмас,
іздесең күндіз жарық қып.
Елдесің қайсы,
Төріме оз деп қинаған;
Достарың қайсы,
ғайбатқа сені қимаған;
Туысың қайсы,
бағанды біліп сыйлаған;
Кісілік түспес саудаға,
дегенге қайтып иланам.
Алаңсыз көңіл-арамза,
Осыныңа ғана қиналам.

МАҒЖАНҒА МІНАЖАТ

Сен ұлы едің,
Ұлылығыңда дау бар ма.
Жығыларыңды білмедің,
Қыр астында жау барда.
Тұран жұртын түгендеп,
Тұра тарттың ақ берен.
Өзге емес өзіңнің,
Бар болғаныңды бак көрем.
Қазағымың камы деп,
Қан жыладың ашынып.
Халқым-ау деп жүргенде,
Сүйегің қалды шашытып.
Ғаламат сезім әлдіі,
Жап дүниенді билеген.
Тірліктің сілкіп тозаңын,
Сұлудан бөтен сүймеп ен.
Жырынның жалқын отыға,
Жүрегің, жаның маздады.
Қаңтарда балқып бар әлем,
Орнады келіп жаз бағы.
Елжіреп әлем сол шақта,
Дүние жатты табылда.
Пайғамбар мінез танытып,
Тіл қаттың тылсым ғаламға!
Тереңнен тартып ұлы сыр,
Жырынның төктің асылың.
Мұнартып мұимен жүргенде,
Ініңде қалды ғасырың.
Бабалар көшкен шаңдақ жол,
Жаныңды сенің арбады.
Ілесіп қыран самғаумен,
Қиялың қайда бармады.
Түніліп тірлік толқыныан,
Қалжырап қалам таяндың.
Ойнады бір сәт аспанда,
Семсері болып Баянның.
Көніліңді жатты жүдетіп,
Көнелеу дәуір тозығы.
Азынап кетті кеуденде

Қойлыбай қарттың қобызы.
Оқжетпес тұсқа егіліп.
Іздедің Кене хапыңды.
Жапанға жар сап жоқтадың,
Несіз қалған тағыңды.
Басыңнан ауған бағыңды...
Таппадың бірақ ұлы ақын,
Еліңнен тірек таяныш.
Іздегенде таппаған —
Сол болды, білсем аяныш.
Өленді сөздің өрені,
Өрнегін тізген кімің бар.
Көшіңді сенің тарта алмас,
Абайдан басқа ұлы нар.
Өрісті сөздің серкесі.
Өзіңмен тамам жыр-дода.
Өлең жаздық дейміз-ау,
Өзіңнен кейін, о тоба!
Арлылар қалып табанда,
Ұяттар безген заманда.
Білемін, мұңлы музам-ау,
Бір зауал төнген саған да.
Сағынды сенің сындырып,
Жетімсіп қалды қаламың.
Соловки, қорыс батнақта,
Сарқылып бітті бар әнін.
Ордалы ойдың орманы,
Оталып қалған тұстарда,
Сәлемін айтып көңілдің,
Қалдың ба қайтпас құстарға.
Сүйеніп аппақ қайыңға,
Сеземін бе жырдың өшкенін.
Алдында аунап жатты ма,
Көгілдір көлі Көкшенің.
Қарельдің қорыс қойнында,
Сағынып Арқа—анаңды,
Сарытомар ауыл, Сасыккөл,
Тербетті-ау сері санаңды.
Жаралған жаның ақ нұрдан,
Пайғамбар тектес тектім-ау..
Өксікті ғұмыр өртінде,
Егіліп сен де өттің-ау.
Ардағын орға құлатып,
Анырап қалған елің бар.
Опасыз жандар алдында
Сен үшін бітпес кегім бар!

Айтамын деген асыл сөз,
Шырқалмай қалған әнін бар.
Жауап бер ақын алдында.
Көсем, шешен.., бәрің бар.
О, дарига тірлікте,
Кім тозақта, кім азат?...
Кеше ғөр біздей лақырды.
Мағжан, сізге мінажат.

АРНАУ

Сәкен ЖҮНІСОВКА

Өзің жайлы сөз қозғау оңай емес,
Онда жатыр тай-талас, талай, егес.
Онда жатыр Күргерей күңіренісі,
Онда жатыр жалғыз үй, жарым етес.
Онда жатыр Көкшенің көктемдері,
Онда жатыр өмірдің өтем демі.
Онда жатыр Ақтоқты армандары,
Онда жатыр күн шуақ көктем лебі.
Онда жатыр тың дата дабыстары,
Онда жатыр туған ел табыстары.
Онда жатыр Ақанның қайғы-шері,
Онда жатыр Құлагер шабыстары.
Бәрі де бар өзінің өмірінде,
Қапысыз құрыш қалам өрімінде.
Жаныңның жарқылындай жасын ойлар,
Шақ тұр-ау шарасынан төгілуге.
Жетелеп бір қиырға ойлар сап сак,
Арман не өзің болып лаулап жансақ.
Жүрерміз сағыныппен, жақсы аға,
Өзіңмен бірге өткізген күндерді ансаң.
Күтерміз жиі-жиі келісінді,
Ансармыз аймаласып көрісуді.
Сағынар Сырымбеттің саласы мен
Кұба бел Құлагердің тері сінді.
Көрмеген Көкжендеттей қана талып,
Саяткер думанымен қапаттанып.
Жөлей бер Көкшетауға жиі-жиі,
Алатау пығына жанап барып.
Өріне белестердің артып-тартып,
Жеткізген желмаядай жүйрік уақыт,
Көкшемде көп ұлдардың бірі болмай,
Сәкен боп туғандығың қандай бақыт.

ҚОҢЫР ҚАЗ

Мәлік аға рухына

Қойсалған жактан қанқылдап,
Ұшатын еді-ау қоңыр қаз.
Қоғалы суда салқындап,
Төгетін еді-ау қоңыр наз.

Үнінен ұғып маланы,
Менің де жаным жылаған.
Жабыккан көңіл жаралы,
Өтті деп тағы бір адам.

Өтті деп қимас қыраным,
Өртепін еді-ау өзегім.
Мезгілсіз өткен ұланым,
Жоктайды әлі өз елі.

Бел буып отқа түстің де,
Таныттың күшін төзімің.
Дария ойдың үстінде
Тербеліп барып көз ілдің.

Қоғасын желпіп, қом суын,
Тербете шайқап кемерден.
Қиқулы көлдің мол шуып
Асырын санау беленнен.

Үкісін үрлеп қоғаның
Сызып бір өтсе самалың.
Көргенде өзін ағаның,
Алаңдап жні қаламын.

Бірақта біздің ортаға,
Оралмай кеттің ойлым-ау.
Арманы бнік мәрт—аға,
Өзінсіз өткен той мынау.

Төбісіп өтер тірлікті,
Тектілер ғана бағамдар.

Қойсалған — Мәліктің туған ауылы.

Ұқтырды бізге ірілікті,
Өзіндей алтын бағандар.

Ұға алмай кейде жүрдік не,
Болды ғой бізге сәт қайғы.
Білгенге мынау тірлікте,
Өзінің орның толмайды.

Зеренді тауын, зер көлің,
Қалпында бәрі аманда.
Біте ме ісі пенденің,
Зау биік заңғар заманда.

Шығармас естен ел сені,
Ілді деп ойдың асылың.
Рухың биік еңселі,
Басталды өлмес ғасырдың.

Қайсалған тұстаң қаңқылдап,
Ұшып ең дара қаздайың.
Самғай бер, аға саңқылдап,
Рухыңнан көзді жазбайың.

ҚЫРАУ ҚАБАҚ ҚЫРАНЫМ

Ғ. Мүсірепов рухына ескерткіш

Қазақ сөзі күдіретіп, қуатын,
Сап қотарып саркылмаған суатым.
Перзентің қазақ біткен жабылып,
Мұхтардайын ғасырда бір туатын.

Өзің бастан қаламгерлер жемесін,
Сөз — мұхитта құлаш ұрып келесін.
Сұңқар ойдың самғауына ілесін
Абай тілін биіктете бересін.

Сені тылдап, сенен сырлар ұғынып,
Келеміз біз шуағына жытынып.
Сөзің барлар, өзің барда, жап аға,
Тілдің туы қалмақ емес жығылып.

Қарлығаш боп қанатымен су сепкен,
Қамқор едің, ғажап едің сен петкен.
Зерделі ойдың сап қатпарын қопардың...
Санаңа да салмақ салдың сөз дерттен.

Ұрпағыңа ұлағатты ұран боп,
Кездеспеген әлі күнгі бір ән боп.
Уақыт көшіп артқа тастап самғайсың,
Қаңтарда ұшқан қырау қабак қыран боп.

МАЗМҰНЫ

Шымыр өлен шырайлы (алғысөз)	5
Өзіммен өзім сырласам	12
Көкіпарға түскен талайым	14
Бурабай	15
Менде де болған бір ауыл	17
Оқыдым отты жирыңды	18
Ән жүлдызы	20
Сыр	22
Жұмбақ болу жараспас	23
Ақын мен жеңдет	24
Қаралы таулар	25
Тал түс ауып	26
Жоқтауменен көлемін	27
О, тоба	28
Безіндірдің тілімнен	29
Дарига жүрек	30
Мұнымды кімге шағайын	31
Тектілердің жармасын жағасына	32
Сағынтып жетер	33
Мансаппенен өлшедік	34
Антапты аспан астында	35
Талас	37
Мүрденді іздеп мұңайдым	38
Қожа Ахмет Яссауиге	39
Әскіз	40
Мәскеу әсерлері	41
Арбат	42
Пушкин ескерткіші түбінде	43
Көктем әскіздері	45
Шуактан Бүкпа	46
Тағдырға	47
Өлеңге	48
Түйеге арнау	49
Қарттар үйіндегі қарттарға	51
Әйелге малак	53
Қайғыру	54
Адам өлді	55
Шүрегей өмір	56
Жұбату	57
Дамоқт семсері	58
Көк бөрі	60
Әбділда ақынмен сырласу	62
Құлагердің өлімін ақтау сөз	64
Зират басындағы ой	65
Түсінбеймін	66
Сағыныш	68
Женеше	69
Ұмыта алмай	70
Ой тамшылары	71
Қоныр күй	72
«Қоныр» күйі	73

Сыр	74
Қызыл қурай	75
Дүние жалған	76
Тәуелділік туралы кер толғау	77
Көңілімің күйлері	79
Менің де титтей ғана Отаным бар	80
Мен сен де емен	81
Ананы аңсау	83
Өмір бәйгесі	85
Біздің үй	87
Өңеш философиясы	89
Шендестіру	90
Этнографиялық өлең	91
Ұлыммен сырласу	93
Қазаки сөз-асыл сөз	95
Білші жаным	97
Сен өмірге келдің де	98
Күлагер	100
Әгугай домбыра	102
Уақыт жайлы	103
Ағаны аңсау	104
Сағыныш	105
Әп келеді	106
Көне диван	107
Сағыныш сазы	108
Туысқа	109
Күйініш	110
Сыр перне	111
Қызықты күнім	112
Бурабайға мұң	113
Ақан сері аманаты	114
Қыранға қарап	116
Абайға жүгініс	117
Піл көтерген	119
Өнерге мадақ	120
Шортап көлге	121
Қара қайнар	122
Көкшеге	123
Сор кешкен Аралдайын	124
Жүрегімді жараладың	126
Омырауды шыққа шылататын	127
Қораштау көрінер	128
Қасасында ақшасы	129
Қу қарының гөй-гөйі	130
Жалғыздық жайлы	131
Арық атқа қамшы ауыр	132
Сенім	134
Күдік	135
Айастан, саған қол создым	136
Жүйрікті аңсау	138
Ақиқат туралы ақиқат	139
Сөз туралы сөз	141
Сәлем хат	143
Жалғызтау балладасы	144
Жезкілік	146
Жырмен сырласу	147

Акынға	151
Күрдасқа	152
Пағашы	154
Көңіл сазы	155
Абыз-қобыз	156
Алдаған	157
Жоқтау	158
Құлагер шабыс кайдасың	160
Ұлыма	161
Бала шыбық	162
Дала мұңы	163
Біздің ауыл	164
Әрі-сәрі ой кештім	166
Сырласпадым өзіммен	167
Мағжанша	168
Жазалым депеймін	169
Мына заман зар заман	170
Жастықтың жыдым жалауық	171
Хош қарағым	172
Жүргенімде жауынлатып	173
Мен түңілген шақтарда	174
Керек емес көңлің	175
Толқынды ойлар тоғасы	176
Бұғалық салдың көңбедім	178
Тектілік пен тексіздіктің арасы	179
Тозған дала	180
Мағжанға мінәжат	181
Арғау	184
Қоныр қаз	185
Қырау қабақ қыраным	187
Мазмұны	188